موناجات

«ئەحمەدی خانی»

ئەی واستەیێ وجوود کەونەین
شایستەیێ قوربێ قاب قەوسەین
شاهەنشەهێ تەختگەهـ مەدینە
موعجز ژتە ئەوقەدەر مەدینە
سەیرا فەلەکان ل نک تەگا ڤەک
فەخرا مەلەکان ژتە سلاڤەک
شەققەلقەمەرا تەیەک ئشارەت
زا غەلبەسەرا تەیەک عبارەت
ئەی پادشەهێ سەریرلەولاک
رابەهەرە ئاسمانی چالاک
حازر ژتە رابۆراق ورد فرەف،
شاترب تەرا فریشتەرەف، رەف
دارەفع ببن ژبەرتە پەردە
بێ پەردە دگەل خودێ خەبەردە
بێژێ توقەدیرو زولجەلالی
بێژێ توقەدیم ولایەزالی
ئەمٍ فانی وژا روموشت خاکین
هادی تونەبی خوئەم هیلاکین
ئەڤەل تەژبۆ چ دا مەتەعزیم
دانی ل سەرێ مەتاج تەکریم

تەشریف خەلافەتێ تەدا مە
گاڤا تەئەمانەتێ خوەدا مە
مەعلوومی تەبوو کوئەمنەزانین
قەدرێ وی ئەمانەتی نزانین
هەرچی تەژبۆمە کر ئیرادە
یەک زەڕڕە مەلێ نەکر زیادە
حاشا ژکەمال هوممەتا تە
دوورە ژجەلال ورەحمەتا تە
کوفرو گونەهان بکی بەهانە
لاییق تەبتن ئەوە شەهانە
یەک روونە لنک تەکوفروئیمان
یەک سوونە لنک تە خولدونیران
قەهرا خوە بکی ئەگەر تو زاهر
جننەت ل مەدێ ببیتە ئاگر
وەرفەیز بکەت سەحابێ رەحمەت
دووزەخ لمەدێ ببیتە جننەت
گەرکافرو گەر گوناهکارین
بیلجوملەژ تەئومیدوارین
کەس نینەژکافروعێسیاتان
مەزهەر نەبتن ژبۆسیفاتان
کافر بوویین ئەم ب ئیسمێ قەهار
غەففارە کوئەمکرن گونەهکار
کوفرێ تو مەگەر نەشێ ببەخشی
گەر دێ گونەهان ل مە نەبەخشی
دێ شادببن لمە شەیاتین
مەسروور ببن گەلەک مەلاعین
قەت غیرەتەئەی پەناهێ عالەم
قەت لاییقە ئەی شەبانێ ئادەم
ئەو گورگێ لەعین وبەدسەرەنجام
ژێکرا بکەتن مەشوبهی ئەغنام
ئەلقسە بکی کودێوێ سەرکەش
تەنها وتەنێ بچیتەئاتەش
فیلجوملە مەجوملە خاس وعامان
عاسی وشەقی ونا تەمامان
تێکرا ب شەفاعەتا خوەخاسکە
ڤێکرا مەژئاگری خەلاسکە

نێوەرۆک

سەروتار .... دەستەی نووسەرانی سروە ٣
قوربان .... شووڕای رووحانیەتی ئەهلی تەسەننون ... ٨
تەرجەمە .... موحەممەد قازی ١٢
پیرۆز .... عەلی حەسەنیانی ١٥
شەقڵی خەرمان ... مستەفا شێخە ١٦
ئیبنولحاج ...... رەحیم فەرەج ١٨
ئاخ شلێروک (٢) . پەرویز جیهانی ٢٠
فۆلکلۆر چیە .... عەلی خزری ٢٢
بەدرخان .... فۆلکلۆر ٢٥
کۆچ .... موحەممەد سووتانی ٢٨
جوغرافیای شنۆ .. مارف ئاغایی ٣١
بارهێنانی منداڵ . ف . وەفایی ٣٤
شاعیری شەهید ٣٦
بۆلۆرکا .... جەعفەر شێخەل ئیسلامی ٣٩
خانووی تازە .... ئەحمەد مەولانی ٤٤
کۆچ وکۆچبار .... رەسوول رەشەحمەدی ٤٨
حاجی ساڵە ...... ئەحمەد بەحری ٥١
کارەستات ...... عوسمان حەسەنی ٥٦
شاعیرانی لاو .... سروە ٥٨
چیرۆک بۆمنداڵان ٦٠
دیاری ٦٤
فەرهەنگۆک ..... سروە ٦٦

هدیه
مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی
انتشارات صلاح الدین ایوبی

شوان

کاری وێنەگری کورد:
محەممەد ناهید

بەناوی خوا

سەروتار

سڵاو لە خوێنەرانی بەرێز

ئیمڕۆ کەپێکەوە دەدوێین دنیا لە قەرەباڵغێکی گەورە دایە. بگرەوبەردەیەکە کە لایەنەکانی هەموو جیهانی داگرتووە. هەڵلایەکە ئەوانەی سازیان کردووە بۆیان سەروبەر ناکرێ. باسکردن لەم بشێوی یە نە کاری ئێمەیە و نەلەم باسەدا دەگونجێ بەڵام لە هەرێمی باسەکەماندا واباشە لەسەر نەخش و دەوری سەیری زانست لە دنیای پڕ هەنگامەدا بدوێین. یاخۆ واباشە لەسەر دەوری پڕ سەمەرەی زانست لەئاڵۆزی دونیادا کورتە باسێک پێشکەش بکەین.

بەر لەوە بچینە نێو باسەکەوە پێویستە ئەوە وەبیر بێنینەوە کە مەبەستمان لەزانست تەنیا باری زانستی ئەزموونی و فیزیکی یە. وەختێک دەڵێین سەیرە لەبەر ئەوەیە کە باری ژیانی مرۆڤ لە

دونیای ئیمڕۆدا دووبەرەکی و بگرە جیاوازی زۆرتێدایە ئەڵبەت زانستی مرۆڤ لە باوبۆرانی خەباتی ئەودا بەربەرەکانی لەگەڵ دیاردە - کانی سروشتی وزاڵ بوون بەسەر دونیای هەستی دا دەبڕێتەوە و بەرە بەرە پێدەگا.

مرۆڤ بۆ گەیشتن بەم ئامانجە پێویستی بە چەند ئەسڵ هەیە.

کەوابووزانستی بەشەر لە چوارچێوەی ناسینی قانوونی جیهان و شێوەی لەکار کردنی ئەم قانوونانەدا دەبڕێتەوە. پەس پێشکەوتنی مرۆڤ بۆ گەشەی ئاگاداری ئەو لە جیهان دەبێ کەمبوونەوەی مەترسی و کەندو کولۆ وبەرفرەیی هێمنایەتی و حەسانەوە و خاترجەمی لەگەڵ بێ.

یەکەم قانوون وزاکوونی حاکم بەسەر خوو رەوشتی سروشتدابناسێ بۆ ئەوە کە لە ئازار و تووڕەیی ئەو خۆ بپارێزێ.

دووهەم: بە لەبەر چاوگرتنی قانوونی ناسراوو وەدیارخستن و خستنەڕووی، قانوونی نەناسراو بتوانێ سروشت بەردەست بکاو بە تاشای دڵی کەلکی لێ وەربگرێ.

کەوابوو زانستی بەشەر لە چوارچێوەی ناسینی قانوونی جیهان و شێوەی لەکارکردنی ئەم قانوونانەدا دەبڕێتەوە. پەس پێشکەوتنی مرۆڤ بۆ گەشەی ئاگاداری ئەو لە جیهان دەبێ کەم بوونەوەی مەترسی و کەندو کولۆ وبەرفرەیی هێمنایەتی و حەسانەوە و خاترجەمی لەگەڵ بێ. جا بائێستا بزانین بەراستی وایە؟

بەراستی بشێوی وکەندو کۆسپ وگرێ و دژواری و خراپە.. لەدونیای ئیمڕۆدا (کەبێ شک علموزانست لە پێشوو زۆر پێشکەوتووترە) لە رابردوو کەمتربووەتەوە و دانیشتوانی سەر زەوی لە باب وباپیرانی خۆیان پتر هەست بە هێمنی و خاترجەمی دەکەن ؟

سەیربوونی دەوری عیلم لێرەدا بەجوانی وەدیار دەکەوێ. کاتێک بیر لە پێشکەوتنی مرۆڤ لەسەر ناسینی خاشەی نەخۆشی یەکان و دۆزینەوەی چارەودەرمانی ئەوان دەکەینەوە یا ئەو دەمەکە گیروگرفتی هات و چۆوپێوەندی وتەفریحی باب و باپیرانی خۆمان بۆ دەبێتە فکر دەتوانین لە وەڵامی پرسیارەکانی سەروودا، بڵێین (ئا) ودان بەشوێن و دەورئیجابی زانست لە ژیانی کۆمەڵایەتی بەشەردا بێنین بەڵام ئێستا ئەم بیروفکرە نەبووەتە بریار چون کەند وکوسپێکی زۆر لەبەرچاوی عەین و زەینی ئێمەدا ریز بوونەوهەژاری و برسیەتی ورووتوقووتی و کۆیلەتی فەرهەنگی وئابووری وسیاسی زوربەی دانیشتوانی سەرگۆی زەوی ناچارمان دەکا بڵێین (نا) وبۆ لە کارهێنانی راست وبەجێی زانست لە کۆمەڵگای بەشەری دا هانمان دەدا.

ئێستا چ بڵێین؟ ئەم جیاوازی یە وناکۆکی یەچۆن چارە بکەین ؟

واوێدەچێ لە باسەکانی رابردوودا وەڵامی ئەساسی ئەم گرفتەمان وەدەست کەوتووە چون گوتمان زانست

ئەدی چۆنە دیسان دەسەڵاتی پۆلێک ساماندار و بێ دین و زاڵم هەر ماوە

وەک کەرەستەیەک دەتوانێ هێزوتوانستی مرۆڤ زیاد بکا و لە بەڕێوەبردنی کاری گەورە و ئەستەمدا یارمەتی بدا وئەمدەرفەتەی کەپێشان بۆی نەڕەخسابوو پێک بێنێ.کەچی قەزاوەت لە سەر بەرهەمی کەلک وەرگرتن لەزانست بەپێی کەرەستەبوون وخولقاندنی هێزوتوانست و نەگرتنی لانێکی تایبەتی مەحاڵە، کەوابوو دەبێ پێشان روون بکرێتەوە کەبڕشت و توانستی پێشکەوتی زانست بۆ کێ یە؟ یا کەرەستەی زانین بەدەست کێوەیە؟

بێ شک هەرکات زانست لەخزمەت چارەسەری گیرو گرفتی ئینسانەکان بووبێ بەرهەمی باشی لێ وەرگیراوە و گرێ پووچکەی کاری مرۆڤی کردۆتەوە بەڵام بەداخەوە توانستی بەربڵاو پێشکەوتووی زانست و تکنۆلۆژی لەجیاتی ئەوە کەهەموو خەڵکی جیهان کەلکی لێ وەربگرن بۆ دەستەیەکی بێ ئیمان و نائینسان تەرخان کراوە و بووەتە کەرەستەیەک بۆ گەیشتن بەویست و داوای چەپەڵیان.

باچاوێک بە دونیادا بگێڕین تا بۆمان دەرکەوێ لە بەرامبەر هیندێک خاوەن هێزو دەستەڵات زۆر بێ بەش ورووت و برسی هەن کە هەموو حەول و دەولیان ئەوەیە کە پارووە نانێک بۆ خۆماڵ ومنداڵیان دابین بکەن(هەڵبەت ئەگەر ماڵێکیان هەبێ) بەراستی شتی وادەبێ؟

ئاخر چۆن دەبێ چەند کەس چارەنووسی دونیا بەدەستەوە بگرن ولەگۆڕەپانی جیهاندا حوکماتێ بێ سنوور و بێ بڕانەوەیان بێ ؟

ئاخر لە رابردووشدا خەڵک هەمیسان کۆیلە و ژێر دەستی سوڵتان و پاشای زاڵمبوونە. بەڵام کورتە سەرنجێک ئەوە روون دەکاتەوە کە نەزانی و هەژاری فەرهەنگی لەلایەک ونەبوونی پێوەندی لەنێوان چین و توێژەکانی جۆراوجۆری کۆمەڵ لە لایەکی دیکەوە دەرفەتی دەسەڵاتداری شا گەلێکی پێک هێناوە کە زۆرجار بێ سەوادونەزان و نەلایق بوونە. بەڵام ئیمڕۆ تەنەوەی دەنگەوەرەی خەبەری و پێوەندی تەواوی دونیای لێک ئاگادار کردووەوخەڵک لەچاو پێشوو زۆر زاناتر و ئاگادارترن و زانستی سیاسی شیان کامیل ترە. ئەدی چۆنە دیسان دەسەڵاتی پۆلێک ساماندارو بێ دین و زاڵم هەروا ماوە؟

خۆ ئەگەر بیروڕای پڕ و پووچ وبێ مانابوونی شا گەلێکی بەسەر خەڵکدا دەسەپاند و کەم بوون و نەبوونی رادەی گەشەی بیروڕای کۆمەڵایەتی ماوەی تووڕەیی وتۆسنی ونارەزایی نەدەدا ولەولاشەوە سەر هەڵدانی رێکخراوەی سیاسی و کۆمەڵایەتی بەمەبەستی بەدەستەوەگرتنی هەموو کار وباری چەوساوەکان لەلایەن ئەوانەوە نەدەلوا، ئەدی ئێستا چۆن دەکرێ باوەڕ بەحاکمەتی بێ ئەم لاو ئەولای حاکمە زاڵمەکانی هەموو دەوروزەمانان بەسەر چەند میلیارد خەڵکی دونیابکەین؟

درێژەی هەیە

بسمه تعالی

سر مقاله

ضمن سلام به خوانندگان عزیز امروز که با هم سخن میگوئیم جهان در غوغایی بس بزرگ بسر میبرد. غوغایی کەابعاد آن اینک

اقصی نقاط دنیا را فرا گرفته است . غوغایی که کنترل آن دیگر از دست برپاکنندگانش خارج گشته است . بررسی ابعاد ، کیفیت وعوامل این غوغا نه کار ماست ونه دراین مقوله میگنجد لکن درحوزه بحث خود مایلیم در باره نقش عجیب علم در دنیای پرغوغا ویا بهتر بگوئیم نقش عجیب علم در غوغای دنیا بحثی هرچند کوتاه داشته باشیم. قبل از ورود به بحث لازم است یادآوری کنیم که مقصودمان ازعلم دراین گفتار صرفاً" علوم تجربی وفیزیکی است .اینکه میگوئیم عجیب به خاطر اینست که امروزه شاهد نقش دوگانه وبلکه‌متناقضی از علم درزندگی انسانها هستیم .بدیهی است دانش بشری درکوران مبارزهٔ او با مظاهر سرکش طبیعی و به‌منظور تسلط هرچه بیشتر برجهان هستی پدید آمده‌تا از تهدید مظاهر قهرش درامان بماند و ثانیاً" بااستفاده ازقوانین شناخته شده و نیز کشف قوانین پنهان وناشناخته بتواند طبیعت را مسخر فرمان خویش کرده وبروفق مرادش ازآن بهره جوید. بدین ترتیب علم بشر به‌مجموعه دانسته‌هایش از قوانین جهان آفرینش و روشهای کاربردی این قوانین اطلاق میشود. براین اساس پیشرفت آدمی در تکمیل دانسته‌هایش ازجهان لزوماً" باید با کاهش مخاطرات و ناملایمات وافزایش امنیت آسایش ورفاه در زندگی همراه باشد.

اکنون باید دید که آیا واقعاً" همینطوراست ؟ آیا واقعاً" ناامنی ، ناملایمات ، سختی ها ، فقر تباهی و... درجهان امروزی که درپیشرفت علمی آن نسبت به‌گذشته هیچ جای تردیدی نیست) کمتر از گذشته بوده و آیا مردم جهان امروز بیشتر از گذشتگان خود در آسایش وامنیت بسر میبرند؟ عجیب بودن نقش علم در اینجا کاملاً" ملموس میشود.وقتی به پیشرفت بشر درشناخت ریشه بسیاری ازبیماریها و کشف روشهای درمان آنها میاندیشیم، یا وقتی که‌به مشکلات تردد ،ارتباط،تفریحات و...آدمی در گذشته فکر میکنیم جهت میابیم تا به سوالات فوق پاسخ مثبت‌داده و بطور مطلق به تاثیر مثبت علم درزندگی اجتماعی بشر اعتراف نمائیم. اما هنوز این اندیشه‌به‌تصمیمی جدی تبدیل نشده که نابسامانیهای فراوانی به سرعت از جلوچشم عین و ذهن رژه مبروند و توجه به فقر، گرسنگی،برهنگی، مظلومیت واسارت فرهنگی اقتصادی،سیاسی ، اکثریت انسانها در کره خاکی سریعاً" آدمی را به دادن

بدین ترتیب علم بشر به‌مجموعه دانسته‌هایش از قوانین جهان آفرینش و روشهای کاربردی این قوانین اطلاق میشود.براین اساس پیشرفت آدمی در تکمیل دانسته هایش از جهان لزوماً" باید با کاهش مخاطرات ونا ملایمات وافزایش امنیت ،آسایش و رفاه در زندگی همراه باشد.

چگونه سیطره مشتی سرمایه‌دار وملحد و ستمگر ممکن گشته است

رای منفی نسبت به‌کاربرد مثبت علم درجامعه‌انسانی ترغیب مینماید.راستی چه باید گفت ؟ این تناقص چگونه حل شدنی است ؟... به‌نظر میرسد در بحثهای گذشته به‌پاسخ اساسی برای این مسئله دست یافته‌ایم.

گفتیم که علم چون ابزار میتواند قدرت بشر را افزایش داده و او را درانجام اقدامات بزرگ و بسیار مشکل یاری کرده و تحقق شرایطی را که در گذشته ناممکن بود ،ممکن سازد.

قضاوت وپیش‌بینی نتایج بهره‌برداری از علم بنابه خاصیت ابزاری وقدرت‌آفرینی علم وبه دلیل اینکه‌ذا"تا" ازهیچ جهت‌خاصی برخوردار نیست امری غیرممکن است بلکه باید دراین رابطه روشن گردد که‌قدرت حاصله از پیشرفت علم به چه کسانی تعلق دارد و به تعبیر دیگر ابزار علم مورداستفاده چه افرادی قرار میگیرد؟روشن است که هرگاه ازعلم درراه‌حل مشکل انسانها استفاده شد نتایج مثبتی بدست آمده و گره ازکار آدمهاگشوده گشت . لکن متاسفانه‌قدرت عظیم ناشی از پیشرفت علوم و تکنولوژی به‌جای آنکه متعلق به عموم جامعه جهانی انسانها باشد دراختیار عناصر فاقدایمان وهویت انسانی قرار گرفته وبه‌وسیله‌ای برای تحقق اهداف شوم وپلیدشان مبدل گشته است . وقتی که به جهان مینگریم میبینیم که دربرابر تعداد معدودی از صاحبان قدرت و مکنت اکثریتی محروم یا گرسنه‌و برهنه هستیم ویابا تلاشی جانفرسا همه هم و غمشان این است که قوت خود و اهل بیت را (اگر بیتی باشد) فراهم سازند.راستی چگونه چنین چیزی ممکن است ؟یعنی چگونه میشود که گروهی اندک سرنوشت جهان را رقم زده و در عرصه جهانی حکومتی بلا منازع داشته باشند؟

البته درگذشته نیز مردم همواره دراسارت سلاطین و شاهان ستمگر بوده‌اند.لکن یک بررسی ساده نشان میدهد که جهالت و فقر فرهنگی ونیزموانع ارتباطی بین واحدهای اجتماعی امکان تسلط شاهانی را فراهم میکرد که گاه خود بی سواد وفاقد مدیریت سیاسی (هرچنددرجهت باطل) بوده‌اند. اما امروز که امکانات ارتباطی و خبری به‌نحوی گسترده تمامی نقاط جهان رابه‌هم پیوند داده‌و مردم به‌طور نسبی ازنقطه نظر اطلاعات عمومی و دانش سیاسی با گذشتگان تفاوت بسیار پیدا کرده‌اند چگونه سیطره‌مشتی سرمایه‌دار ملحد وستمگر ممکن گشته است ؟ به‌عبارت دیگراگر درگذشته خرافات واندیشه‌های واهی ضرورت وجود شاهان را برافکار اجتماعی تحمیل میکرد واگر نازل بودن سطح آگاهیهای سیاسی و پائین بودن درجه رشد اجتماعی امکان ظهور روحیه گستاخی وپرخاشگری واعتراض و نیز بروز تشکلهای سیاسی - اجتماعی بمنظور تلاش در راه بدست‌گرفتن زمام‌اموررا درمستضعفین منتفی میساخت ، امروزه چگونه میشود سلطه بی چون وچرای ستمگرترین حکام‌همه اعصار و قرون را بر جمعیت چند میلیاردی دنیا باور کرد ؟

ادامه دارد

مەزهەبی

قوربان قوربان قوربان

کاتێک سارا خێزانی حەزرەتی ئیبراهیم تێگەیشت کە منداڵی نابێ داوای لە ئیبراهیم کرد کە "هاجەرە" بخوازێ بەڵکوو خودا منداڵێکی بداتێ.

پاش ساڵێک هاجەر کوڕێکی بوو کە ناویان نا ئیسماعیل. باوکی تامەزرۆی وەجاغ ڕۆژ لە ڕۆژ زیاتر خۆشەویستی خۆی دەخستە سەر کوڕەکەی و ئەو کارە دەبووە هۆی ئێرەیی و حەسوودی سارا. سارا کە خۆی حەزرەتی ئیبراهیمی خەلیلی هان دابوو لەگەڵ هاجەر زەماوەند بکا ئەوجار دەستی کرد بە شەڕهەڵایساندن و تەوس و پلار هاویشتن و ئازار دانی ئیبراهیم و هاجەر. بەوجۆرە ئاسایش لە ماڵی ئیبراهیم کۆچی کردوژیانێکی تاڵ و ناخۆش دەستی پێکرد.

ئیبراهیم کەرێگا چارەیەکی دەویست دەستی نیازی بەرەو پەروەردگار بەرزکرد و دەستی بە پاڕانەوە کرد. لە لایەن خودای گەورەوە ئیلهامی بۆ هات کە **" ئەی ئیبراهیم سەبوور بە کە ئێمە پیاوی سەبوورمان خۆش دەوێ.زۆر بوون ئەو پێغەمبەرانەی کە پێش تۆش لەدەست ژنەکانیان جاڕز بوون."**

ئیستا هاجەر و ئیسماعیل سواری وشتر کە وبەو بیابانە قاقڕەدا وەڕێ کەوە. هەر بڕۆ تا وشتر بۆخۆی رادە ـ وەستێ. ئەمجار لەگەڵ سارا و ئیسماعیل ماڵاوایی بکە و بگەڕێوە وڵاتی خۆت .

ئیبراهیم کە دڵی لە ئەوینی کۆرپەی ساوا و هاجەر کە لەوە رێز بوو سەری بۆ فەرمانی خودا دانەواند و ماڵاوایی لێکردن و کوتی :

" رَبَّنا إنّي أسكنتُ مِن ذريّتي بوادٍ غير ذي زرع عندَ بيتكَ المحرم . ربّنا ليُقيموا الصّلوةَ فاجعَل أفئدةً منَ النّاس تهوي إليهم و ارزقهم منَ الثمراتِ لعلّهم يشكرون "

هاجەر و ئیسماعیل لەو بێروونە بەرەهووتەدا ، لەسەر رەملی داغ و لە ژێر قرچەقرچی گەرمادا بێ ئاووخواردەمەنی، رۆژو شەویان رابوارد. توونیەتی و برسیەتی بەسەریان دا زاڵ بوو. سارا بۆ چۆڕێک ئاو بۆ کۆرپەکەی کەوتەپەلەقاژەو هەوڵ دان بەڵام هەرلایەک رووی تێدەکرد هەر تراویلکە بوو. ئاو لەهیچ جێگایەک دەست نەکەوت .

سمایلی تینوو گڕووی ئاوی گرتبوو لاقەکانی دە عەرز دەکوتا وهاواری دەکرد دێوەزمەی ناهومێدی بەسەر سارادا زاڵ ، ببوو کە لە نەکاو گریانی سمایل وەستا و سارا وەخۆ هاتەوە و دیتی لە ژێر پانیەی سمایل دا ئاوێک هەڵقوڵیوە . کانی یەکی روون و ئاوێکی فێنک کە پاشان ناویان نا ئاوی زەمزەم.

هەڵقوڵینی کانی یەکی ئاوا فێنک وجوان بوو بەهۆی داوەرووکانی تەیر و توور و جانەوەر وئینسان و زیندەوەری دیکە. عەشیرەتی (جورهوم) لە نیزیک کانی نیشتەجێ بوون و ئەو بیابانە قاقڕە وردە وردە ئاوەدان کراوە.

کاتێک سمایل تەمەنی منالی دەبردە سەر ، حەزرەتی ئیبراهیم جاروبارسەرێکی لێدەدان و چاوی بە دایک و کوڕ دەکەوت ، ئەوین وخۆشەویستی ئەولاد ، تەواوی گیان و لەشی ئیبراهیمی داگرت تا ئەو جێگەی کە فکر وزیکری هەر کوڕەکەی بوو . لە نەکاو فەرمانێکی ئاسمانی لە لایەن خوداوە گەیشت "

" ئەی ئیبراهیمی خەلیل ئیرادە و ڕای ئێمە لەسەر ئەوەیە کە ئیسماعیلی کوڕت

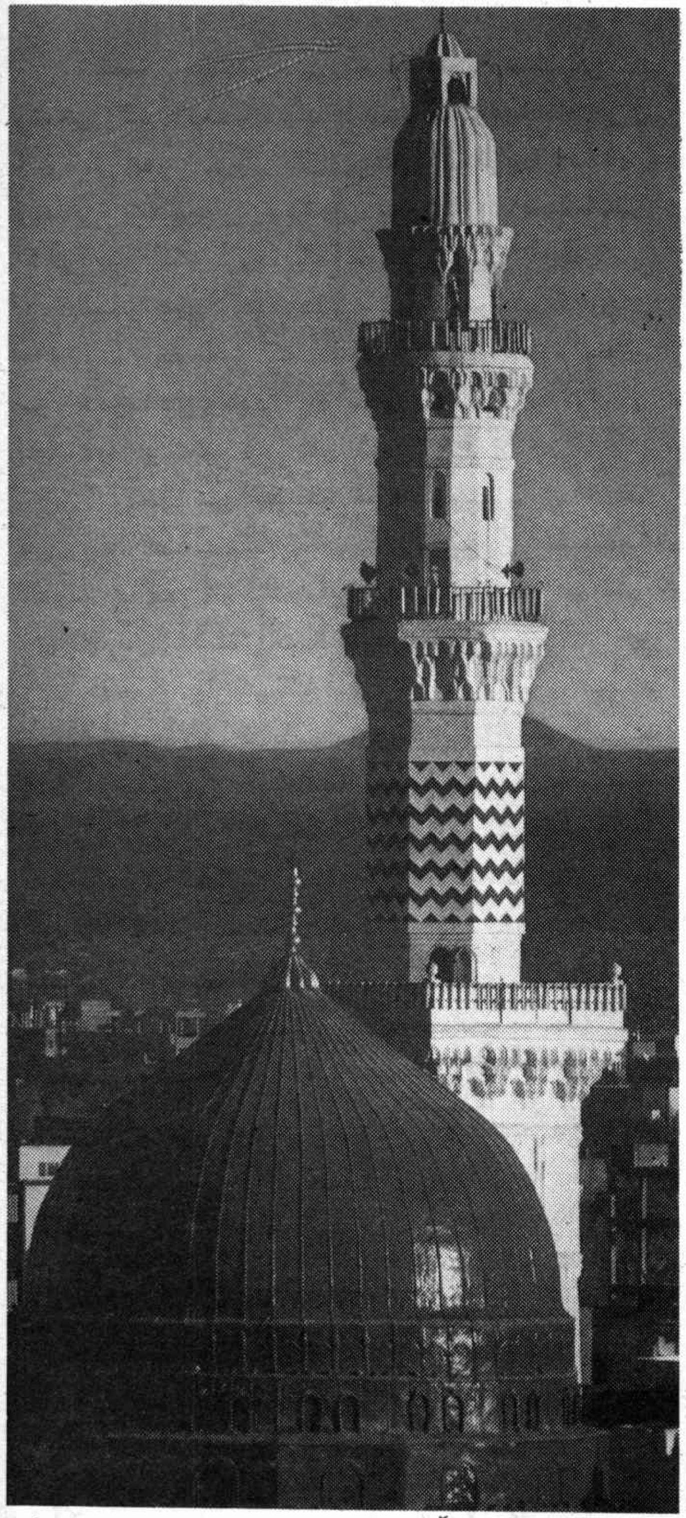

له رێگەی ئێمەدا قوربانی کەی."

ئیبراهیم بە پەشۆکاوی لەخەو راپەڕی . فەرمانی خودایە و چی دەگەڵ ناکرێ . رووداوەکەی بۆ هاجەریش گێراوەوئەمری کرد کە ئیسماعیل بە جوانترین جل و بەرگ بڕازێنێتەوە و سەروکاکۆڵی بەشانە کاوو عەتری بۆن خۆشی لێ بداوئامادەی قوربانی کردنی بکا، پاشان بۆ بەڕێوە بردنی فەرمانی ئیلاهی دەستی داخەنجەرو دەستی ئیسماعیلی گرت وبەرەو قوربانگا کەوتە ڕێ .

پاش پێوانی مەودایەک گەیشتنە ئەو جێگایەی کە ئەمڕۆ **"مەنا"**ی پێدەڵێن و مزگەوتی شکۆداری حەنیفە لەوێ دروست کراوە. ئیبراهیم کە نوقمی گەرداوی خەیاڵی ئاڵۆزو پاڵۆزی خۆی بوو لە کاتێکدا چاوی لە چاوە جوان ومەعسومەکانی سمایل بڕیبوو فەرمانی خودای پێ راگەیاند.

سمایل بە ورەی بەرزەوە ئامادەیی خۆی بۆ قوربانی کردن لەرێگای خودا دەربڕی و ئیمانی خۆی بەخودای تەنێ و پێغەمبەرەتی باوکی خۆی راگەیاند.پاشان دەستووری بە باوکی دا خۆ راگر بێ و دەست و پێ ون نەکا وبۆ جێ بەجێ کردنی فەرمانی خودا پەلە بکا .

ئیبراهیم بەپەلە دەست بەکار بوو . بە دەستی لەرزۆکەوە خەنجەری تیژی لە سەر گەردنی ناسکی سمایل دانا و ناوی خودای هێنا ، شەیتان سێ جاران ویستی ئیبراهیم وەسوەسە بکا ونەهێڵێ سمایل قوربانی کا بەڵام سەر نەکەوت (رەجمی شەیتان وەبیرهێنەوەی ئەم رووداوەیە) خەنجەری بە هەموو هێزی خۆی داگرت بەڵام بەسەر سوڕمانەوە دیتی کە خەنجەر وەک بە بەردی خارایدا بێنی نابڕێ و کولە. زۆری هەوڵ دا بەڵام سوودی نەبوو سەری هەڵێنا و لە خودا پاڕاوە کە یارمەتی بدا. لە نەکاودەنگی جبرئیلی ئەمین بەگوێی گەیشت .

" ئەی خلیل الله تۆ وئیسماعیلی کورت نیشانتان دا کە گوێ لەمستی فەرمانی خودان . ئەو لەخۆ بووردنەتان لێ

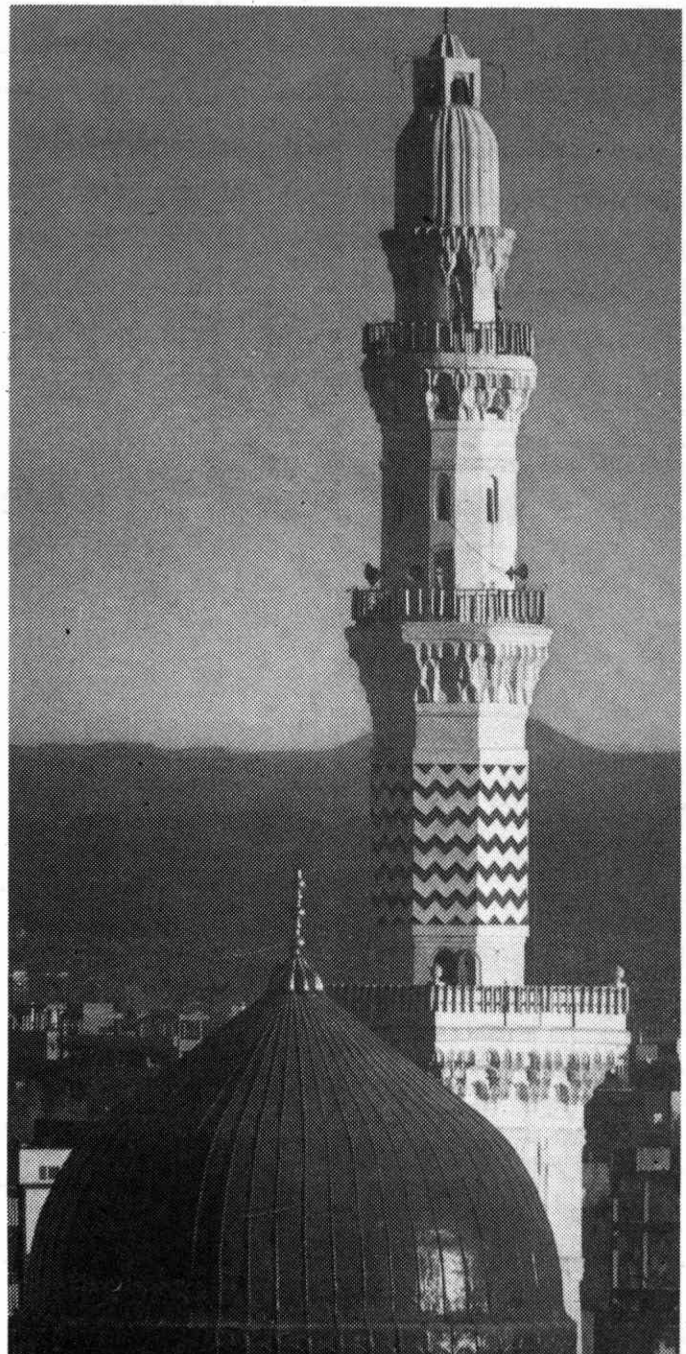

پیرۆز بێ. حەق تەعالا دەفەرمووێ"ئێمە بێجگە لەرەحمەت هیچ شتێکمان بۆ بەندەکانی خۆمان ناوێ. ئێمە لەبەرەی مرۆڤ تەنیا مرۆڤایەتیمان دەوێ نە کوشتنی یەگدی ، هەستە ئەو بەرانە سپی بەڵەکە لەجیات سمایل بکە بە قوربانی و گوشتەکەی لەنێو فەقیران دابەشەوە تا ئەو سەدەقەیە لە لایەن خوداوە قەبووڵ بکرێ. ئەی ئیبراهیم بە پاسی ئەو تەسلیم ورەزایە لە تۆرەمەی سمایلی کوڕت پێغەمبەرێک دێتە سەر دنیایە کە وەک تۆ موسوڵمان وخوداناس دەبێ. ئەو لەگەڵ ئۆمەتەکەی زۆر قوربانی لە رێگەی ئێمەدا دەدەن وئەم جێگایەش کە ئێستا تۆ لێی راوەستاوی دەبێتە جێگایەکی بیرۆز وموقەددەس ."

لە ژیانی ئەمڕۆی مرۆڤدا ئەو رۆژە وەک یەکێک لە رۆژە پیرۆزەکانی ژیانی مرۆڤ لەدرێژایی مێژوو دێتە ژمار ئەو رۆژە جێژنی هەموو موسوڵمانانی جیهانە و بەناوی جێژنی قوربان ناودێر بووە. حاجی یەکانی سەرانسەری جیهان هەر لەو جێگایە قوربانی خۆیان پێشکەشی بارەگای خودا دەکەن .

خودای مەزن ئەو جێگایەی بە حەرەمی ئەمنی خۆی داناوە. لێرەدا نابێ خوێن برژێ و گیاندار وئینسان بکوژرێ.

بەڵام دەرد وداخ لە بەرێوەچوونی حەجی ئەمساڵ دا (١٤٠٧)ق) ئەو حەرەمە ئەمنە بەخوێن سوور کراو ئیستیکباری جیهانی وداروودەستە بۆ ئیرادەکەی یانی بنەماڵەی سعوود ئەو حەریمەیان شکاند. کەعبەی پیرۆز بە خوێنی زیاتر لە ٤٠٠ حاجی ئێرانی و غەیرە ئێرانی خوێناوی بوو. ئەوەش لە کاتێکدا کە حاجی یەکان دروشمی مەرگ بۆ ئەمریکا وئیسرائیل و شووڕەوی یان دەدا وبەڕائەتی خۆیان لە موشریکان دەردەبڕی.ئێمەش وەک هەموو موسوڵمانانی جیهان خەلعی یەدی بنەماڵەی سعوود لەحەرەمەینی شەریفەین داواکارین.

وێڕای سپاس لە عەزیز کەیخوسرەوی

تەرجەمە

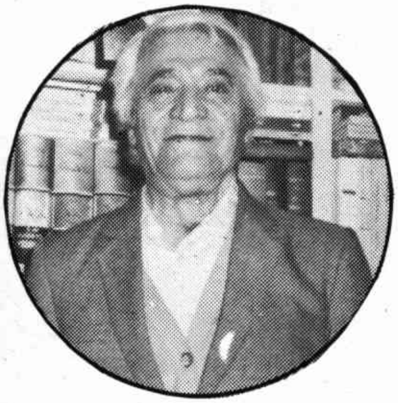

موحەممەدی قازی

تەرجەمە یا وەرگێڕان کارێکی گرینگ و ئەساسی یە. وەرگێڕ وەختێک لە کاری خۆیدا سەردەکەوێ کە بتوانێ حەوت ئەسڵی خواروو لەبەرچاو بگرێ. لەبەرچاو نەگرتنی هەر یەک لەم ئەسڵانەدەبێتە هۆی ئەوە زەبرێک وەوەرگێڕانەکەی بکەوێ.

الف ـ مەبەستی مەتنە ئەسڵی یەکە بگەیەنێ.

ب ـ راوێژی زاری نووسەر بپارێزێ.

ج ـ زمانی تایبەتی مەتنەکە بدۆزێتەوە.

د ـ وشەی راست و بەڕێ و جێ و لەزاران خۆش هەڵبژێرێ.

هـ ـ رێزمان لە مەتنی وەرگێڕاوەکەدا لەبەر چاو بگرێ.

و ـ کورت ودرێژی رستە و بۆچوونەکانی نووسەرپارێزێ.

ز ـ نوختە وجێگەی نوختە دانان لەبەرچاو بگرێ.

جابا ئێستا بزانین مەبەستلەم حەوت باسە چیەو بە نۆبەهەریەکە لەوان شی بکەینەوە.

الف: روونە کە **وەرگێڕ دەبێ ئەو زمانەی وەریدەگێڕێتە سەر زمانەکەی خۆی، ئەوەندەی تێدا شارەزا بێ کەلەبابەت و مەبەستەکانی بگا و وردە ئیشکالیش لە فەرهەنگ یالایئەوکەسانە** کەزمانەکە لەو باشتر دەزانن حەل بکا بەکورتی **وەرگێڕ دەبێ مەبەستی نووسەری ئەسڵی بزانێ و وەک خۆی وەری بگێڕێتەوە نەک ئەوە وەرگێڕاوەکە بە پێچەوانەی قسەی نووسەر بێ و مەبەستی ئەو نەگرێتەوە.**

ب: **راوێژی زاری نووسەر بپارێزێ**. نووسەر بە پێی سروشتی خۆیان راوێژی جۆراو جۆریان هەیە. من زۆرتر ئەو نووسەرانە دەناسم کە کارەکەیانم بە فارسی وەرگێڕاوە بۆیە وێنە لەوان دێنمەوە.

نیکۆس کازانتاکیس نووسەری یۆنانی شۆخ، و قسە خۆشە ونووسراوەکانی پڕن لەقسەی خۆش وبەتام وخوێ. بۆ ئەوە کە ئەوقسەتان بۆ دەرکەوێ کتێبی **"ئازادی یا مەرگ"** **"مسیح بازمصلوب"** و **"زوربای یۆنانی"** (کەمن وەرمگێڕاونەوە) بخوێننەوە.

ئەناتۆل فرانس نووسەرو فەیلەسۆفی فەرەنسەیی تەنز نووس وناسک هەستە. ئەوم لەکتێبی **"جزیرە پنگوئن ها"** کەکردمە فارسی بۆدەرکەوت کە تەنزی توندوتیژ دەنووسێ ئەوەی کاری ئەم چەشنە نووسەرانە وەردەگێڕێتەوە دەبێ لە وەرگەڕاوەکەدا ئەم شیرن زمانی یا وشک ورەقی یا تەنزوێژی و فرەهاوێژی نووسەرەکەی لەبەرچاو بێ. دەنا ئەگەر هەموو بابەتێک وەک یەک تەرجەمە بکرێ و خوێنەر تەنیا بە روانینی بەرگی کتێبەکە نووسەرەکەی بناسێ وەرگێڕاوەیەکی سەرکەوتوو نابێ و وەک ئەوە دەچێ کە هەموو کاری نووسەرـ ێکن.

بۆوێنە فەرموو، **دانیشە، داتووکە***، هەرسێک یەک مانان

بەڵام گوتنەکەیان فەرق دەکا.

فەرموو بۆ رێز و تەعاروف دەبێ. **دانیشە** حاڵەتی خۆمانە وئاسایی هەیە.

داتۆوکە* نیشانەی تەشەر و سووکایەتی یە.

ئێستا ئەگەر وەرگێڕی شوێنەواری نووسەرێک هەرکام لەم وشانە بەرێ وجێ وپڕ بەپێستی خۆیان لەکار نەکا ئەودەم راوێژی زارومەبەستی نووسەری رانەگەیاندووە .

ج – **زمانی تایبەتی دەقی نووسراوەکە بدۆزیتەوە.**

نووسەرێکی وەک **بۆکاچیۆ** ،نزیک بەشەشسەت وپەنجا ساڵ لەمەوبەر ژیاوە یا **سروانتس** چوارسەت ساڵ بەر لەئێمە بووە. زمانیان لەگەڵ ئێمە جیاوازی هەیە. هەروەک زمانی **"تاریخ بیهقی"** لەگەڵ زمانی **"تاریخ مشروطیت"** یانووسرا – وەکانی **جەماڵ زادەو جەلال ئال ئەحمەد** یەک نیە. ئێستا ئەگەر وەرگێڕێکی فەرەنسەیی یا ئینگلیسی **"تاریخ بیهقی"** یا **گلستان سعدی"** هەر بەو زمانە وەرگێڕێتەوە کە بەرهەمەکانی **جەماڵ زادە** و هیدایەتی پێ وەرگێڕاوە، حەتمەن سەر ناکەوێ .

دیسان لە کارەکانی خۆمکە زۆرتر لەگەڵیان شارەزاموێنە دێنمەوە.

بایەخی شێوە وەرگێڕانی **"دن کیشوت"** یا **"دکامرون"** – ی من لەوە دایە کە **توانیومە زمانێکی نزیک بە زمانی نووسەرەکەیان بدۆزمەوە**.ئەگەر **پێم نەڵێن خۆهەڵکێشە دەڵێم کە ئەو مەبەستە یەکێک لەهۆیەکانی سەرکەوتنی منە و بەبڕوای** **هێندێکان وەرگێڕاوەکە لە ئەسڵەکە نزیکترە.**

د – **وشەی راستوبەرێ و جێ ولەزاران خۆش هەڵبژێری.**

رەنگە وشەیەک چەندمانای هەبێ یاچەند شێوەی جۆرا و جۆری ببێ. وشە وەختێک راست بەکار هاتووە کە مانای دڵخوازی نووسەری گەیاندبێ . بۆ وێنە وشەی **"سۆرس"** هەم بەمانای **کانی** یە وهەم بەمانای **سەرچاوە** و **مەنبەع.** دەبێ وەرگێڕ بزانێ مەبەستی نووسەر کام مانایە یاوشەی **"گرناد"** هەم بە مانای **هەنارە** و هەم بە مانای **(نارنجۆک)** هەنار دەخورێ **ونارنجۆک** پیاو دەکوژێ .

وەرگێڕ دەبێ زۆر ورد بێ کە نەکا بەجێی هەنار وشەی **نارنجۆک** دابنێ یابەپێچەوانە. (من وەرگێڕێک دەناسم ئەو کارەی کردبوو)

وشە وەختێک بەرێ وجێ و لە زاران خۆش دەبێ کە وەرگێڕ لەنێو چەند ماناوشێوەدا هەرە خۆشراوێژیان هەڵبژ – ێرێ. بۆ وێنە وشەی **"فیگور"** بەمانای **روو ،روخسار دەموچاو ، فەلاقەت و ....** هاتووە هەمووش هەر یەکن یاوشەی **"تریست"** بە مانای **خەمگین پەرۆش ،دڵگیراو ، خەمناک ،بەپەژارە** و ..... هاتووە ،وەرگێڕی خۆش زەوق ئەو کەسەیە کەلەم وشانە

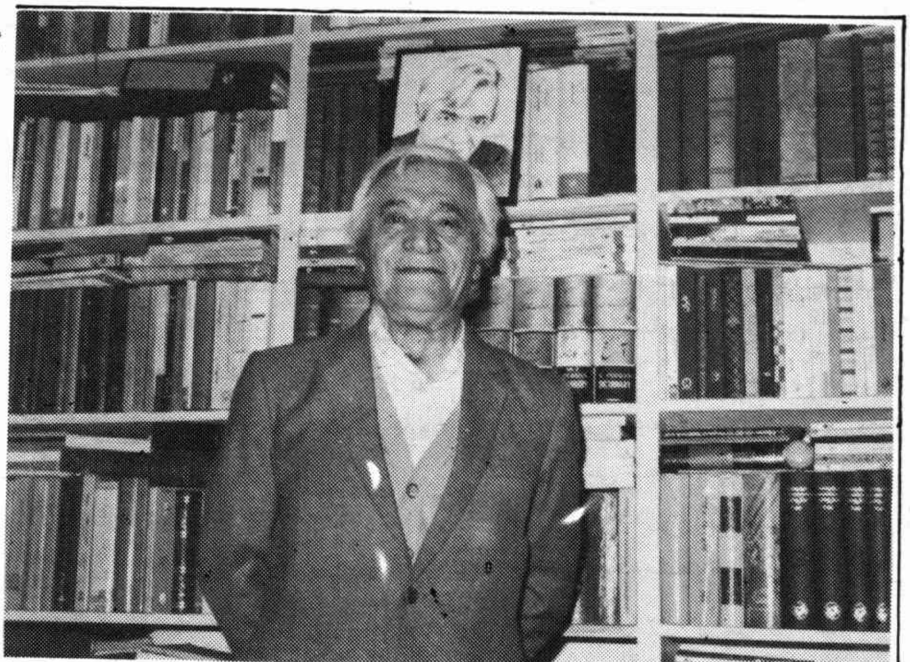

ئەوەی لەگەڵ مەتنی وەرگێڕا ـ وەکەی رێک دەکەوێ هەڵبژێرێ. بە هەرحاڵ ئەو باسە بەستە بە زەوق و مرخی وەرگێڕە و وەرگێڕی خۆش زەوق وبە تایبەتی **شیعرناس** لەموردەکاری یانەدا سەرکەوتووترە .

هـ : **رێزمان لە دەقی وەرگێڕاوەکەدا لەبەر چاو بگرێ .**

ئەمە روونە کە مەرجی سەرەکی راست بوونی رستەیەـ کی فارسی وهەموو زمانێک لەبەرچاو گرتنی رێزمانی ئەو زمانەیە. بۆ وێنە لە فارسیدا زەمیری‌سێهەمکەسی تاک بۆ شت وەک "آن"ە وبۆ کەس "او". وەختێک ، کۆبکرێنەوە ئەویان دەبێتە "آنها" وئەمیان " ایشان " یا "آنان" .ئەوەش دەزانین کە سیفەت و مەوسووف جێگەیان وەک زمانی فەرەنسە نیە . هەروەها ژمارەکان.ئێمە دەڵێین "مردان دانا" بەڵام فەرەنسەیی دەڵێن " مردان دانایان" یا ئێمە دەڵێین "پنج مرد" ئەوان دەڵێن " پنج مردان" **وەرگێڕ دەبێ رێزمانی خۆی لەبەرچاو بگرێ ولە شێوەو رێبازی ئەو زمانە کە نووسراوەکەی پێ نووسراوە پەیڕەوی نەکا .**

٦- درێژ دادڕی وکورت بڕینەوەی نووسەر لەبەرچاو بگرێ .

ئەوەش روونە . ئەگەر نووسەر مەبەستێکی لەدێرێکی کورتدا بڕیوەتەوە وەرگێڕ دەبێ لاسای بکاتەوەو ئەگەر هەستی بەوە کرد کەدەبێ پتر شی بکرێتەوە دەتوانێ لە پەراوێزدا باسی بکا . یا ئەگەر نووسەر مەبەستێکی لەچەند رستەی دوور ودرێژدا باس کردووە وەرگێڕ نابێ درێغی بکا .لەبەرچاونەگرتنی ئەم ئەسڵە دەبێتەهۆی ئەوە کە وەرگێڕاو لەگەڵ نووسراوە چەند لاپەڕە کەمتر یا زۆرتر بێ کەئەوەش باش نیە .

بەکورتی ئەگەر نووسەر وشەی "**بیابان**"ی هێناوەتەوە پێویست ناکا ئێمە "**بێروون** "یشی رەگەڵ بخەین .

٧- بایەخ بەنوختەدانان بدا .

نووسەری قەدیم‌ئەوباسەیان لەبەرچاونەدەگرت .ناسینەوەی ئاخری رستە زۆر دژوار بوو. پیاو نەیدەزانی ئایا ئەم دێرە لەیەکی دیکە وەرگیراوە یا گوتەی نووسەرەکەیە ، پرسیاری یە، یا ...

لەو دەمەدا کەئێمەشارەزای ئەدەبی رۆژئاوا بووین فێری نوختەدانان بووین . جاکەوا بێ دەبێ نوختەی‌ئاخری رستە ونیشانەی پرسیار(؟) ونیشانەی سوڕمان(!) یاوێرگول(،) یا لە گیوومە" " نانی نەقڵی قەول هەر بەم شێوە کەنووسەر کردوویەتی لەبەرچاو بگرین تاخوێندنەوە وتێگەیشتنی ساناتر بکەینەوە.

لەم باسە بەوە دەگەین کە **هەموو ئەم قاعیدە ورێ و شوێنانەی تەرجەمە بۆ لەبەر چاوگرتنی دووئەسڵی بنەڕەتی ـیە .**

یەکەم: دۆزینەوەی مەبەست و پەیامی وەرگێڕاو.

دووهەم: دۆزینەوەی شێوە و رێبازی نووسەرە .

سەبک ورێباز ، راوێژی ئاخاوتن وتەنزی زمان و دۆزینەوەی وشەی بەڕێ وجێ وکورت ودرێژ و لەبەرچاو گرتنی رێزمان و نوختە دانانیش دەگرێتەوە .

> **روونە کە وەرگێڕ دەبێ ئەو زمانەی وەریدەگێڕێتە سەر زمانەکەی خۆی ، ئەوەندەی تێدا شارەزابێ کە لە بابەت و مەبەستەکانی بگا و وردە ئیشکالیش لای ئەوکەسانە کە زمانەکە لەو باشتر دەزانن حەل بکا . بە کورتی وەرگێڕ دەبێ مەبەستی نووسەری ئەسڵی بزانێ و وەک خۆی وەری بگێڕێتەوە نەک ئەوە وەرگێڕاوەکە بە پێچەوانەی قسەی نووسەر بێ و مەبەستی ئەو نەگرێتەوە .**

پیرۆز

هاوار

" **پیرۆز** " یەکێک لەو وشانەیە کە لە زمانی کوردی دا زۆرجار بە هەڵە بەکاری دەبەن وبەداخەوە ئەو هەڵەیە لەچاپەمەنیەکاندا دەبیندرێ ولەدەنگ و رەنگیشەوە دەبیستریٚ . هۆی ئەو هەتڵەبوونە بە رواڵەت نزیک بوونی وشەی "پیرۆز"ی کوردی یە لەگەڵ " **پیروز**"ی فارسی .

بناغەی وشەی "**پیرۆز**" لە زاراوەی ئەوێستایی دا کە زاراوەیەک لەزمانی **مادی یە** داڕێژراوە .

لە **ئەوێستاییدا** ئەووشەیە "**پەیتی رەئوچە** بووە کە لە دوو وشەی "**پەیتی** " بەمانای هاتنەخوار و"**رەئوچە**" بە مانای هەتاو پێک هاتووە. کە لەسەر یەک ئیستلاحی " **هاتنەخواری هەتاو**"بەمانای "**موبارەک** "ە .

وشەی "**پەیتی رەئوچە**" لە زمانی پەهلەوی دا بۆتە " **پیرۆچ** " و لە زمانی ساسانی یەکاندا " **پیرۆج** " گوترَاوە .

ئەو وشەیە لە زمانی فارسی ئێستادا بۆتە"**پیروز**" و لە زمانی کوردی دا "**پیرۆز**" دەگوترێ . وشەی "**فیروز**" عەڕەبی کراوی وشەی "**پیروز**"ە

ئەمڕۆ کە وشەی "**پیروز**" لە زمانی فارسی دا بە مانای "**سەرکەوتوو**" بەکار دێ وەک دەڵێن :" **من در امتحان پیروز شدم**" واتا "**من لە تاقی کردنەوەدا سەرکەوتم**" یا :"**انقلاب ما پیروز گردید**" واتا : "**شۆڕشی ئێمە سەرکەوت** " . ئەگەر ئەو دوو جوملەیەی ئاوا ٠ وەرگێڕینەوە :" **ئەمن لە تاقی کردنەوەدا پیرۆز بووم**" یان " **شۆڕشی ئێمە پیرۆز بوو**" دیارە دروست نیە و هەڵەیە .

لەرابردوودا "**پیروز**" ی فارسی جگە لە مانای سەرکەوتوو بەمانای **موبارەک کەلک وەرگر ، زاڵ و شادیش** هاتووە کە لە شیعری شاعیرانی رابردووی فارسیدا دەبیندرێ بەڵام وەک گوتمان ئەمڕۆ تەنیا بە مانای "**سەرکەوتوو** " کەلکی لێ وەردەگیرێ .

لەزمانی کوردیدا وشەی "**پیرۆز**" بەمانای موبارەکە وەک دەڵێن :" **جێژنەت پیرۆز بێ**" یان :" **ئەم سەرکەوتنەت پیرۆزبایی لێ دەکەم**" . هێندێک کەس دەڵێن : ... **پیرۆزباییت پێ دەڵێم** کەدیارە دروست نیە ووەرگێڕاوی ٠"**تبریک میگویم**"ی فارسی یە .

دوای چاپ وبڵاوبوونەوەی کتێبی " **شاری وێران** " هاوڕێیەکی بەڕێزم رەخنەی گرتبوو کە بۆ وشەی "**تقدس**"م بەکار هێناوە و نووسیبووی وشەی " **پیرۆز**" پڕ بەهەنگڵیەتی . بەڵام ئەمن لەسەر ئەو بڕوایە نیم. وشەی تقدس **مصدری بابی "تفعل**"ە و لە وشەی " **قَدَسَ** " وەرگیراوەوبناغەکەی **قُدس** بەمانای (**پاک**)ە. بەڵام نەک هەر **پاک وخاوێن** . پاکێکی کە حاڵەتێکی رووحانی و ئاسمانی هەبێ. تا ئێستا ئەمن بۆ وشەی تقدس یان مقدس لەکوردی دا وشەیەکم بۆ نەدۆزراوەتەوە .

لەدوایی دا پێویستە بڵێم وشەی "**پیرۆزە** " کە بە فارسی "**فیروزە** " یان " **پیروزە**" دەگوترێ و بە مانای بەردێکی شین کالی قیمەتی یە و خەلک بە پیرۆز وموبارەکی دەزانن هەر لەوشەی " **پیرۆز** "ەوە وەرگیراوە .

شەقڵی خەرمان

گەرمای بەتینی چلەی
هاوین قرچەقرچی وەوپووشو
پەلاشەی خستبوو کە لە
وەرزی رابردوودا کەسک و
گەش بوون و بە شنەبا
دەشەکانەوە . مانگی
خەرمانان،مانگی‌کۆکردنەوەی
خەلەوخەرمان و بەرهەمی
چەند مانگ کوێرەوەری و
ئارەق رشتنە .

گاگێرە گوریسیان لەمل
راکشا قەفی* جەلەی لەبەر
یەکەرەوینەوە ، دەمبین لە
دەمی مالاتی دامالا،بەکەیفی
خۆیان دەلەوەڕان، مانگا
پیرەش شیری هاتەوە گوانی
و دمەدۆی مندالان لەکیتەلە
ودیزەلان دا هەوێن کراوە.

سۆفی غەفوور دوو رۆژ
بوو بەشەنەوە چاوەڕوانی
بای قوبلە بوو خەرمانەکەی
لەبەر هەلاوێ.زریانێکی
بەقەوەتی دەهات بەلام ئەو
خەرمانەکەی بەبای قوبلەی
شکاندبوو،هەر مالۆسکێکی
مابوو دەرچێ .

هەموو رۆژێ لەی رۆژئاوا
بابنۆکەر بەخۆی وشەقلەوە
سواری ماینی بۆرە دەبووو
بە خەرمانەکان دا دەگەڕا
یەک‌بە یەک‌شەقلی دەکردن
و هەتا بەیانی بۆ خۆی
نەیدیبانەوە کەس حەقی
نەبوو دەستیان لێدا و
ئالۆزیان بکات،گەیشتە
ی سۆفی غەفوور ، ماینە
بۆرەی وەسەر سوو*ری کرد و
تێی راخوڕی :

- سۆفی ئەوە بۆ لەسەر
ئەو تاقە مالۆسکەی
خەرمانەکەت بە قوو*ن
داخستووە ؟

سۆفی مژێکی توندی لە
سیغارەکەی دا بە چەشنێک
دووکەلەکە وەکی هێزێکی
زۆر پالی پێوەنێ لەهەموو
سێ*یەکانی گەڕا و پاش
ماوەیەکی بە رەنگی گۆڕاو
هاتەوە دەرێ. بە دەم
دووکەل بەباکردنەوە وەلامی
داوە :

- بەدشانسی من ئەوە
دوو رۆژە بایەکەی گۆڕیوە.
ئەوەندی گوت و بیروخەیال
هەلیانگرت نەیزانی کەنگێ
خەرمان شەقل کرا و باب
نۆکەر رۆیشت . پێش چاوی
تاریک‌بوو دنیایەکی
پرسیار هاتەپێش نەیدەزانی
وەلامیان بۆ بدۆزێتەوە :

" ئاغا ئەو هەموو
زەویانەی لە کێ کڕی و لە
کوێ بوون ؟ ئەو خەلکە
هەمووی دزە ئەوە نەبێ ..؟
ئەوشۆ هەلێکاتە بای
قوبلەی ناتوانم ئەوەندە
سوورەش وەدەرخەم، ئاخر
ئەگەر بەیانی ئەو کابرایە
بێتەوە دەلێ بۆ بە شەو
هەلت‌هاویشتووە ، هەتا
نیوەی بەریەوە مالێ و دەو
دووی لێ نەدەی ؟ بۆسالێکی
دیکە ئەوەندەشم دەچێ و
دەریشم دەکەن،لەگوندێکی
دیکەش هەر ئاوایە! ئاخ
بۆ رۆژێ لەو کوێرەوەرییە
رزگاریم بێ ! بلێی رۆژێک
دابێ تاقانە کوڕەکەم
دەستی داری بگرێ و راستو
چەپی خۆی بناسێ ؟ ئەودەمی
لەو ولاتەی دەرۆم و دەچمە
ولاتێکی کەس نەناس ، بە
گاوانیش بێ بەڕێوەم
دەبات ."

لەو بیرانە دابوو
بایەکە هەر دەمێ لە
لایەکی را دەهات. بوو بە
شەڕە با ، زریان دەهات
شەمال دەی قوشتەوە و بای

قوبڵەی دەهات زریان بەگژی
دادەچوو. دەمێکی بایەکی
راستی دەهات و د وایە
دەبوو بە گێژەڵۆکە و
پووش وهەژگەڵی دەسووڕاند
و ڕەحەوای دەخست و لەبەر
چاوان ون دەبوو. ئاخری
بای قوبڵە هەڵیکردێ،
بایەکی خۆش بوو هەودای
خەیاڵی سۆفی غەفووری
لەبەریەک پچڕی وگوتی:

ـ ئەگەر خەرمان شەقڵ
کردن نەبایە، هەر ئێستا
بە قەنەکێشێکی ئەوەندەشم
لەکۆڵ دەکردەوە. ئەوە بوو
لێڵ داهات ئەو ژنە پاروە
نانێکی بۆ نەهێنام.

لەو دەمی دا خێزانی لە
رێی ئاوایی وەدیار کەوت.
توورەکەی نانی لە کۆڵ
بەستبوو ودەستی کوڕەکەی
گرتبوو و وردە وردە، بە
پێی وی نێزیک دەبۆوە و
گەیشتە جێ:

ـ خەرمان بەرەکەت،
ماندوو نەبی پیاوەکە.

ـ "خێروبەرەکەتی
خوات لەگەڵ بێ، جا بە
ناشکوری نالێم ماندوو
بوونی چی. ئەوە دوو رۆژە لە
سەر ئەو مالوسکە گەنمە
ماومەتەوە هەتا ئێستا بای
نەدەهات ئەلعانیش ئەوە
خەرمانەکە شەقڵ کراوە
نازانم بۆ وا دەکەن؟
کوێرەوەری چاندن و کێلان
ودروونەوە وهەموو شتێکی
بە ئەستۆی ئێمەیە
ئەوانیش هەر سوور وەدەر
کەوت دێن شەقڵی دەکەن و
ئەگەر هاتە خواردنێ نیوە
لەنیوەمان بۆ ناهێڵنەوە.
ئێستێ لەپێش تۆدا ئەو
باب نۆکەرە خوێڕی یە
مایینی وەسەر حاسڵی
زەحمەتی ئەوساڵم کردبوو.
وەخت بوو لە حەجمەتان*
بمرم. دەستەلاتم نەبوو،
دەنا ئەگەر پارووی لەسووری
گەنمی با دەدا و پێکۆڵی
لێ دەکرد، وامدەزانی پارووی
لە جەرگم بادەدا وسمکۆڵی
لێ دەکات."

لەداخان هەموو تووکی
لەشی قرژ ببوون و پڕ بە
پێستی هەڵمسابوو. ئەگەر
سەری هەڵێنا تەماشای کرد
کوڕەکەی ئەوە گەمەی بە
سووری گەنمەکە دەکا وشەقڵ
و شوێنی تێک داوە. هەربەو
قین ورقەوە کە لە داخی
ئەو هەموو زوڵمە هاتبووە
دڵی، دەستی شل کرد و هەتا
هێزی دەبەردابوو زللەیەکی
لەبناگوێیدا. کوڕەلاتڕەی*
بەست و رەتی برد و بەسەر
دمەداسێکی کۆن دا کەوت و
لاجانگی بەخوێن سوورهەڵگەڕا
کوێخا هات و شات وشووتی
دەس پێکرد کە بۆ شەقڵی
خەرمان شکاوە. بە هەزار
چەرمەسەری کوێخا دەست
بەردار بوو و رۆیشت.

سۆفی پاش ئەو رووداوە
دڵتەزێنە برینی لاجانگی
کوڕی بە بۆسۆ برژاندەوە.
پاش بەینێک لەو گوندە
رۆیشت. ئێستا پاش چەند
ساڵ کوڕ گەورە بووە وژنی
هێناوە و بۆتە گۆچانی
پیری باوکی. بەڵام هەر
چەند جار پیرەمێرد سەر
هەڵدەبڕێ و جێگا برینی
دمەداس لەسەر لاجانگی
رەنگ گەندوومی کوڕ دەبینێ
شەقڵی کوێخای دێتەوە بیرو
ئاخێک هەڵدەکێشی وتەریق
دەبێتەوە وتف لە ستەمکار
دەکا!

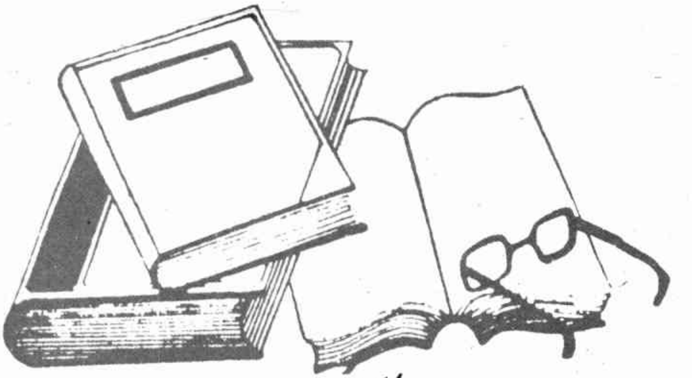

«زانایانی بەناو بانگی کورد»

ئیبنولحاج

رەحیم فەرەج

ئیبنولحاج زانای گەورەو، ئەدیبی پایە بەرزو، شەرع زانی کەم وێنەو، موحەدیسی بەناوبانگی کورد مەلامحەمەدی کوڕی حاجی حەسەنە، خەڵکی دێی (سنجوێ)ی سەردەشتە.

سەرەتای ژیانی ئەو زاناگەورەیە نەزانراوە. ئەوەندە نەبێ کەلەسەرەتای ژیانی داوپاش تەواو کردنی خوێندن لەدێی سنجوێ بۆ ماوەیەک دەرسی گوتۆتەوە و زاناوخوێندەواری پێگەیاندووە. پاش ئەوماوەیە لەبەر هۆیەکی نەزانراو (کەم وابووە مەلایەک پاش ئەوەی لەجێگەیەکدا بووبێ بەماموستا بێ هۆیەک ئەو جێگەی خۆی بەجێ هێشتبێ وبۆولاتێکی دی یا بۆجێگایەکی دوورچووبێ) جێگەوشوێنی خۆی بەجێ هێشتووە وچۆتە دێی (هەزار مێرد)ی نزیکی تانجەرۆو سلێمانی و لەوێ دەستی بەدەرس گوتنەوە کردووە ولەهەموو لایەکەوە فەقێ بەتاسەوە بۆخزمەتی هاتوون ولەکۆڕی دەرس گوتنەوەدا بەو پەڕی ئەدەبەوە دانیشتوون و لەدەریای بێ پایانی دوڕوگەوهەریان وەرگرتووەو شەوو رۆژیان لە خۆیان هەراسان کردووە. بۆ ئەوەی کاتیان لەکیس نەچێ و زیاتر کەلک لەوسەرچاوە روونە وەربگرن.

وەکوو گوتمان هیچ بەڵگەیەکمان دەربارەی سەرەتای ژیانی (ئیبنولحاج) بەدەستەوەنیە هەروەهالەبارەی ژیانی کەس وکاری چۆنەتی بنەماڵە وجێگا وشوێنی. بەڵام لەنیوە شیعرێکی کتێبەکەیەوە کەدەڵێ: زانیومە بەئیرثییەتێ" روون وبێگومان ئەوەمان بۆدەردەکەوێ کەئەوزانایە لە بنەماڵەیەکی ئایینی کۆن بووە وپشتاوپشتیان بەزانای بەرزوخوێندەواری چاک هاتوونەتە خوارەوە وهەمیشە کەڵەپیاووشاسواری مەیدانەکانی زانست بوون وهەموو گەیونە پلەی موحەدیسی. ئەم زانستەیان پشتاوپشتوبۆیەکدی بەجێ هێشتووە. بۆ پلەی (ئیبنولحاج)ئەوەندە بەسە کە ئەدیب وزانایانی وەکوو ماموستا مەلاعەبدوڵلای بێتووشی وشێخ مارفی نۆدی فەقێی ئەوبوون، لەسەر سفرە وخوانی ئەدەبی ئەوتۆپشووی ئەو ئەدەبە بەرزەیان، هەڵگرتووە کەجێ وشوێنێکی تایبەتی هەیە. بێجگەلەوە کە بێتووشی ئەو پارچە شیعرە بەرزەی کە تا ئێستاش لەعەرەبیدا وێنەی نەبووە وبەیەکێک لەشاکارە هەرە بەنرخەکانی ئەدەبی عەرەبی دادەنرێ، وەکوو نامەیەک بۆ ئیبنولحاجی ماموستای ناردووە.

ماموستای گەورەمان وەک چەرخ وسەردەمی خۆی بەڵکوو زیاتریش هەربەدەرس گوتنەوە وزانای گەورەپێگەیاندنەوە خەریک بووە وئەسپی خۆی لە زۆرمەیداندا تاو داوەو، لە

هەموو ئەومەیدانانەشدا شاسوار بووە.

یەکێک لەو مەیدانانە مەیدانی تەئلیف وکتێب دانانە لەم رووەوە (ئیبنولحاج) گەلێک کتێبی زانستی جۆراو جۆری داناوەودانراوەکانیشی بەچاکترین کتێبی بابەتی خۆیان ناسراون.

بەڵام گومان لەوەدانیە وەک مێژووی ژیانی نازانرێ زۆربەی کتێب ونوسراوەکانیشی

پیاوێک بێتوێشی ئەو نامە بەرزەی بۆناردبێ بە نامەیەکی لەوە بەرزتر یا وەک ئەوە وەڵامی نەدابێتەوە؟ بێگومان خوێنەرانی بەرێزیش لەگەڵ ئێمە دەڵێن: نابێ. بەڵام لەمەولایش مێژووی ئەو زانایەهەروا بەنادیاری بمێنێتەوە؟ من لاموانیەئەگەر هەوڵ بۆکۆکردنەوەی، پاشماوەکانی بدرێ گەلێ شتی بەنرخ وەدەس دەکەوێ.

شیعرانەی بەوجۆرە گوتراون وئەوانەی کەلەسەر ئەو رچەو رێبازە رۆیشتوون وتاکەی ئەو شێوەدەوامی کردووە، تا ئێستا هیچی دەربارەی نەزانرا -وە. لێرەدا ناوی هێندێک لەبەرهەمە ناسراوەکانی پێشکەشی خوێندەوارانی بەرێز دەکەین:

١- نظم محاسن الغرر.

٢- شرح نظم محاسن الغرر

٣- رفع الخفاعن ذات الشفا

تائێستا نەناسراون ورەنگە زۆریشیان بێ سەروشوێن لە نێوچووبن.

بەهەر حاڵ ئەوەندەی پێمان بکرێ سەرنجی خوێندەوا -ران بۆئەم باسەرادەکێشین وئەوە دەڵێین: پیاوێک بەو هەموو زانستەو، بەوهەموو ئەدەبەوە، دەبێ شیعریشی زۆر نەبێ؟دەبێ دیوانی شیعری عەرەبی یاکوردی - نەبێ؟ دەبێ بۆگەلێ بابەت وموناسبە، شیعری نەیابی نەگوتبێ؟دەبێ

سەرەڕای ئەمانە بۆرێزی ئەو زانایە هەمیشە ئەوە لەبیر ناکرێ کەیەکەم کەسە تائێستا ناسرابێ،لەئەدەبی نووسراوی کوردیدا - کتێبی بە لەهجە وعەروزێک داناوە کە جگەلە شیعرەکانی (ئێل بەگی جاف)و(ئەحمەدی کۆر)کتێبی پێ دانەنراوە ونەبێسراوە.

دەبێ ئەو جۆرەعەرووزەلە سەردەمێکدا باو بووبێ و شیعری پێ گوترابێ، بەڵام سەرەتای ئەو سەردەمەو، ئەو

٤- حاشیەی (مەونە)ی لە سەرکتێبی(البهجة المرضیە فی شرح الالفیە).

٥- رسالەفی بیان المقصود والممدود.

٦- مەهدی نامە

خەتمی عەلامەتان تەمام
ئەو جاکۆتا بکەین کەلام
ئەرجوولە (رب ذی الانعام)
خەلاسن کالە قیامەتێ

ئاخ شلێرۆک

پەرویز جیهانی

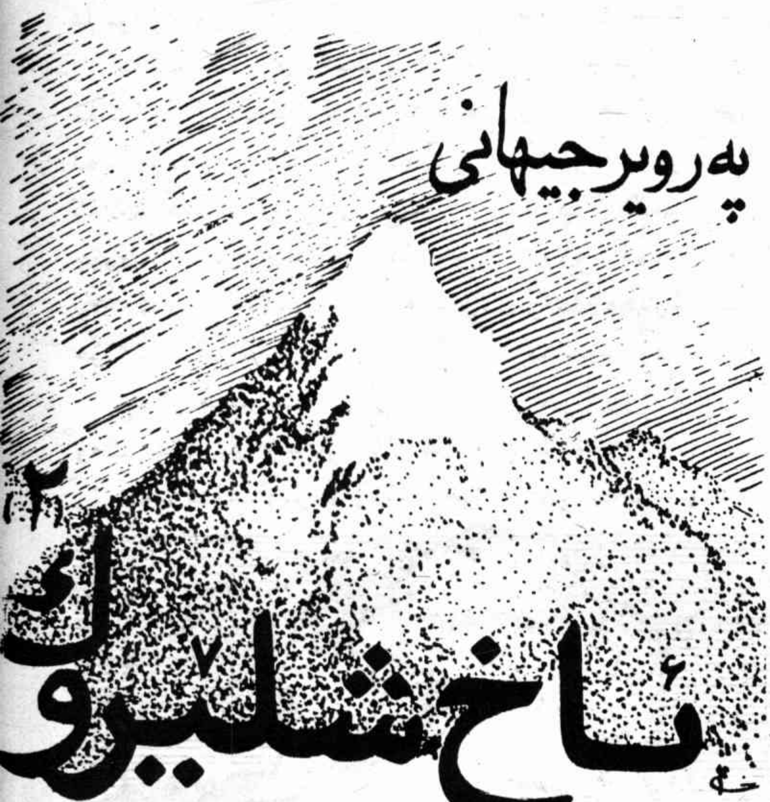

ئاڤێ ژهەر جی یێ چی یا دەردا
گوڵک و سێ بسکێ ژنۆ سەر ددا
خەلقێ تەزە پەز ودەوار بەر ددا
رێز رێز دبوون ل چی یا کەری یێ می یا
خۆش دکشین سەر بەرف و بەلەکێ یا

* * *

دەما بوهارێ کو پەز دچوو چۆلێ
گول وەددان هەر دڕک و هەر قوڵێ
پەز دەردکەت ژ هەر نەوال و دۆلێ
سەری دکەت ناڤ کەری و مێ دزان
شەمزە دئانین بەخڤان و لاوێ جان

* * *

بەخڤان دخۆن زاک و فرۆ خەلەندۆر
عەردێ ل بن هەبانا خو دکن کۆر
کەڤرا لناڤ ئاگرا دکن سۆر
داوێژن ناڤ زاک خەلەندۆر چێدکن
کەرێ تینن شەمزەلۆکا لێدکن

* * *

ئاخ شلێرۆک رەفێ تەیرا فڕ ددان
بلوورڤانا هەڤڕا بلووری ددان
پنجارچنا ل بەر وان دەنگ ڤەددان
مەژی دلیست سەر سینگ و پێسیراتە
ئەڤ یەکانا گەلۆدێنە بیرا تە

* * *

تووری پنجار مە ددا سەر بەندکێ
ئەم دهاتن گوولک ، ترشۆ، مەندکێ
وەک خەزالێ بچرپینە دەندکێ
ئەودەم وەکی خەونا ل بیرا منە
ناڤ پەڕۆکا سینگ و پێسیرا منە

* * *

ئاخ شلێرۆک کۆترێ تە دفڕیان
کێرووشک ل بن ڤیڤارادا درەڤیان
چۆل و چیمەن شین دبوون گول ڤەددان
توخو دبووی بەهەشتا روویێ عەردێ
ئەرێ وەللەه خەملا بوهارێ تەتێ

* * *

ل بوهارێ دەنگێ قولنگ و قازا
رەف رەف دچوون ناڤا قامووش و سازا
کالەکالا هۆگێچ و ماز ، درمازا
وەک پەرژینا سینەمێ، بەرچاڤایە
دبیرا من هەرمێشە و هەر گاڤایە

* * *

دیمەن و بینبەرێ تە ناچە ژ بیر
تا مرنێ هەیلۆ دەماک دبم پیر
مەرڤ دەبێک بیر نەکە ئەمەک و شیر
ئەمەکی تە ئوستی یێ مەدا گەلەکە
مێر ئەوە کو ئەمەکێ دا بیر نەکە

* * *

ئاخ شلێرۆک کانی یێ تە خۆش هلکەلین
کەچ وبووکێ چاڤ بەلەک و گولا ڤین
جەرێ ئاڤێ ل سەر ملا دئانین
دەستە دەستە دمەشین بووک و زەری
ئاڤێ گولا ل پێسیر و بەرسەری

* * *

ئاخ شلێرۆک چیڤ چیڤا رەشۆلەکا
کەو کۆترا، دخاندن هەر کێلەکا
دهات دەنگێ گۆلک و وان چێلەکا
بەرخ و کارێ سۆر و سپی، رەشبەلەک
کەری، کەری دچێریان مشە و گەلەک

* * *

ئاخ شلێرۆک سۆنە، ئۆردەک بەر چەما
قاز و قومری خۆش دنالین هەردەما
ئەوانا قەت نزانین ئارشا غەما
تەیرێن بازی پەڕ لی ددان دقووژیان
ئەوان پەیێ نێچیرێ خۆ دگەریان

* * *

شلێرۆکێ ئەو شلێرێ بەیانی
خارمێل دبن ل سەر زانگ وبەرکانی
چەندێ کەژن، چا دهەژن ب جوانی
زۆر بنازن، دل بخازن، سەر رازن
جێ هێلوونا تەیرێ ئەلوە و بازن

* * *

ئاخ شلێرۆک مام سۆسنێ تە شینن
بێهنا وانا کولا دل دوەشینن
کانیێ تە وەک گوهەرێ چلقلینن
پوونگ لناڤاوان ئاڤادا دهەژن
پەلەخ وەکی پۆڕی کەژالا کەژن

* * *

شلێرۆکێ کەری یێ قەرقاش دکشە
وەک لێڤی یێ بەر ب مەغەل دخوشە
نێرییێ کەڤەر پێشی یاکەری دمەشە
ئەو نێری یا بۆ کەری یا پێشەنگە
کەری یێ بێ پێشەنگ وەللەهی دلەنگە

* * *

ئاخ شلێرۆک روویێ تە چیل کەڤەربە
پێسیرا تە تژی گولێ سۆر، زەربە
پشتی مەژی دلێ تە بێ کەسەر بە
دونیا حەموو مەرا قەزا و قەدەرە
مەرگ و مرن ل پەیێ مە دگەرە

* * *

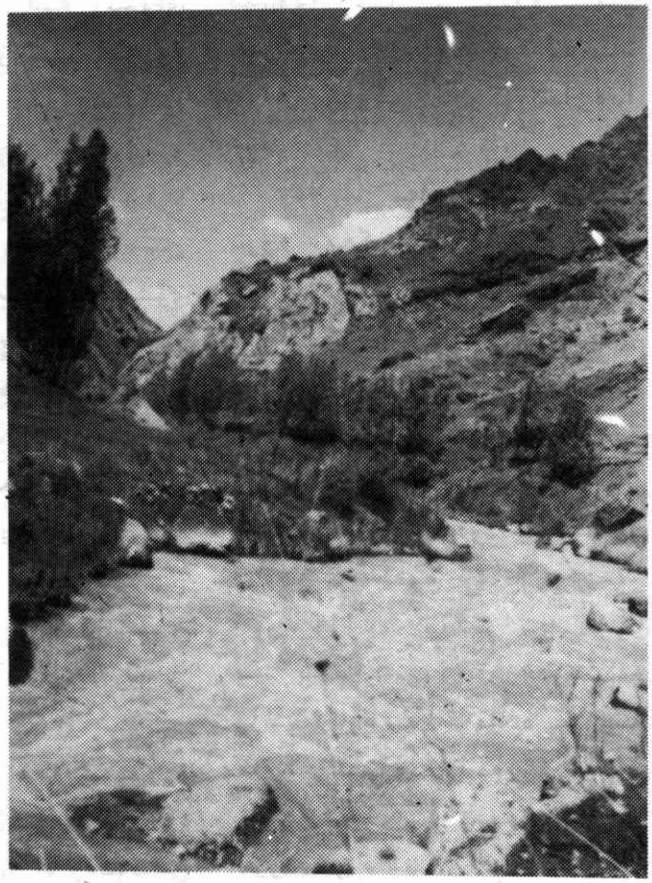

ل وی گاڤێ تاڤا تە دقژلاند
کانیێ پێ تە ژ چاڤ هێسر دڕژاند
گول چیچەکا داواتە دخەملاند
وان گولانا هندێ بۆمە بشینە
بدە ئاڤێ، ئاڤێ ژ مەرا وەرینە

* * *

چ خۆش دهات دەنگێ تەیری حەشەری
قەوە قەوا خاسەکەو و کەو دەری
دەنگێ شالوولا دهات ژ هەر دەری
بولبول دنالین هەر وەک ئەڤینداری
کو بینا من دوور کەتیە ژ یاری

* * *

سۆرگول و گولسۆسنان پەلگ وەددان
چ خۆش دهات کالەکالا بەرۆ* دان
فیتینا زاڕێن بچووک و بەرخەوان
چەندێ خۆش بوو چیا و زوزانێ تە
دەنگێ پەزو شڤان و بەخڤانێ تە

* * *

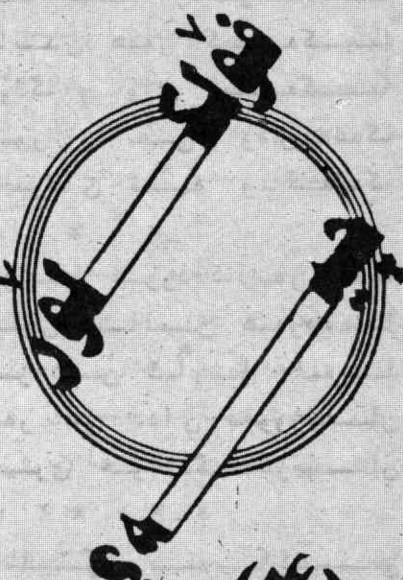

(٤)

وتووێژێک دەگەڵ: ع.خزری

پرسیاری ١٧– بە بڕوای ئێوە دەوری گۆواری سروە بەناوی گۆواری ناوەندێکی ئەدەبی و فەرهەنگی لە بەرانبەر فۆلکلۆردا چیە؟

وەڵام– بە بڕوای من ئەو ناوەندە ناوی خۆی بەخۆیەوە. ناوەندێکی فەرهەنگی و ئەدەبی یە و دەبێ زیاتر سەرنج بداتە فەرهەنگ و کەلەپووری ئەو گەلە و زیاتری خۆ پێوە ماندوو بکا و خەڵکیش زیاتری لە خزمەت دابن. زیاتر دڵسۆزی بن. هەرکەس لە هەرجێ یەکە هەر شتێکی فەرهەنگی و کەلە*پووری وەدەست دەکەوێ کۆی بکاتەوە وسروەش بەناوی ناوەندێکی ئەدەبی وفەرهەنگی تا ئەو جێ یەی لەدەستی دێ بۆ پاراستنیان هەوڵ بدا ،کارێک بکا ئەوانەی لەو رێبازەدا کار دەکەن یەک بگرن وبە پێی بەرنامەیەکی زۆر ورد و جوان ورێک و پێک و حیسێب کراو هەنگاوێکی بە کەلک بۆ زیندووکردنەوەی کەلەپوور وفەرهەنگی ئەو گەلە هەڵ بگرن .

پرسیاری ١٨– هەر وەک دەزانی لەباری فەرهەنگ و ناساندنی بەیت و بەیت بێژانی کوردەوە سروە یەکەم گۆوار بووە لە ئێراندا کە بایەخی بەو مەبەستە داوە . ئایا لەو پێیەدا تا چ رادەیەک سەرکەوتوو بووە و لەمەو دواش ئەرکی لەو رێبازەدا چیە ؟

وەڵام– بەڵێ. بە حەق سروە یەکەم گۆوار لەنێو خۆدا بووە کە دەستی بەو کارە کردووە بەڵام عەیب و ئیرادی کار لێرەدایە کە ئەو ناوەندە بەناوی ناوەندێکی ئەدەبی وفەرهەنگی و لانی کەم هەر لەباری فەرهەنگی یەوە دەبوو بەر لەو کارە خوێنەرانی خۆی بە ناساندنی ئەو خەزێنە بایی دارە وائامادە کردبا کە خوێنەری تامەزرۆ خۆی رێگەی خۆی دۆزیباوە ،خەڵک سروەیان هان دابا و ناچاریان کردبا زیاتر بپرژێتە سەرئەو مەبەستە. کاتێک بۆ وێنە بیۆگرافی خوالێخۆشبوو حەمەدی بەیتان یا کاک حەمەدی ئاغای یا رەسووڵ مینایی لە سروەدا چاپ دەکرێ، ئاشکرایە خزمەتێکی گەورەیە ،کارێکە تا ئەورۆ هیچ گۆوارێکی کوردی نەیکردووە. بەڵام هەموو کەس بەو خزمەتە نازانێ ، زۆرکەس تەنانەت نازانن بەیت یانی چی. کاتێک سروە دەنووسێ فلان بەیت بێژی مەزن سەبارەت بە پاراستنی بەیتەکان چ زەحمەتێکی کێشاوە چەندە گەڕاوە و چی کردووەو چی

نەكردووە .زۆركەس نازانـــن
بەیت چیە وئەو زەحمەتـــە
تا چ رادەیەک پێویســـت
بووە. یا ن كا تێک فلآن بەیت
لە سروەدا بــێ هیــچ
لێكدانەوەیەک بێ هیــچ
هەڵسەنگاندن و تـەنـانەت
مانای وشـە دەرخستنێــک
پێشكەشی خوێنەر دەكــرێ
نابێ چاوەنواڕی ئەوەبیـــن

سۆنگەی خزمەت بەفەرهەنـگ
كردنی سروەدا واخۆ بناسن
و ئەدەب و فـەرهـەنـگ و
كەلەپووری خۆما ن بناســن
كە نەكەونەخزمەت كـردن بە
فەرهەنگی كابرایەكی چینی
یا ن ژاپۆنـی ـ ناسینی
هایكۆ... ناسینـی فـلآن
شاعیری هەندەرا ن .بەراستی
پێویستە، كارێكی باشە بەلآم

لەباری فەرهەنگـی یــەوە
خەڵك بگاتە ئەو مەبەستە
كە لانی كەم بە ئەندازەی
نوێلێک یا پەخشانێک یا
شیعرێک رێزی بۆ دابنێ.
هەڵبەت ئەوانیش تا رادەیەكی
زۆر پێویستە بن. بـەلآم
نە تا ئەو رادەیـە كــە
هەمیشە كەوەكە وەبەرئەدەب
بكەوێ و چۆلـەكـە وەبەر
فەرهەنگ! كەبڕوام ئەوەیـە
ئەدەب دەتوانێ لەمەیدانـی
هەراوی فەرهەنگدا رمبازێن
بكا.

واباشە لاوە دڵسۆزەكانمان
لە لایەن سروەوە بەوشیـار
كردنەوەی ژیرانەی سروە لە

كەی ؟ پاشناسینی خۆمـان
یا بەر لەوەی بزانیـــن
ناوی خۆما ن چیــە! سروە
دەتوانێ نـەهێڵـێ كــە
بڕواما ن وابێ :

ئێمە بەداخـەوە هیچمان
نیە، كەسێكـی وەک فـلآن
شاعیری ژاپۆنیما ن نیــە
شیعر وهۆنراوەیەكـی وەک
هایكۆما ن نیە، بەسەرهاتێكی
هاملێتما ن نیە،هەشمانبێ
شاراوەن .

ئەوەندەم بڕوا بەسروە
هەیە وا دڵنیام لەوە كە
سروە لەناو دڵی خەڵكدایە
باری گرانی سەرشانی سروە
واهەست دەكەم كە دڵنیـام

دەتوانێ تەواوی ئەو كارانە
بكا.

سروە دەتوانێ ئاوێنە ـ
یەكی باڵانوێن بێ بـۆ
دەرخستنی هەموو بارێكـی
جوا ن ودزێو. ئاشكرایـە
كەس بەدزێوی خـۆی رازی،
نیە. ئەوكاتە هەوڵ دەدرێ
بۆ دەرخستنی جوانی یەكان
رەنگە بڕواتان وابێ زۆر
بارو زۆر قسە بۆ كوتـن
نابن. رەنگە لـەسەر ئەو
بڕوایە بن لە كارێكــی
وادا زۆر مەبەست شیاوی
باس كردن نین بەلآم پێم
وایە هیچ قانوون وزاكوونێكی
ئینسانی نالێ تۆ باسی
دەرما ن مەكە، نالێ تۆ
باسی فلآن گۆرانی ئەویندا ـ
رانە مەكە ، یا ن فلآن
مەبەستی نالەباری كۆمەلآیەتی
مەهێنە گۆڕێ ، جا مەگەر
نەزانین چۆنیا ن بـاس
بكەین ونەزانین مەبەستمان
لە باس كردن چیـە و
دەمانەوێ چ بدەین بـە
خوێنەر،ئەگەر مەبەست
دەرما ن بوو، مـەبەست
وشیاركردنەوە بوو باسی
دەردیشت كرد كەس دژایەتی
لەگەڵ ناكا. ئەگەر كوتت
كاتێک لاوێكی كورد بـە
خۆشەویستەكەی دەڵێ: تێـی
هەڵدە دەگولەی مێردت بۆم
وەرە ژوانێ، هۆیەكەی چیە
و رەگ وریشەی ئەو دەردە
لەكوێ یە، كەس تانووتت

لىٰ نادا .

بەلىٰ خەلك حيسێب لەسەر سروە وئەركى سەر شانى سروە دەكاتەوە هەربۆيەش دەبىٰ زۆر وردتر بىٰ و قوولتر بڕوانێتە ئەو مەبەستانە .

پرسيارى ١٩- بە ناوى كەسێك كە چەند ساڵە لەو بەشەدا كار دەكەن چ پێشنيارێكتان هەيە بۆ ئەو كەسانەى كە خەريكى كارى فەرهەنگين ؟

وەلام- لەپێش دا خۆيان ساغ كەنەوە ، ئايا چ مەبەستێكيان لەو كارە هەيە؟ دەيانەوىٰ ناوى خۆيان بەسەر كتێبێكەوە ببينن ياخود كە خزمەتێك بكەن . ئەگەر داخوازى ناوبانگن لەو كارە گەڕێن ئەگەريش دەيانەوىٰ خزمەت بكەن دەبىٰ خۆيان بۆ زەحمەتێكى زۆر ئامادە بكەن. تەنانەت لۆمە و تەشەر ! چونكە زۆر كەس بەداخەوە ئێستاش لەسەر ئەو بڕوايەن چەند ساڵ لەبەيتێك كۆڵينەوە وچوار وشەى ڕەسەن ديتنەوە لە سەدەى بيستەمدا حەيفە خۆى پێوە ماندوو بكەى

ئەوكارە پێويستى بە سەبر وحەوسەلەى زۆر هەيە ماندووبوونێكى زۆرى دەوىٰ، كەم لوتفى دۆستانيش لەوىٰ ڕاوەستىٰ كە ئامادە نين تەنانەت ئيزن بدەن چاوتان بەكتێبێكى وان بكەوىٰ و نووسراوەيەكيشى ببينن . نابىٰ لاتان وابىٰ ئەوكارە بە ساڵێك ودوان دوايى دىٰ وئەو دارە بەرو سەمەر دەگرىٰ بەكورتى دەبىٰ ئەوەندە ئەويندار بن كە خۆتان بنە بەيتێك .پاشان هيچ گرىٰ وچ كەند و كلۆيەك شلتان ناكاتەوە ئەگەر بكرىٰ بۆ كارى وا چەند كەس پێكەوە هەوڵ بدەن و هەركامەى بەشێك لە كار وەئەستۆ بگرن زۆر باشترە و زووتر بە ئاكام دەگەن .

ئەوانەى لەماوەى ئەو چەند ساڵەدا فێرى بووم ئينشائەڵلا لە هەلێكى باشدا بەڵكە بڵاو بكرێنەوە كە دووجار بە ڕىٰ يەكدا نەڕۆن و چەندجار كارێك نەكەنەوە .

پرسيارى ٢٠- هەڵبەت دەبوو ئەو پرسيارەمان لەپێش دا لىٰ كردباى بەڵام ئەگەر دەكرىٰ هێندێكيش لەبابەت ژيانى خۆتەوە بدوىٰ

وەلام- ئەمن ناوم عەلى خزرى يە ، ساڵى ١٣٣٢ى هەتاوى لە گەڕەكى سەربەرداش لە مەهاباد لە دايك بووم هەرلە مەهاباديش خوێندم وساڵى ١٣٥٠ى هەتاوى ژنم هێناوە و هەتا ئێرە ! چوار منداڵم هەيە، ساڵى ١٣٥٢ چوومە راديو مەهاباد و دەست بەكار بووم .هەتا ساڵى ١٣٦٢ى هەتاوى هەر لە مەهاباد بووم لە بەهارى ساڵى ١٣٦٢ ڕاچوومە باختەران ولەو كاتەشەوە لەبەشى كوردى وىٰ كاردەكەم زۆر سوپاسى ئێوەش دەكەم كە ئەو هەل ودەرفەتەتان دابە من كە دەگەڵ خوێنەرانى بەرێزى سروە دەردى دڵ بكەم. هيوادارم هەموو لايەك سەركەوتووبن و گۆوارى سروەش هەر وەك هەميشە سروەيەكى بەهارى بىٰ، گيان بەخش وبۆژێنەرەوە.

لێرەدا جێى خۆيەتى لە لايەن دەستەى نووسەرانى سروەوە پڕ بەدڵ سپاسى كاك عەلى خزرى بكەين كە لەم وت ووێژەدا بەشدارى كرد ووەڵامى پرسيارەكانى بەووردى داوە.

وێڕاى داواى سەركەوتن بۆ ئەم بەڕێزە وهەموو ئەديب وزاناو فەرهەنگدۆستانى وڵات هيوادارين تەنگ و چەڵمەى ڕۆژگار تەنگى پىٰ هەڵنەچنىٰ وئێمەش بتوانين بەرهەمى كارى كاك عەلى خزرى بخەينە بەردەستى خوێنەرانى بەڕێز.

"دەستەى نووسەرانى سروە"

ئەدەبی فۆلكلۆری كوردی

بەدرخان

لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ
لێ میرۆ لێ لێ میرۆ
ملێ خانێ خۆش ملێ خانێ
بەژنا بەدرخان بەگ زراڤە مینا بناتلا
بنا ریحانێ
شەمۆیێ دێرشەوی کرە گازی :
وەسمان پاشا کووچک باب
دەستێ بابێ تێلی میرێ بۆتاشێرێ کوردا
بتە نایێتە گرێدانێ
دەلۆلۆ ... لۆلۆ
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان و لە
پەی مەتێ
حەیفە بۆ مخابنا دلێ مە دمینێ
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
کەتنە شارێ جزیرێ بۆتا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
ئاغان و عەشیرەتێ
لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ میرۆ
ملێ خانێ بلندە لە دەوی رێ یۆ
وەسمان پاشا یاوورک کشاندە قووچا میسلا
ئەز دکم و ناکم قەواتا من ناشێیۆ
بلا قەواتەکە گران هێژا ژمرا بێ یۆ
تۆپی مەزن بلا ژمرا بێ یۆ
حەسەنێ هەویرێ تاهیرێ مەیمۆسامی یێ
لۆتی
شەمۆیێ دێرشەوی کۆپەکێ مەزن
ئیروسەرێ حەفت سالا لەچیایێ ئەورەقی
بینە ئاسێ یۆ

دە لۆلۆلۆ..لۆلۆ
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان ولە پەی
مەتێ
حەیفە بۆ مخابنا دلێ مە دمینێ
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
بەسەر ولاتێ شارێ جزیرێ بۆتادا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
سنجەقا عەشیرەتێ
لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ
لێ میرۆ لێ میرۆ
ملێ خانێ دا کەتم وا بلالیۆکا
وەسمان پاشا یاوورک کشاندە قووچا میسلا
دەبلا بێت ژمەڕا تۆپێ تەم بچیکا
حەسەنێ هەویرێ تاهیرێ مەیمۆسامی یێ
لۆتی
سێ رۆژە شەر دکن لەگەلیێ ئەورەقێ
وەکی کەیفێ زاڤا وبیکا
دەلۆلۆلۆلۆ..لۆ
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان ولەپەی مەتێ
حەیفە بۆ مخابنا دلێ مەدمینێ
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
کەتنە شارێ جزیرێ بۆتا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
میران و عەشیرەتێ
لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ
لێ لێ میرۆ لێ میرۆ
ملێ خانێ خۆش ملێ خانێ
بەدرخان بەگ دکە گازی :
حەسەنێ هەویرێ تاهیرێ مەیمۆسامی یێ
لۆتی
شەمۆیێ دێرشەوی
هنگ شەڕی ناکەن بە ئاشق و دلا
شەمۆیێ دێرشەوی کرە گازی :
میرۆئەمێ چاوا شەڕی ناکەین بەئاشق و
دلا
ئەڤرۆ شەر بمە هەرچار خۆش مێرا
مینا کەیفێ زاوایان و خەملا بیکا

میرو ماتە نەزانی لمە هاتە کوشتن
تاهیرێ بچیوکا
دەلۆلۆلۆ...لۆلۆ
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان ولە پەی
مەتێ
حەیفە بۆ مخابنا دلێ مەدمینێ
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
کەتنە شارێ جزیرێ بۆتا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
سنجەقا عەشیرەتێ
لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ
میرۆ لێ میرۆ
ملێ خانێ خۆش ملێ خانێ
میر بەدرخان بە سێ دەنگا کرە گازی:
حەسەنێ هەویرێ تاهیرێ مەیمۆسامی یێ
لۆتی
شەمۆیێ دێرشەوی :
وەسمان پاشا سەکنی جزیرا بۆتا
بڕۆژێ عەسکەرێ خو کۆم دکە
بشەڤێ بەرەلاً دکەتە سەر رێزا گوندا
ئەڤ شەڤ من دڤێ باڤێنە سەرئۆردویێ
وی کووچک بابی ..
ببرن سەرێ تۆپچی و قۆمان دارا
دەلۆلۆلۆ...لۆلۆ
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان ولە پەی
مەتێ
حەیفە بۆ مخابنا دلێ مە دمینێ
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
کەتنە شارێ جزیرێ بۆتا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
سنجەقا عەشیرەتێ
لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ
لێ لێ میرۆ لێ میرۆ
ملێ خانێ خۆش ملێ خانێ
میر بەدرخان بەسێ دەنگا کرە گازی:
حەسەنێ هەویرێ تاهیرێ مەیمۆسامی یێ
لۆتی

شەمۆیێ دێرشەوی :
وەسمان پاشا سەکنی جزیرا بۆتا
برۆژێ عەسکەرێ خو کۆم دکە
بشەڤێ بەرەلا دکەتە سەر رێزا گوندا
ئەڤ شەڤ من دڤێ باڤینە سەرئوردویێ
وی کووچک بابی ...
ببڕن سەرێ تۆپچی و قومان دارا
دەلۆلۆلۆ...لۆلۆ
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان ولە پەی
مەتێ
حەیفە بو مخابنا دلێ مە دمینی
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
کەتنە شارێ جزیرێ بۆتا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
سنجەقا عەشیرەتێ
لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ
لێ لێ میرۆ لێ میرۆ
ملێ خانێ وا بدارە و بلالیکا
هەر ما شارێ جزیرێ بۆتا خۆش دێ دەنگێ
زاوایان وبیکا لێ لێ میرۆ
زەینەب خاتوون کرە گازی لە میسلا و
بەغدایێ
تۆپا رادەکیشنو تابان پاشا تۆپی کەلێ
رەش
ژ مەرائینا
وەسمان پاشا کەتمە بەندێ تە دانە
گازەکی
وان پیرا و بچیوکا
دەلۆلۆلۆ...لۆلۆ
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان ولەپەی
مەتێ
حەیفە بۆ مخابنا دلێ مە دمینی
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
کەتنە شارێ جزیرێ بۆتا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
ئاغان و عەشیرەتێ
لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ
لێ لێ میرۆ لێ میرۆ
ملێ خانێ خۆش ملێ خانێ
میر بەدرخان چوو سەیرانە شەڕێ
مەیت کێشانە مینا کێشاناکایێ لجوخینا
لەشێ ئەسکەر وتۆپ وجبەخانە مانەلچۆلینا
بانگ کر سوارا شەڕی بەتال کەم هنگ
رازینا ؟
شەمۆیێ دێرشەوی کرە گازی :
میرۆدانە بادێر گولا رەنگین جی یێ مەیە
دەستێ مەبێ شەڕ لێ وەنابە
دەلولولو...لولو
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان ولەپەی
مەتێ
حەیفە بۆ مخابنا دلێ مەدمینێ
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
کەتنە شارێ جزیرێ بۆتا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
سنجەقا عەشیرەتێ
لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ لێ لێ میرۆ
لێ لێ میرۆ لێ میرۆ
ملێ خانێ دا کەتم وابجەمەدا
زەینەب خاتوون پیش عەسکەرێ وەسمان پاشا
وەچوو
جەلەوێ هەسپێ وەسمان پاشا گرت و بەر
نەدا
وەسمان پاشا کەتمە تۆرا تە و بابێ تە
دەستێ بابێ تێلی بەگ هەتا بازێرێ
دیاربەکرێ
لە کەلەپچەمەدا
دەلۆلۆلۆ...لۆلۆ
لەمەتێ دەنگێ تۆپان وجبەخان ولەپەی
مەتێ
حەیفە بو مخابنا دلێ مەدمینێ
کووچکێ کوشتەرێ رۆمیا
کەتنە وولاتێ شارێ جزیرێ بۆتا
هەیلۆ بابۆ لەمن خراپ دکن جی یێ
میران و عەشیرەتێ

کۆچ

م. سووتانی

ئاوایی زوڵمئاوا یەکێکە لە گوندەکانی وڵاتەکەمان. بڕێ کات ناوی شتێک سەرنجی پیاو بۆلای خۆی رادەکێشێ. "زوڵمئاوا" بەراستی دەڵێی کالایەکە و بەبالای ئەم چەند رێزە ماڵەوە بڕاوە! دیمەنی ماڵەکانی جۆرێکەکە دەڵێی کەسانێک بەپەلەپەل و سەر لێ شێواوی لەو لێژاییە ئەو هەموو خشت و کوچک،و کولۆیەیان لە سەر یەکسوار کردووە و بە ناهومێدی یەوە دارەڕایان کردووە تا چەند رۆژێک خۆیان لە هورووژمی بەفر و باران و رەشەبا بپارێزن. رەنگە ئەگەر خەڵکی تێدا نەبوایە رێبواری ناشارەزا ئەم پرسیارەی بۆ دەهاتە گۆڕێ کە ئەم ماڵانە شوێنەواری کام دەوری مێژوون ؟

بە پێچەوانەی ماڵەکانی ئاوایی کەدەڵێی چەپۆکێکی توند وبێ رەحم دیوارەکانی لاروگێرو نەپۆڕ(١) کردووە تەبیعەتی دەوروبەر بە قەولی خەڵک،شاقۆزی(٢) نواندووە! بەر ئاوایی کانی و دارستانێکی چڕوپڕوشینایی-یەکی دڵکەشی لێ هەڵکەوتووە و کانی و حەوزی ئاوایی هەمیشە خوڕەیان دێ.

کاکەعلی یەکێک بوو لە خەڵکی ئەم ئاوایی یە. پیاوێکی بەکارو لەسەرەخۆ بوو. دوو کوڕو کەنیشکێکی بوو. لە زەوی و زاریشدا جێی یەک دوو تۆمەشان(٣) زەوی بەراوو بڕێکیش دێمی هەبوو.

بەهۆی لێهاتوویی و ژیری یەوە توانیبووی ماڵەکەی نەختێ پاکتر و چاکتر دروست بکا. دەروازەیەکی گەورەی رەنگ کراو،وبالاخانەکەی، ماڵی ئەوی لە ماڵەکانی تر جیا دەکردەوە. کاکەعلی لە کشت و کاڵ وئاژەڵداریشدا هەر لێزان و ژیر بوو. جاران بێستان و مەزرای کاکەعلی لە تەواوی ئاواییدا نموونە بوو. لەپەڵە شەوۆر(٤) و وێنجە و خەیار و تەنانەت لەگەنم و جۆیشدا هیچ بزارێک نەدەبینرا. خەڵک وەخت و بێ وەخت دەیاندی کەخەریکی هەڵکەندنی بنە "هەرێزێک"(٥) یا "چاوزاقەیەک"(٦) بوو کە بێ ئیجازەی ئەو لە نێو حاسڵەکەیدا پنجی کوتابوو. کورت و کۆتا لە دەستی زەحمەت و کاری خاوێن و چاک و لەچاوانیشی عیشق و عەلاقە و ئەوین دەباری. لە وەختی کار و فرماندا دەمە و بەیان لە ماڵ دەردەچوون و بە تاریکان دەگەڕانەوە و ئەستێرەیان پێکەوە دەلکاند. بە هۆی کارو زەحمەتی زۆر دەم و چاوی دەتگوت لە بەردیان تاشیوە قەت ئاو لە ژێر پێستی نەخزابوو(٧). بەڵام بەم حاڵەشەوە بەرهەمی کەم بوو. بە سەخڵەت خۆی و منداڵەکانی دەژیان.

منداڵەکانی لە خوێندنی بەردەوام بێ بەری بوون. بۆیە جاروبار بە هاواڵانی دەگوت :

دەکاول بێ دێ ! ئێستا خێرو بەرەکەت لە شارە." با لە شەوێ بەهاردا سەری بکێشینە ماڵی کاکعەلی .

شەوێکی بەهارە، بۆنی خۆشی شەوبۆی بەهار لە دەوروبەری ئاوایی بڵاو بۆتەوە. کوێستان کە تازە لەخووسی[8] زستان هاتۆتە دەر لە تاریکایی شەودا رەش و رەشتر دەنوێنێ. بێجگە لە زریوە و ورشە و پرشەی ئەستێرەکان وتاپۆی رەش و بەهەیبەتی کوێستان، چاو چاو نابینێ. ماڵی کاک عەلی لە دەوری چرا لامپایەکچۆکیان داداوەتە سەر سفرەی شێو. بەدەم نان خواردنەوە لە کار وباری رۆژی رابردوو و رۆژی داهاتوو دەدوێین .

شەمامەی کچی کاکعەلی کە تەمەنی دە ساڵ دەبێ دەڵێی هەر ئەو بەهارە لە گەل هەڵاڵە و برەمبرەمی بەر ئاواییدا گوڵی پشکووتووە. روو دەکاتە باوکی و دەڵێ :

ــ ئەرێ بابە، ئەوساڵ چی درووس دەکەین ؟

ــ بەخوا بێژم چە، هەر چی درووس کەین هەر زەحمەتەکەمان پێ ئەبرێت .

ناسر کورەگەورەی کاک عەلی تەمەنی شازدە،حەڤدە ساڵێکدەبێ و بە پچر پچر توانیویەتی تا کەلاسی پێنجەم دەرس بخوێنێ. بۆ خۆی ئیتر وەرزێرێکی تەواوە و لە کاری کشت و کاڵدا وەکباوکی شارەزا، بووە. دەزانێ کەی وادەی بێستان کردنە و چۆن حاسڵ لە ئاو دەکەوێت . کەی دەبێ ئاو لەحاسڵ بگەرێتەوە کام زەوی بۆ چ حاسڵێک بە پیتە و کەی وادەی کۆ[11] کەند وگێرە وئاڵفکێشانە.

بۆیە لەم حەین وبەینەدا سەری هەڵدێنێ و بە شێوەی خۆی بە توندی وەک چۆن لە گا بخورێ ،یا چۆن وەختی جۆماڵ برا بچووکەکەی لەو بەری دەراوەکەوە بانگ دەکاتە شەمامە و دەڵێ :

ــ دوای شەر بێستانم برێ ! هەر مەینەتە، زەوی خۆشکردن و بژار و کوڵۆ وردکردن و سەرئاوو ئاو دێران، لە ئاخریچەوە بیوە بازارو بیکەباوەش شاریەکان و خۆت دەس وشک،و خاڵی بگەرەوە !

خەجێی دایکی بەلاتیرێک[9]،کورەکەی مەجبوور بە پاشەکشە دەکا و دەڵێ :

ــ حەی حەی جائێمە چۆن بێ "تۆماتێز"وخەیار بۆمان ئەکرێت .

ــ جا وەڵڵا باشە بەشکەم چاومان لە دەس مەردم بێت با کیلۆ کیلۆ لە شار بیسێنین . ئەشێ هەربەش خۆمان درووس کەین !

ــ لە پایین وێنجەکەوە

فەرهەنگۆک

١ــ نەپۆر= خوارۆخێچ.تێک. رووخاو و نالەبار .

٢ــ شاقز= شاکار ، کچی زۆرجوان .

٣ــ تۆمەشان = تۆوچێن پێوانەیەکلە زەوی کە بە رۆژێک دەچێندرێ .

٤ــ شەوەر ،شەبدەر ،سێوەرە

٥ــ هەرێز= فریزوو

٦ــ چاوزاخە= چاو زەقە درویەکی ناو مەزراودەغڵ ودانە کە زۆر بە ئێشەو کاری پاڵە لەنگ دەکا .

٧ــ ئاو لە ژێر پێستی نەخزابوو= سپی و سوڵ و قەڵەو نەبوو.

٨ــ خووس = خووسار، زووقم ئاونگ .

٩ــ لاتیر= تانووت ،تەشەر.

١٠ــ گەدە ــ زگ ، سک گەدوگیپاڵ .

١١ــ گیا دروون

دوو مەشتە حاسڵ هەر بەش
خۆمان ئەکێڵین . کاک
عەلی هەر بەم قسە دوایی
بە باسەکەهێنا .

هێشتا لە خواردنی شێو
نەبوونەوە ،کە لە کۆلانەوە
نەفەرێک،کاک عەلی بانگ
کرد .بە کورەکەی گوت :

-"ئەوە حەمەی کاکمیزایە
پێی بڵێ بێتە بان." حەمەی
کامیزا دۆستی نیزیکی کاک
عەلی یە . بۆ تۆوی گەنمی
بەهارە داماوە و هاتووە
لەوی قەرز بکا ، بە دەم
دانیشتنەوە دەڵێ :

- هەستە گورج کەشەکەتم
گەنمەکەم بۆ بپێوە و بیکە
ناو تەلیس باچم شەوگار
بەهار شەوگاری میوانداری
و دانیشتن نیە .

- ئەی بەزیای نەکەی!
ئێژی بۆ سکلێ ئاورهاتووە .
دانیشە با چایەک بخۆین
جا ئەچین .

- چەس ؟ ئیمرۆناوچاوت
خاس نایژێ.نەکا خەجێ لێی
داوی !

- نەوەڵلا خەجێ لێی
نەداوم.سەرم لێ شێویاگە
نازانم چی بکەم .

- ئەها ! وادیارەدیسان
داویە لەسەرت.ناکا بۆشار
بیرۆ کەی !

- ئەم با لەم بەرەو
بێت ئەشێ و نەشێ هەربچین.
خۆ ئەم کارە بۆ ئێمە هیچی
خێر تیا نەماوە. زستان
بوو قەزانێ هاتم بچم بۆ
سمێل ریشیچم نیا بانیەوە.
مانگاکانی خۆمم فرۆشت.
مانگای هولەندیم سەند
ئەویش سنانا دایە بن
دەسی و مردارۆ بوو.ئیتر
منالەکانم دەم وشک وخاڵی.
بەخوا تازە لێرە یەکمان
نابێ بە دوو .

- کورە ئەوە هات و
چوویتە شار.چەت ئەبرێت.
ئەوندی رەش و رووت تێ
رژاوە هەر بەشەرمن و تۆ
ناکەوێ .

- تازە فکری خۆمم
کردووە هەر پاییزم لێهات
تەوەکول بە خوا زەوی وزار
و مەڕ وماڵات ئەفرۆشم وئەچم
منیش وەک ئەوانی تر وا
چوون .

بەم جۆرە هەڵقەیەکی تر
لە زنجیری ئاوایی پچڕا .
هەر هاوین تەواو بووزەوی
و زاری کاک عەلی بوو بە
پوول و دەستی گرت . چووە
شار و ماڵێکی لەوانەی بە
شەوێ هاتۆتە دارەڕا ،سەند
ماشێنەکەی ئاوایی لە
رۆژێکی پایزدا ماڵی کاک
عەلی هەڵگرت ولە کاتێکدا
خەڵکی ئاوایی فرمێسکیان
بۆ دەرشتن ، رێی شاری گرتە
بەر.

لەشار لە دوو دیوی
ماڵەکەیان دیوێکیان کردبە
دووکان و ئەوی تری بۆ
دانیشتن وخەوتن وئاشپەز-
خانە وتەونی (قالی) بۆ
شەمامە تەرخان کرا .

ناسر وبرا چکۆلەکەی کە
چەند مانگێ بە شوێن کاردا
گەڕان، لە " دەوری ،
حەوزەکەی " شاردادەستیان کرد
بە کڕین وفرۆشتنی کۆپین و
لەو کارەدا بوونە پسپۆر.

ژیانیان بەتەواوی لێ
گۆڕا .خەجێی بەستەزمان
وەک شتێکی ون کردبێ ، بێ
ئامانج هەر لەگەڕەکوماڵدا
هات و چۆی بوو. ئاخر
عادەتی نەبوو بەکیلۆماست
و تەماتە بکڕێ وبۆنانێک
بچێتە سەفی نانەواخانە .
وەرزی لێ شێوابوو و
نەیدەزانی زستان کەی دێ و
بەهار کەی تەواو دەبێ .

کاک عەلیش ئاو کەوتە
ژێر پێستی وئەودەستانەی
ئاودێران وزەوی خۆشکردن
و کاری کشتوکاڵی دەکرد،
ئێستا وردەواڵەی دووکان
رێکوپێک دەکا و دەم و
چاویشداچۆڕاوە. حەمەی
کامیزای هاواڵی جاروبار
دێ بۆ ماڵیان وپێی دەڵێ :

- عەلی نەموت ئاوی شار
گەدە[10] (زگ) زل ئەکا ؟

- کاکەعەلیش هەرچەندلە
دڵەوە دەڵێ : خۆزگەم بە
جاران ،بەڵام رووی تێدەکاو
دەڵێ :

- تیر کە لەکەوان دەرچوو
ناگەڕێتەوە "

بەشی ۳

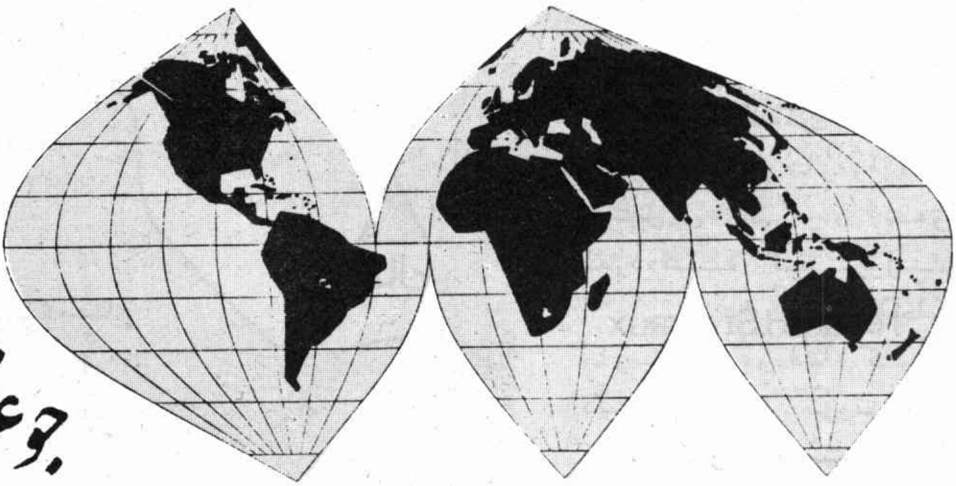

جوغرافیای شنۆ

مارف ئاغایی

شنۆ ئاسەواری زۆرە کە هێندێکیان بەم جۆرەن :

گوندی بێمزورتێ – دنخە گردی دێ شەمس – گردی حەسەن نووران – چەشمە گۆل – تەپکی نەرزیوێ – چوار بۆت – گردی مەلا حمەد – قەلاَ تۆک .

گوندی بێمزورتێ : لە کتێبی (**تاریخ باستان**)دا، هاتووە کە لە چوار سەدهزار کەس خەڵکی شاری شنۆ سەد و بیست هەزار کەسیان لەو گوندە بوونە. بێمزورتێ لە ئەسڵدا (بێ دین زورتێ) یانی (مەوقووفە) بووە. بە قەراری نووسراوە و کتێبی ئاشووری لەو گوندەدا کلیسای دارو – لعولەمای مەسیحی بە ناوی **مارابراهم** بووە کە ئێستاش ئاسەوارەکەی هەر ماوە. لەو کلیسایەدا تەشەیەکی مەسیحی بەناوی مارابراهم کە گۆیا لە حەواریەکانی حەزرەتی مەسیح بووە لەوێ ئیرگەی ئایینی مەسیحی داناوە و لە زۆر جێگای دیکەوە خوێندکاری بۆ هاتووە. ئاسەواری گۆڕستانی مەسیحیان دەگەڵ کوتەڵی شێر و بەران و بزن و.... کە لەبەرد هەڵکەندراون لەو ناوچەدا بەرچاو دەکەوێ.

ئەو کلیسایە چەند گوندی دیکەشی مەوقووفە بووە کە ئەمانەن :

– **خورشت** (بەمانای نزیک) گوندی هەرە نزیکی مارابراهم بووە .

– **سینگان** (بەمانای بڵیند) کە لەسەر گردێک ساز کراوە .

– **سەرگیز و نەڵۆس** کە لە ناوی دووقارەمانی مەسیحی بەناوی سەرگیس و باخۆس وەرگیراون .

گوندی دنخە :

دنخە لە جەنووبی رۆژئاوایی شاری شنۆ هەڵکەوتووە. رۆژهەڵاتناسی ئینگلیزی (**سر– ئۆرل ئستین**) پێش شەڕی یەکەمی جیهانی چووەتە **دنخە** و لێی کۆڵیوەتەوە. لە کتێبی (راههای باستانی غرب ایران) دا نووسیویە ئەم تەپکە دوو هەزارساڵ پێش لە دایک بوونی مەسیح بووەوقەشەیەکی مەسیحی بە ناوی **ماردنخە** پردی داری لە نێوان دوو بەشی رووباری شار هەڵبەستووە و هەر دوولای شاری پێک وەسڵ کردووە.

کێلەشین :

کێلەشین بەردێکە کە بە درێژایی مێژوو سەرنجی پسپۆڕانی راکێشاوەوزۆریان بایەخ داوەتێ . کتێبی **المنجد ، تاریخ آشور، کشیشهای ریش قرمز** لە بارەی کێلەشینەوە نووسیویانە .

لەسنووری ئێران وعێراق هەڵکەوتووە و کەوشەنی دابەشینی ئاوەکانی سنوورە و (**مقیم المیاهی**) پێدەگوترێ .

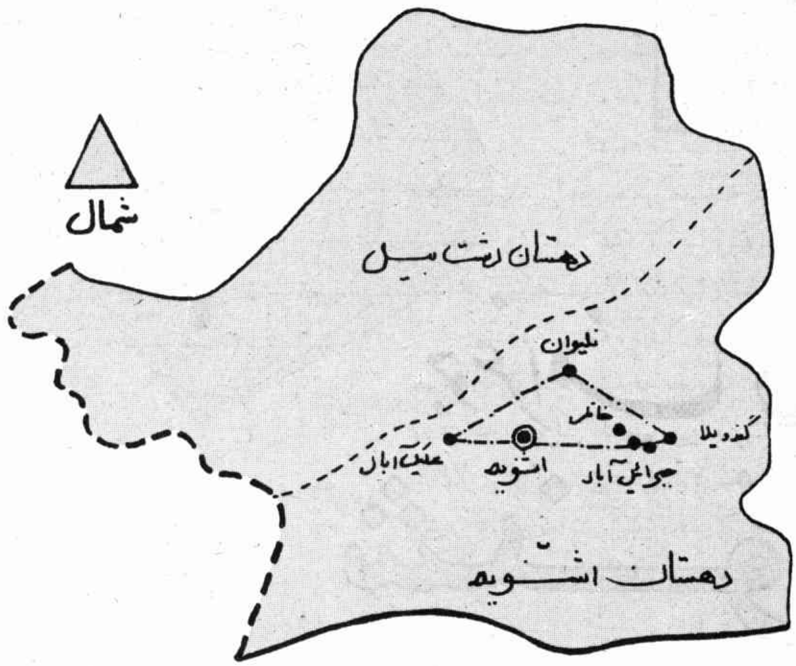

لەکتێبی "کشیشهای ریش قرمز"دا هاتووە: ئەو بەردە ۹۰۰ ساڵ پێش تەختی جەمشید دامەزراوە و ناوی سێ شاری **شنۆ** و **ورمێ** و **نێرگی** لێ نووسراوە.

وەرگێڕاوەی ئەم بەردە لە کتێبەکەدا هاتووە. هەوەڵ کەس کە کێلەشینی ناسی کۆنینەناسی ئەلمانی **شۆلش** بوو. بەڵام بەداخەوە کوژراو روونووسەکەی وەدەست نەکەوت ژنراڵ رواڵنین دۆزەرەوەی **بێستوون** بەشێک لە وحەکەی روونووس کرد. لەساڵی ۱۶۵۲ **خانیچۆف** قالبێکی لەم بەردە هەڵگرتووە کە ئەویش لەنێو چووە. لە ساڵی ۱۸۵۸دا **بلاو** بەهێندێک بەڵگەوە قالبێکی جوان ساز دەکا و ئەویش لەرێگەدا دەشکێ و دوای پێکەوەلکان شێوەی پێشووی نامێنێ.

پاش ماوەیەکی دیکە آ.ها **سایس** لەت وپەتی شکاوی بەردەکە تێک دەکاتەوە و موتاڵای لەسەر دەکا.

لەساڵی ۱۸۵۸ تا ساڵی ۱۸۹۰ کەس کاری لەسەر ناسینی ئەو

بەردە نەکردووە بەڵام ساڵی ۱۸۹۰ **دیمۆرگا ن** بۆخۆی وەدوای لێکۆڵینەوەی ئەو بەردە دەکەوێ و خانێکی ناوچە دەگەڵ خۆی دەخا ولە گوندی (هێ)را دەچێتە سەرکێلەشین

نوسخەیەکی (استامپاژ) لە بەردەکە هەڵدەگرێ وبۆ پرشیل ئاشووری زانی شارەزا دەنێرێ پرشیل وەرگێڕاوەی تەواوی بەردەکە لە رۆژنامەی Pecueild.St.auaux چاپی پاریس وەدەردەخا کە ۴۲ دێرەکە ئاوا نووسراوە :

میهرکیپوسی وایشیۆنین و کوڕەکەی منوا کە هەرسێکیان پادشای وڵاتی تووشیبا بوون، خەڵاتی هاڵدیەخێوی شاری موزازیر دەکرێن .... ویلایەتی پارسوا لەرۆژئاوای دەریاچەی ورمێ ئازاد نەکرا.

جوغرافیای ئابووری :

حاسڵ وداهاتی شاری شنۆ بەستە بە زەوی وزارە. ئەو بەرهەمانەی لە ناوچەدا رەعەمەل دێن بریتین لە:

گەنم: بەرهەمی هەرە گرینگی کشت وکاڵی شنۆ گەنمە کە ساڵانە بەشی زۆری زەوی یەکانی کەشاوەرزی داگیر دەگرێ و بەرهەمی ساڵانەی نزیک بە چوارهەزار تۆنەکە

٢٥ لەسەدی ئەو گەنمە لە شار دەخورێ یا بۆ چاندن و ئارد و... لەکار دەکرێ و ٧٥ لەسەدیشی دەفرۆشرێ بە دەوڵەت یا بۆشاروملبەندی دیکە بەڕێ دەکرێ.

جۆ: بەرهەمی ساڵانەی جۆ نزیک بە دووهەزار تۆنە کە بەشێکی بۆ مەڕو ماڵات زستانان کەڵکی لێ وەردەگیرێ وهێندێکی بۆ چاندن و ئەوی دیکەش بۆ ناوچەکانی دیکە دەنێردرێ.

توتن: ئاووهەوای سازگار وگڵەسوور و ڕەڵمەڵانی ئەو شارە بوونەتە هۆی ڕەعەمەل هێنانی توتنی باش. جۆرە توتنێک لە شنۆ ڕەعەمەل دێ کە قوڵەساقەتە و گەڵای پانە و توتن ناس بە جسنێکی هەرەباشی توتنی دەناسن. بەڵام تایبەتی بەرچاوی توتنی شار ئەوەیە کە جگەرەی (اشنو) وێژە لە توتنی شنۆ ساز کراوە.

نۆک: بەرهەمی ساڵانەی نۆک ٥٠٠ تۆنە. دە لەسەدی، ئەو بەرهەمە رادەگیرێ و پاش ماوەکەی بۆناوچەکانی دیکە بەڕێ دەکرێ.

چەوەندەر: بەرهەمی ساڵانەی چەوەندەر نزیک بە ٤٥٠٠ تۆنە کە دەنێردرێتە کارخانەی قەندی پیرانشار. بەرهەمە ـ کانی دیکەی کشت وکاڵی شنۆ، **برینجی گردە گوڵەبەرۆژە گەنمەشامی باقلە وسێوک و پیوازە.**

ژمارەی قوتابی بەپێی ژمێرەی ساڵی ٦٥ ـ ٦٦:

ژمارەی هەموو قوتابی سەرەتایی لەشارودێ ٤٢٥٩، کەس. ژمارەی قوتابی سەرەتایی شار ٢٠٧٥ کەس. ژمارەی قوتابی سەرەتایی گوند ٢١٨٤ کەس.

ژمارەی قوتابی راهنمایی شار و دێ ٨٤٤ کەس

ژمارەی قوتابی راهنمایی شار ٠٧٧٢ کەس.

ژمارەی قوتابی راهنمایی گوند ٧٢ کەس.

ژمارەی قوتابی ناوەندی ٤٦٩ کەس

ژمارەی قوتابی شار و گوند بەتێکڕایی ٥٥٧٢ کەس

فێرگەی سەرەتایی کوڕانە ٦ دەست

فێرگەی سەرەتایی کچانە ٢ دەست

فێرگەی راهنمایی کوڕانە ٢ دەست

فێرگەی راهنمایی کچانە ١ دەست

فێرگەی دەبیرستانی کوڕانە ٢ دەست

فێرگەی دەبیرستانی کچانە ١ دەست

فێرگەی راهنمایی گوند ١ دەست

بەپێی ژمێرەی ساڵی ١٣٦٠ ٩٤/٣ لەسەدی کوڕان خەریکی خوێندن بوون (ئەوانەی تەمەنیان بۆ خوێندن دەبێ) هەروەها ٥٧/٤ لە سەدی کچانیش خەریکی خوێندن بوون بەڵام لە دەورەی راهنماییدا ٧٠ لە سەدی کوڕان دەرسیان خوێندووە و٤٠٫١٤ لە سەدی کچان درێژەیان بەخوێندن داوە.

لەم ژمارانە ئەوەدەردەکەوێ کە رادەی کەمبوونەوەی خوێندن دوو هۆی بنەڕەتی بووە:

یەکەم: دایک وباب بە شێوەی شیاو بایەخی خوێندنیان نەزانیوە.

دووهەم: هێندێک لایان شوورەیی یە کچەکەیان بنێرنە فێرگە.

درێژەی هەیە

بار هێنانی منداڵ

ف : وەفایی

پێویستی یەکانی منداڵ بۆ گەورەبوون وگەشە کردن، دووجورە .

الف ـ پێویستی یەکانی فیزیۆ ـ لۆژی

ب ـ پێویستی یەکانی ڕەوانی

لێرەدا ئیشارەیەکی کورت دەکەین بەو پێویستی یە ڕەوانی یەی کە بۆمنداڵ پێویستن تابتوانێ بەکەڵک وەرگرتن لەوان بناخەی کەسایەتی خۆی پێدا مەزرێنێ ولەشاڕێی ژیاندا سەربەرز وسەرکەوتووبێ .

١ـ خۆشەویستی دوولایەنە

منداڵ پێی خۆشە لەلایەکەوە دایک وباوکی ، مامۆستاکانی قوتابخانە ،هاورێ وخزم و کەس ئەویان خۆش بوێ بەتایبەت ئەوانەی لەو گەورەترن یالەو زۆر نزیکن وزۆربەی کاتی خۆی لەگەڵ ئەوان دەباتەسەر . لەلایەکی دیکەشەوە پێی خۆشە کە ئەوانی خۆش بوێ پێویستی بەکەسانێک هەیەکەئەو خۆشەویستی یەی ئەو بناسن و وەری بگرن پەسندی بکەن.

٢ـ باوەڕ بەخۆ

خاترجەمی پێویستی یەکی بنەڕەتی یە ، منداڵ ئەگەر خەیاڵی ئاسودە نەبێ ناتوانێ بۆ ئامانجەدیاریکراوەکانی هەوڵ بدا ، لەگەڵ خەڵک تێکەڵ ببێ، بێ گومان بۆدەست هێنانی پێویستی یەکانی ژیان تووشی ناڕەحەتی دەبێ .

٣ـ پەیوندەی بەدەستەیەک .

منداڵ دەبێ خۆی بەستراوە بەکۆمەڵێک بزانێ کە لەوکۆمەڵەمافی دەربڕینی بیروڕای خۆی هەبێ،ئەندامی دەستەیەک بوون هەستی کەسایەتی دەدابەمنداڵ . باشتروایە ئەودەستەیەپێک هاتوو لەمنداڵەهاوتەمەنەکانی خۆی بێ کە بۆگەیشتن بە ئامانجێکی بەرز وەک ئامانجێکی وەرزشی یازانستی هەوڵ دەدەن .

٤ـ وەرگێران .

منداڵ هەرچۆنێک بێ ، هەرتوانایەکی هەبێ پێی خۆشە ئەوەندەلەلایەن دایک وباوک ومامۆستاوهاورێ و ... و وەرگیرێ. منداڵ پێی خۆش نیە لەلای خەڵک ولە کاتی پیاهەڵداندا شاخ وباڵی بۆ

دروست بدرێ . بەلکو مندال دنیا بەراستی دەبینێ و پێی خۆشە هەمووشتێکی بەراستی ببینێ وبگوترێ وبەڕێوەبچێ و ...... وەرگێرانی مندال لە لایەن دایک وباوک وماموستا و ...... هەستی باوەڕ بەخۆی دەداتێ وئەوکات چاوەڕوانی کاری شازی لێ دەکرێ .

٥ـ سەرکەوتن .

پێش کەوتنی مندال پلە پلەیە . وپێویستەکە ئەو پلانە بەریز یەک لەدوای یەکتر هەلبوێرێ و بەرەوپێش هەنگاوبنێ سەرکەوتن بەسەرنالەباریەکا ـ نی، ژیاندا وەدەرخستنی وباس کردنی ئەوسەرکەوتنە باوەڕی مندال بۆهەلێنانی چەلەموزال بوون بەسەر نالەباریەکاندا پتەوتردەکا

پێویستە کەدایک وباوک و ماموستاو ... ئەوسەرکەوتنانەی مندال بەرچاوبخەن وڕێزیان لێ بگرن .

٦ـ سەربەخۆیی وئازادی

بەستنەوە ومەکەومە ڕۆ کردن لەمندال توانایی داهێنەری ئەولەنێودەبا . مندال بەئازادی وسەربەخۆیی سەرەڕونابێ ونافەرمانی فێرنابێ. بەلکوو ئەوکارە خراپانە هۆی دیکەیان هەیە مندال بۆدۆزینەوە داهێنان پێویستی بەوەهەیە کەدایک وباوک وراهێنەردەسەری بۆمندال پەیدانەکەن . ولە بەڕێوەبردنی کاردا مەترسی نەخەنە دلیەوە .

٧ـ ڕێزگرتن لەخۆ .

مندال دەبێ ڕێزی خۆی بگرێ وجێ وشوێنی خۆی بزانێ هەست بەکەسایەتی بکا و خۆی خۆش بوێ تیروتوانج دان لەمندال کارێکی باش نیە وکەسایەتی ئەوی پێ دەڕووخێ . ڕێزگرتن لەخۆتەنیا

لەلایەن دایک وباوک وماموستا ـ وەبەمندال دەدرێو ئەوەش بەبەرپرس زانینی مندال لە ئەنجام دانی کارەکانیدا دروست دەکرێ .

٨ـ هەلنان وهاندان .

مندال بۆئەنجامدانی زۆربەی کارەکان پێویستی بەهەلنان وهاندانی دەوروبەرەکانی ـ یەتی .

مندال پێی خۆشە کارێک ئەنجامبدا کەدەوروبەرەکانی پێیان خۆش بێ .

٩ـ هێمنی .

رەنگە گەورەترین پێویستی رەوانی مندال هەست کردن بە بوونی هێمنی لەکۆمەلدا بێ مەترسی لەبەزین وهرووژمی ناکۆکی یەکانی ژیان دەتوانن لەژیانی مندالدا بەشێوەیەکی خراپ دەوریان بێ، ئەرکی دایک وباوکو راهێنەرەکانی مندال لەپێش هەموو شتێک دروست کردنی بارودۆخێکی هێمنە . کە مندال بتوانێ لەوپەڕی هێمنەتیدا بۆپێش کەوتن هەول بدا .

ژیاننامەی شاعیری شەهید

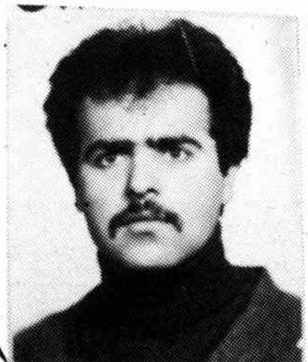

سەرەتای بەهاری ساڵی "۱۳۴۲"ی هەتاوی،لەحاڵێکدا کە چیا وبەندەن وپێدەشتە جوانەکانی محاڵی ئاختاچی لە ژێر هەتاوی بووژێنەری خاکەلێوەدا دەترووسکانەوەونەرمە گیای بەهاری خەملاندبوونی ، ئەودەم کە سەرما وسەخڵەتی زستانێ بەرەو نەمان ئاژوا بوو و رێژنە و رەهێڵەی بە گرمە وهەڕەشە پاشماوەکانی حاشار دراوی بەفری ساڵی پێشوویان سەرکوت دەکرد ، لە گوندی گوێگجەلی لە ناخی خانوویەکی لادێییدا کۆرپەیەک پێ دەنێتە مەیدانی ژیان گوێزەبانەی بۆ دەدرێ وناوی "بیلال"ی پێ دەڕازێتەوە . لە دایک بوونی "بیلال" هیوا و هومێد دەخاتە دڵی پیر ولاوی بنەماڵەی "زاهیدی" و لە بێشکەدا سینگی دەسرازە دەناسێ و گوێی بە لایەی کوردی دەکرێتەوە و چاوی بە دیتنی کووژەکە روون دەبێتەوە. ئەو کوڕە خوێن شیرینە لە تەمەنی دوو ساڵیدا کە لە سەربانی ماڵێ خەوی لێ دەکەوێ و تیشکی بەتاووتینی خۆرەتاوی وێ دەکەوێ ، چاوی دێشێ و تل دەخوا ولەبانی دوونهۆمرا دەکەوێتە خوار وبێ هۆش دەبێ . باپیری کە زۆری خۆش ویستووە بۆنەجاتدانی گیانی نەوە خۆشەویستەکەی بە سواری تەراکتۆر بەرەو میاندواو دەکەوێتە رێ، بەڵام لەنیوەی رێگادا دەبینێ کە پشووی لێ بڕاوە وچاوی بە مۆڵەق* وەستاوە ،دەستی لێ دەشوا و بەناچار بەرەوئاوایی دەگەڕێتەوە وخۆی بۆبەڕێوە بردنی کفن ودفنی نەوەکەی ئامادە دەکا کە لە پڕ هاوار دەکەن :

ئەوە زیندووە ، زیندوو !

خێرا دوکتۆر لەشار یڕا دێننە سەرینی،دوای حەوتوویەک بێ هۆشی لەجێ هەستاوەو باپیری شوکری خودای بەجێ هێنا وناوی نا "خواداو" .

شەهید بیلال بەهۆی هۆش و زەینێکی کەبوویەتی توانیویە لە تەمەنی پێنج ساڵیدا بچێتە فێرگەی ئاوایی و دەس بەخوێندن بکا ، تا پۆلی سێی سەرەتایی لەفێرگەی ئاوایی خوێندووە ولە پاش وی لەگەڵ بنەماڵەکەی بەرەو مەهاباد کۆچ دەکەن وئەوجار لە فێرگەکانی مەهاباد درێژەی بە خوێندنەکەی دا .

توانایی ئەو لە نووسینی ئینشادا ئەوەندە زۆر بوو کە بوو بە هۆی سەرسوڕماوی مامۆستاکانی وهان دانی ئەوان، لە دوای خوێندنی سەرەتایی پێی ناخوێندنی راهنمایی کە ئەوکات گڕوگاڵی نووسینی شیعری فارسی دەس پێکرد ورۆژ بەرۆژ زەوقی شیعری پتر دەپشکووت ، کە

خوێندنی ڕاهنمایی تەواو کرد وگەیشتە ساڵەکانی دەبیرستان فێربوونی زمانی کوردی بە خوێندنەوەی کتێب ونووسراوەی کوردی هەرچەند ئەو کات نووسراوە و کتێبی کوردی نایابیش بوو دەس پێ کرد. نووسینی شیعر ،پەخشان،چیرۆک بوو بە سەرەتای کاری ئەدەبی بیلال کەبە کوردی دەینووسی. شەهید بیلال ئەوەندە ئۆگری خوێندنەوەی کتێب بوو کە هەمیشە کتێبی لەبەر دەست و چاو بوو، شەهید بیلال قسە خۆش و بە حەوسەلەوشیرین زمان وئەخلاقێکی باشی هەبوو. ڕێزی بۆ هەموو کەس لەزاڕۆک وپیر دادەنا ، بەوەرازی نەبوو دڵی کەس بشکێنێ یادڵی کەسی لێ بێ. شەهید بیلال کۆمەڵە شیعرێکی جوانی بە فارسی و

گەمی خەمی نامرادیم لە دەریای تەما
بە تۆفانی جەوری زەمان تۆزیشی نەما

منی کلۆڵ چاوەڕێ بووم سروەی دەنگت بێ
کاروانی وشەکانی پڕ ئاهەنگت بێ

چاوەڕێ بووم بژیتەوە ڕەوانی مردووم
دەرمانم بێ هەر ئەودەردەی کەوای لێ‌کردووم

چاوەڕێ بووم لە ئاسمانی شاری غەریبا
بمدیبایە ئەو ئەستێرەی کەکەس نەی دیبا

چاوەڕێ بووم بە ئاهەنگی سروەی بلاوێن
شا رووباری گەنجی شیعرم بڕژێتە داوێن

چاوەڕێ بووم دیسانەکەش پەندی زنیڕێنت
ئەو پەندانەی پەروەردەبوون بەخوێنی ژینت

وەکوو سکلێ ڕێگای‌دووری غەریبایەتی
گەرمی بدەن بە زستانی ڕێی کوردایەتی

بەڵام سەد داخ نەگەیشتمێ کە خۆزگەکانم
بێنە بەرهەم بۆ سارێژی برینی گیانم

مامۆستاگیان ئاسمانی گەش شەو دای پۆشیوە
بەهاری سەوز بەرگی ڕەشی عەزای پۆشیوە

لە تابووتی ناکامیدا خۆزگەکانی من
چە واشەن و تازە ئیدی کوا رزگار دەبن

نائومێدم لە قەهری شەو لەمەرگی ئاشتی
لەو شەوە وا مەلی خۆری خنکاند و ناشتی

مامۆستاگیان شا ئەستێرەی کەهکەشانی شیعر
ئەی ئەو کەسەی نامومکینت‌دا نیشانی شیعر

ئەی شین گێڕی مەرگی شینی وسەوزی بەهاری
ئەی ڕێبواری نەحەساوەی ڕێگای رزگاری

مەشخەڵداری شەوەزەنگی فەرهەنگی کوردان
ئەی ستێری ڕاخوشیوی ئاسمانی ژیان

تۆ نەقیمی ئەنگوستیلەی جوانی سروشتی
دەستی " هۆمێر" چاوی شیعری بەکلی ڕشتی

بەوێرانی بانەی وێران، دڵت بریانە
نەک هەر بانە بە مردنت‌وڵات وێرانە

بەڵێ گلای* تیری ئەجەل مەودای پێ نەدای
من دەزانم ئێستاش تینووی هەزاران بریای

من دەزانم دڵی ماندووی خۆشی نەدیوت
هەر لێ دەدا بۆ ناکامی گەلی هەتیوت

من دەزانم ئێستە کەوا لەبەر چاو نەمای
وەک ئەستێرە لە ئاسمانی دڵی خەڵک دای

ئەی ڕێبواری پیری ئەدەب هەتا هەتایە
هەتا شیعر لە سەر "خوانی" سووری دنیایە

ناوت چرای کوێرە ڕێگای هونەرمەندانە
بەڵێ ناوت بەرزتر لە دەرکی زەمانە

کاتێک وشەی جوان ولەباری کوردی ناسی، ئەوجار هەست و بیری تامەزرۆی شیعروئەدەبی بە ووشەی کوردی خەملی ، ئینسانێکی خوێن شیرین ورەزا سووک ، دڵاوا و میوانگر بوو ، کەهەرکەس لەگەڵی ئاشنا با قەت لە لای وەڕەس نەدەبوو ، کوردی لەگەڵ چەند چیرۆک و پەخشانی فارسی وکوردی بۆ بەجێ هێشتووین کە خوا پشتیوان بێ لەداهاتوودا

بە چاپی دەگەیەنین و دەیانخەینە بەرچاوی خوێنەران وهۆگرانی شیعر وئەدەب .

"کۆچم رەنگی گۆنای تۆیە"

خۆشەویستم
روو لە سەفەر
ئەورۆ دەڕۆم
هەرچەند بەدڵ ئەسیری داوی ئەشقی تۆم
روو لە سەفەر ئەورۆ دەڕۆم بەجێت دێڵم
رێگام دوورە
رەشە ، تاریکە بێ نوورە
بەڵام گیانە
من بە هەوای هەڵفڕینی
ئەو باڵندە شکۆدارەی ئەوینی تۆ
وەها وێڵم
هەرچەند دەڕۆم و جێت دێڵم
کۆچم رەنگی گۆنای تۆیە
لە بیابانی مەترسیدا
خوێناوەکەی دەروونی خۆم دەخۆمەوە
تۆزی رێگاش بە ئەسرینی
یادی تۆوە دەشۆمەوە
بەو هیوایە لە گوڵزاری گەیشتنا
شەڕابی چاوەکانی تۆ
تێر ئاوم کەن
ئاوی ژیانێکی سەر لەنوێ
لە خاولاوی هەناوم کەن

شەهید بیلال لە تەمەنی ٢٢ساڵیدا ژیانی رەبەنی کۆتایی پێ هێنا وهاوسەری ژینی هەڵبژارد وزەماوەندی کرد . سێ مانگ دوای ژن هێنان خۆی بۆخزمەتی سەربازی ناساند دوای دەورەی فێرکردنی شەڕ لەیەکێک لە پادگانەکانی (م.ت) بەرە و بەرەکانی شەڕ لەبەرەی جەنووب چوو ،کاتێک که بۆ دووهەمین جار هاتەوە مەرەخەسی لەگەڵ رووداوی خەمبار و دڵتەزێنی کۆچی دوایی ماموستای بەڕێز "هێمن" بەرەو روو بوو کە دیارە وەکوو هەموو لاوێکی ئەدیب و ئەدەب دۆست و شاعیر ماموستا "هێمنی" بە نووری چاو و ماموستای خۆی دەزانی، کە بەڕاستی زۆری پێ تێک چوو ، هەر بەوبۆنەوە هەستی ناسکی بریندار بووو شیعرێک لە دڵیەوە سەرچاوەی گرت وشینێکی بۆ گێڕا بەڵام بەداخەوە نەیتوانی لە کۆڕی گەورەی ماموستا "هێمن"دا بەشدار بێ وبەنۆبەی خۆی شینەکەی گێڕابا .

پاش ٥٠ رۆژ مانەوە لە بەرەی شەڕ لە کاتێکدا کە بەرگەی "مرخصی" بۆنووسرابوو و دڵی گەرمی خورپەی دیتنی عەزیزانی تێدا بوو لەناکاو وێکدا فڕۆکەکانی دوژمنی بەعسی فاشیست هێرشیان دێننە سەر وبۆردمانیان دەکەن، کە بەداخەوە تەڵاشی بۆمبای بەعسی ئەو دڵە گەرمە پڕ لە شۆر وهەستوبەزەیی و خۆشەویستی یەی بۆهەتاهەتایە لەکار خست ، ئەو دڵەش وەک هەزاران دڵی گەرمی دی پێشکەش بەو خاک وئاوە کرا و بوو بە قوربانی گەل ، بەداخەوە ئەو تەنانەت یەکەم ساڵ هاتی جێژنی زەماوەندی خۆی نەدی تا بەو بۆنەوە جێژنێکی بچکۆڵە بگرێ .

شەهید بیلال سەرەڕای ئەوە کە تەمەنی پتر لە ٢٣ ساڵ نەبوو بەڵام گەیبوو پلەی ئینسانێکی باش و ئینسانێکی شاعیر کە تەنیا یادگاری ئەو شەهیدە چەند دەفتەر شیعر ونووسراوەن کە بۆ ئەدەبیاتی کورد و بنەماڵەکەی جێ ماوە ، رووحی شاد ویادی بەخێر بێ .

بۆ لۆرکا..

کەمانێکم خەڵات کەن
کەمانێکی دۆمانە
تا بە هەناسەی لەرزۆک دنیایە بلەرزێنم .
ئاگرێک هەڵگیرسێنن و بە دەورەی دا هەڵسووڕێن ،
با ئەستێرەکان بشکێن
بۆ سەر زەوی هەڵوەرێن .
کەمانێکی بریندار وەک سینگی خۆم خەڵات کەن
تاوەکوو قسەی دڵم هەڵڕێژمە سەر تەڵ* گەلی .
کەمانێکم خەڵات کەن بناڵێنێت و بدوێ
تاوەکوو خەڵکی دنیا ناڵەمیان بگا بە گوێ .
با کەمانی دۆمانەم بە هەر پەردە بناڵێ
تا بیرەوەرگەلی کۆن وەخەبەر بێ و بێتە سەرزار ،
لێی گەڕێن با کەمانم دەردی دڵی خۆی بکا و
چیرۆکی غەمبارانەی ڕۆڵە دومێک دەربڕێ .

*　　*　　*

گیتارێکم خەڵات کەن ، ناڵە وئۆف بخولقێنێ
تاکوو گۆرانی یەکانی دۆمانەم ببزرکێنێ* :
چاوەکانی دۆمانەی هەتاکوو بلێی ڕەش بوو ،
گیتارەکەم ، دەی بێژە !
تەختی نێوچاوانی ئەو دەشتیبەرین و گەش بوو ،
گیتارەکەم دەی بێژە !
ئەو کاتەی لە دایک بوو
منالێکی بێ خەم بوو ، وەکوو گشت منالی دێ ،
بۆ یەکەم جار لای لایەی خەمباری دایکی خۆی بیست ،
گیتارەکەم دەی بێژە !
زانی کە بۆ خەمخۆری هاتۆتە سەر دنیایە ،
گیتارەکەم دەی بێژە !

گۆرانی گەلی دۆم

وەرگێر

ج. شێخەلیسلامی

ڕەنگە دەنگێکی بەسۆز لە دڵی کەمانی دۆمرا
" لۆرکای کردبێتە شاعیر لە کازیوەی بەیاندا !
کام پەژارە قورسترلە خەم و دەردی دۆمە ؟!
کاتێ ئاهەنگی دۆم و
گۆرانی لەرزۆکی ئەو
لەسەر کەمان دەنالێ
دەڵێی ئاسمان و زەوی وەک مێژۆکە* دەلەرزن ،
زایەڵە و نارە*کانیش
بەرەوبەهاران دەفڕن .

* * *

کەم تەمەن بووم ئەو کاتەی وشەی فاشیستم کەبیست ،
بێ وەی مانای بزانم .
سالی ۴۱ هێشتا لەپشت گەلێک سالان بوو ،دەهۆڵەکەی ئەهریمەن
ئەهریمەنی خاچ شکاو ـ
نەی زڕ*یبوو لە چاوان خەوی ئارام و هێمن ،
سالانی خوێن ومەرگیش هێشتا گەلێک دوورتر بوو .
باوکم رۆژنامەکانی بە قەلسی هەڵدەداوە ،
منیش لە چاوانی دا ئەمانەم دەخوێندەوە :
فاشیزم ، ئیسپانیا ، گرانادا ...
رۆژێکی دی هاتەوە ، مات و پەرۆش و گرژ :
" ئەوان شاعیریکیان کوشت ..."
دەموچاوی تێک چرژا :
" ئەی هاوار فاشیستەکان "لۆرکا یان کوشت ..لۆرکا "
" نەعلەتیان لێ بێ ، ئەوان خوێنی شاعیرێکیان رشت! ..."
چەشنی گەلای دارێک من
لەرزیم و لەرامەوە .
چونکە دەمگوت : " شاعیرگەل بێ مەرگن وهەرمانن! "
پێ مەکەنن بەم وتەم
من هەر لە منداڵی یەوە لەگەڵ شاعیر ئاشنام
پێم وابوو،بروام وابوو کە : شاعیر بەهارانە ،
هە*یڤ ، ئەستێرە ، خۆر ، ئاسمانە ،
رووبارگەلی خورێنە ،
چاوانی ئاگرینی کازیوەکەی بەیانە .
شاعیران لقی چرۆ ،
دەنگ و هەوای گۆرانین .
" فاشیستەکان "لۆرکا "یان کوشت ..." لۆرکا " "
لەم رستەدا بوو کە من مانای فاشیزم زانی :

هەیڤ و بەیا ن و خۆرکوژ
خوێن مژانی چرۆ و گوڵ ...

*　　　*　　　+*

بەها رێکم خەڵات کەن بتکێتە ناخی زستا ن
هەتا وێک بە شەو هەڵبێ .
شا عیرێک ، چەشنی کرا س
پێستی لە لەش دا ماڵن .
شا عیرێک کە ژیانی
زینداننێکی ئەوتۆ بێ ، بەبێ شەوو بەیانی
شا عیرێک قسەی وەکوو "شاندۆرپتۆفی" وا بێ و
وەک "جەلیل" خاوەن هونەر
لەگوین "سابیر" دەردەدار ، وینەی "نازم" دەربەدەر ،
شاربەدەر وەک "لێرمانتۆف " ،سەربازێک وەک "شۆچینکۆ" .
گیتارم خەڵات بکەن ، کەمانێکم پێ بدەن .
جا تەل گەلی دۆمانەی ئەم دڵەم بلەرزێنن .
"من رۆلەیەکی دۆمم"
پشتاو پشت بیابانیم .
لەو رۆژەوە کە دنیام بەو چاوانەی خۆم دیوە
" ئیسپانیام بە زێد و نیشتمانم ناسیوە ."
نا ، ئاگرێکم دەنێ،بە لرفەی بلێسەی گەش
تاکوو لەودا بسووتێم وەک "جۆردانۆبرونۆ !"
" لۆرکا " ، " لۆرکا " ، ئاگر
ئەمەیە بەشی شاعیر ،
کە بەرزترین راستی هەر لەمەدا بەدی کرد .
خونکارەکان ، بۆخۆیان
بە ورینگەی شاعیر لەخەو رادەپەڕن وهەڵدەستن ،
بەڵام لە ئەو تۆقیون !
زیندانان دروست دەکەن
خەرمانی گڕ هەڵدەکەن
دڵانی پڕلە خورپەی گۆرانی دەوەستێنن
کورتەی قسە کەمانێکم خەڵات کەن
جا تەل گەلی دۆمانەی ئەم دڵەم بلەرزێنن

ئێمە و خوێنەر

تکا لەخوێنەرانی بەڕێزی سروە دەکەین ئەم خاڵانەی خواروو لەبەرچاو بگرن :

١- نووسراوەکان بە خەتێکی خۆش بنووسن وابێ بۆ خوێندنەوەی تووشی گیروگرفت نەبین .

٢- لە دیوێکی کاغەز بنووسن .

٣- ناونیشانی خۆتان تەواو بنووسن تا وەڵامی نامەکانتان بە دەست بگاتەوە

٤- ئەگەر بابەتی وەرگەڕاومان بۆ دەنێرن ئەسڵەکەشی بۆ بەراورد و هەڵسەنگاندن بۆ ئەم ناوەندە بنێرن .

٥- ئەگەر دەگونجێ نووسراوەکان لە دوو یا سێ لاپەرەی گۆوارەکە پتر نەبێ بۆئەوە جێگە بۆهەموو بابەتێک ئاواڵە بێ .

٦- دەستەی نووسەرانی سروە وەک گۆوارێکی فەرهەنگی- ئەدەبی دەتوانێ لەباری رێنووس ورێزمانەوە دەست لە نووسراوەکان وەربدا .

٧- ئەو بابەتانەی بۆ ئێمەی دەنێرن لەبابەکانی- دا هەڵدەگیرێ و نادرێتەوە بەخاوەنی تکایە نوسخەیەک لای خۆتان رابگرن .

دەستەی نووسەرای سروە

یەزد : مەهدی سولەیمان

چەند نموونە لە شیعرەکانت بنێرە با دەستەی نووسەرانی سروە رای لەسەر بدا ئەگەر بۆ چاپ ببێ چاپ دەکرێن .

مەریوان : ئەحمەد قادری

نامە جوانەکەتمان پێگەیشت . پڕەلەسۆزوهەستی دڵسۆزی و عەلاقە هانی داوی و تۆش پێت خۆشە سروە بێ عەیب بێ .

براگیان ، ئەوە هەر زمانی کوردی نیە کە وشەی لە زمانەکانی دیکە وەرگرتووە. جا ئەو وشانەش دەستەی نووسەرانی سروە (بە قەولی ئێوە)نەیدزیون بەڵکوو خەڵک لەکاریان دەکا جا هێندێک کورت کراونەوە و دەستەیەک وەک خۆیان ماونەوە و دەستەیەکیش مانایان لەدەستداوە وەک وشەی " ئیختیار " لە فارسی دا مانایەکی دیکەی هەیە کە لە کوردی دا بە پیر وپەک کەوتە دەڵێن . یا خانەوادە لەکوردیدا بە مانای نەجیب بەکار دێ.

جا بۆیە هیچ پێکەنینمان نایەوهیوادارین تۆش هەروا دڵسۆزانە یارمەتی سروە بدەی.

بانە : ئاوارە

ئێمەش وەک تۆدەڵێین ژن نیوەئینسان نیە وبیرو باوەڕی ئیسلامیش وا ناڵێ. ئەگەر مەبەستت میراتە ئەوە هۆی ئابووری وکۆمەڵایەتی هەیە ووەختی خۆی باسی لێ دەکەین .

بۆکان :سوهەیلا هونەرپەژوو

لەوە کە سروە جێگەی رەزامەندی ئێوەیە بۆئێمە جێی شانازی یە ولەهەستی پاک وخاوێنت سپاس دەکەین

داواکەتمان دا بەدەستەی نووسەرانی سروە و خوا

یار بۆ لە ژمارەکانی داهاتوودا ژیاننامەی مامۆ ــ ستا هەژار بڵاو دەکەینەوە

شنۆ: پەریزاد عەبدوڵڵا

سپاسی دیاری یە جوانەکانت دەکەین وهیوادارین وەک هاوکارێکی دڵسۆزی سروە یارمەتیمان بدەی .

........:عابید ڕەشیدی

نرخی جڵدکراوەی دوو ، ساڵەی سروە ۲۸۰ تمەنە و دەتوانی لە نوێنەری سروە لە شارەکان وەری بگری یا پارەکەی بە حیسێبی ژمارە ۵۴۰۰ ی ئینتشاراتلەبانکی سپەدا بنێری تاجڵدکراوەی دووساڵەی سروەت بۆ بەڕێ بکەین .

قزڵ گومبەد: خدر فەللاح

سپاسی هەستی بەتینت دەکەین. نووسیوتە تاسەعات دەی شەو لە تاران کار دەکەم و دوایە دێمەوە سروە دەخوێنمەوە.من ماندوو و شەکەتم سرووەش وەک مەجلیسێکی گەرم و خۆشە و دڵم نایە بەجێی بێڵم...

داوات لێ دەکەین بەو قەڵەمە جوانەت یاریدەی سروە بدە .

بۆکان : **جەعفەرڕووحی زادە**

نامە جوانەکەت گەیشت . شیعرەکانت لە ڕێنوێنی ئەدەبیدا وەڵام دەدرێتەوە.

وێنەی داشبەندت کە بۆ ناردووین هەروا ماوە و هێندێک لەباری فەننی وێنەگەری یەوە کەموکووڕی هەیە. و بۆ پشت بەرگ نابێ. بەهیوای خوا وەختی خۆی کەلکی لێ وەردەگرین .

نەغەدە: **سمایل شەریفی**

وێڕای جوانترین سڵاو سپاسی هەستی بەتین و خاوێنت دەکەین سەبارەت بە گۆواری سروە.

براگیان،ئەگەر نووسراوە ــ یەک لەژمارەیەکی سروەدا نەبوو نیشانەی بێکار نەهاتنی نیە بەڵکوو نۆرەی نەگەیوەتێ.

دیاری یە جوانەکانت لە بەشی "دیاری"دا چاپ دەکەین و هیوادارین هەروا دڵسۆزانە بەهاوکاری لەگەڵ گۆواری دڵخوازی خۆت درێژە بدەی ولەم دیاری یە جوانانەمان بۆ بەڕێ ، بکەی .

سەقز: زاهید کازمی

بەشی هەوەڵی وتارەکەت جوان بوو. تکایە بەشی دووەمیش بنێرە با پێکەوە بەراورد بکرێن وپاش رای دەستەی نووسەران بۆ چاپ ئامادە بکرێن .

ئەم وتارانەی باسیشت کردوون بۆمان بنێرە دەیخەینە بەر دەستی دەستەی نووسەران تا رای لەسەر بدەن و بڵاو بکرێنەوە.

نامەو دیاری ئەم ئازیزانەشمان پێگەیشتووە سپاسیان دەکەین وهیوادارین وەک هاوکارێکی باش پێوەندی خۆیان هەڵنەبڕن.

کەرەج :**خوشکەفەریبا مەقسوودی**

کرماشان : **موزەففەر جەلیلیان**

ورمێ : **ڕەشید گولابی ئازەر**

بۆکان: **مونیرە فەیزە**

یۆگۆسلاوی: **ئەنوەر کۆچەر**

کۆپنهاک : **فەرهاد پیربال**

بۆکان :**فەتاح شەریفی**

سەردەشت :**بەختیارحەسەنی**

تاران : **عەلی سدیق تۆفیق**

کرماشان : **محەممەد کەریم جەوهەری**

بەندەرعەباس : **جەعفەر هەمزەیی**

خانێ: **سەید نەجمەدین عەبدوڵڵا پوور**

نەغەدە: **دیاری غەفووری**

بۆکان : **ئەحمەد ڕەحمانی**

بوکان : **نادر مستەفازادە**

بانە : **عەلی حوسێنی**

بوکان: **شەریف عەڕەبی**

خانێ : **عوسمان مستەفاپوور** ،

سنە : **عەلی خانی**

شنۆ : **خ ــ ساڵح**

مەهاباد: **یووسف قازی**

سنە : **فەرزین ئەسەدی**

خانی: **عەلی پورش**

تەنزی کۆمەڵایەتی

خانووی تازە....؟!

زۆر لەمێژبوو پێوەبووم بچمە ماڵی سولەیمانی هاواڵم. بەڵام لەبەر کار و باری زۆر وتێکۆشان بۆ لە نێوبردنی تەنگ وچەڵەمە ـ کانی ژیان ، هەلێکی وام بۆ هەڵنەکەوتبوو. پاش نیوەڕۆی ڕۆژێکی هەینی مانگی گەلاوێژی هاوینی ڕابردوو لێ بڕام هەرچۆنێک بێ ئەو کارە بکەم .

سولەیمان هاواڵی زەمانی قوتابخانەم بوو . زۆرمان یەکتر خۆشدەویست .ساڵێک لەمەوبەر بوو کە ئەو لێ بڕا خانووبەرەیەک دروست بکات . دوای ئەوە دەستی بە سازکردنی خانووبەرەکەی کرد . زۆر جاران لەنێو شاری تووشی دەهاتم . دەمدیت کراس و پانتۆڵێکی کۆن و تۆزاوی لەبەردایە و ریش هاتوو سەر ئاڵۆز خەریکی کڕینی خشت وسمیت وئاسن و گێچ و قسڵ و کەرەسەی پێویستی ترە بۆ خانووبەرەکەی. بەڵام لەگەڵ ئەوەدا تاو سووتاندبووی و تەواو رەش هەڵگەڕابوو. هەر فیکەی سمێڵی دەهات و دەیگوت :

کوڕەکاکە ئەگەرخانووی خۆم هەبێ نانیش نەبێ بیخۆم قەیدی ناکات! بەس نیە لەدەست کرێ نشینی نەجاتم دەبێ !

نێزیکەی مانگێک دەبوو سولەیمان ماڵەکەی گوێزتبۆوە و چووبووە نێو خانووەکەی خۆیەوە. جابۆیە پێویست بوو پێوەی بچم ولەنزیکەوە پیرۆزبایی پێ بڵێم .

هەرچەندە گیرفانم بەتاڵ بوو بەڵام نەدەکرا بە دەستی بەتاڵەوە بچم.جا لەبەر ئەوە سەرەڕای پرتە و بۆڵەی خێزانم دەستم دا ئەوئاوێنە گەورەی دەمێک بوو کڕیبووم بەڵام لەبەر بێ جێ و ڕێ یی وەبەر دەستانمان نەخستبوو .

سەرت نەیەشێنم ساز بووم و بەرەو ماڵی سولەیمان وەڕێ کەوتم. ماڵەکانمان ئەوسەرەوسەری شار بوون . بە پێ یان نەدەگەیشتمێ. سواری تاکسی بووم. بەڵام کاتێ دابەزیم هێشتا مەودایەکی زۆری مابوو بگەمە ماڵیان .تاکسی لەبەر کەندوکڵۆی ڕێگا نەیدەتوانی چی دیکە بڕوا . ئەوجار بە پێ یان ملی ڕێگام گرت . لە چەند کۆڵانێک تێپەڕ بووم وپاشان لە شەقامێکی گەورەی پڕ لە

خۆڵەمڕە پەڕیمەوە و پێم
نایە ناو ئەو مەڵبەندەی
کە وا لە لایەن " سازمانی
زەمینی شاری"یەوە درابوو
بە خەڵک بۆ دروست کردنی
خانووبەرە.

ئەو جێگایە بەیەرقەدی
کێوێکەوەیە کەهەتا نیوەی
کێوەکە کراوەبەخانووبەرەی
دوو نهۆم وسێ نهۆم. جا
کەوابوو دەبوا چەکەی ملم
بکێشم و بە بارەوە لەو
هەورازە وەسەر کەوم. هێزم
هێنا بەر خۆم وڕێ کەوتم.
کۆڵانەکان پڕبوون لەقوڵکەو
کەندەڵان و گابەردی زەلامکە
لە کێوەکە هەڵکەندرابوون
و ڕێگایان لە ڕێبوار
بڕیبۆوە. هێشتا زۆر
نەڕۆیشتبووم کە ئارەقەم
کرد و وەهەناسەبڕکێ کەوتم
ناچار بڕێک ڕاوەستام هەتا
ماندووم بحەسێتەوە. دیسان
کەوتمە ڕێ. سەرتان نەیەشێنم
بە چوارپێنج وچان گەیشتمە
کۆڵانەکەی ماڵی سولەیمان.
ماڵەکەیانم نەدەزانی کامە
درگایە. پێنج شەش منداڵ
لەبەر دەرکی ماڵەکان لە
سەر کۆما خیزێک خەریکی
کایەکردن بوون. لەوانم
پرسی یەکیان گوتی:

ئەو کاک سولەیمانەی
کوڕەکەی نێوی هێرشە؟ گوتم:
ئەرێ وەڵڵا ڕاست بۆخۆیەتی.
گوتی:

هۆو درگارەنگ نەکراویە
کە لە سەرووی هەموو ماڵە-
کانەوەیە!

لەدڵی خۆمدا گوتم ماڵت
ئاوەدان بێ خۆتۆ چوویە
کێوی قاف! کوتام ورۆیشتم
گەیشتمە بەردرگاکە بەڵام
ماندوو هیلاک ببووم دەتگوت
لە گەڵی کورتەکی وەسەر
کەوتووم.

لە درگامدا هیچ باس
نەبوو. دیسان لە درگام
داوە کەس جوابی نەدامەوە
کەمێک لە درگاکە دوور
کەوتمەوە وروانیمە پەنجەرە
و دەلاقەکان. سەری منداڵێکم
دی کە لەگەڵ چاوی بەمن
کەوت سەری بردەوە ژوور و
هاواری کرد:

بابە، بابە، کاک حوسێنە
کاک حوسێنە! پاش ماوەیەک
سولەیمان بۆخۆی درگاکەی
لێ کردمەوە. پاش سڵاو و
چاک وخۆشی چووینە ژوور
هێشتا دانەنیشتبووم. هاوارم
لێ پەیدا بوو گوتم:

کاکە لە توونیان خنکام
چۆڕێکم ئاو دەنێ!

منداڵەکانی لە دەورم
دانیشتن و سولەیمانیش
ڕۆیشت. دوای ماوەیەک
گەڕاوە و لیوانێکی ئاو بۆ
هێنام و گوتی:

زۆر خەجاڵەتم سەهۆڵمان
نیە ڕەنگە ئاوەکەمان زۆر
سارد نەبێ!

ئاوەکەم لێ وەرگرت
بەڵام گەلێکم پێ سەیر بوو!
چۆن دەبێ ئاوی ساردیان
نەبێ ؟! پیرۆزبایی
خانووبەرەکەم لێکردوگوتم:

لێتان موبارەک بێ بە
سەرودڵی خۆش. نانی حەجی
تێدا بخۆین ئیشەڵڵا.......
هێرش و هێرۆ و هیوا
هەرسێکیان گوێیان دابووە
قسەکانمان و چاویان لێ
نەدەترووکاندین. چاوێکم
لە وڵات گێڕا هەتا بزانم
خانووبەرەکەی چۆن ساز
کردووە. ئەو جێگایەی
لێی دانیشتبووین هاڵێکی
گەورە بوو کە هەموو
دیوەکانی دیکەی لێ دیار
بوو. دیوارەکان بە
گێچێکی بۆر و ناشیرین
گێچ خاک کرابوون. درگای
دیوەکان بە ڕەنگ نەکراوی
مابوونەوە و پەنجەرەکان
ژەنگیان هێنابوو. هەموو
دیوەکان جگە لە هاڵەکە و
وەتاغێکە موکێتیان تێدا
ڕاخرابوو چۆل بوون و
هیچیان تێدا نەبوو. پێم
سەیر بوو، لەخۆم دەپرسی
بۆچی تا ئێستا دیوەکانیان
ئاوەدان نەکردۆتەوە و
شتەکانیان ڕانەخستووە ؟!
سولەیمان بۆوا دژ داماوە؟
منداڵەکانی بۆچی ئاوا کزو
مات و بێ گەشە و نەشەن ؟!
خێزانی بۆ دیار نیە؟ وڵات
بۆ وا شپرێوە ؟ ئەو
پرسیارانەم بەدڵ داهات
بەڵام لەرووم هەڵنەهات

لێی بپرسم. جا بۆ ئەوەی سولەیمان لەسەرسوڕمانە- کەم نەگات و دوایی بە بێ دەنگی یەکە بێنم لە بارەی ساز کردنی خانووبەرەکەیەوە دەستم کرد بە پرسیار کردن. سولەیمان پاش برێک رامان گوتی :

وەڵڵاهی کاکە خۆ راستە ئێستا لە خانووی خۆم دام و کرێ خانوو نادەم ، بەڵام بریا هەر کرێ نشین بایەم و خانووبەرەی ئاوام لەو بەندەنەی نەبوایە!! بە بیستنی ئەو قسانە واق ورمانەکەم لێ بوو بە

سەرلێ شێواوی. تەواو حەبەسام مەگەر سولەیمان تەنیا ئاواتی لەمێژینەی ئەوە نەبوو منداڵەکانی لە خانووی خۆیدا هەڵسوورێن ؟ ئەدی ئێستا کە ئاواتی وەدی هاتووە ئەو قسانە

چیە دەیکا؟ درێژەی بە قسەکانی دا و گوتی :

بەلەشی ناخێرم ویستم خۆم لە کرێ نشینی نەجات بدەم کەچی ئێستا لەدەست قەرزداری وەختە هەڵێم و روو لە کێوان کەم. هەزار رەحمەت لە قەبری پێشینیان چاکیان گوتووە :

" قەرزداری گولی یە " کورە خۆناوێرم بە راشکاوی بچمە نێو شاری. بەسەری تۆ بەزاتی خودای درۆی تێدا نیە. دوێنێ هێرشم لەگەڵ خۆم بردە دووکانێکی وێنەگری هەتا وێنەی بگرم

بۆ قوتابخانە . لەنێو دووکانەکە چاوم لەوێنەکان دەکرد لەپڕ چاوم بەوێنەی کابرایەکی ناسیاو کەوت هەر ئەوەندە بوو دڵم نەتۆقی. وەکوو بەرق بمگرێ یەک بەخۆم هەڵبەزیمەوە!

پاشەوپاشکشامەوە و لە دووکانەکە هاتمە دەرێ! ویستم هەڵێمەوە بۆ ماڵێ و خۆم بشارمەوە! بەڵام لە نەکاو هەر وەکوو لە خەو راپەڕم تێگەیشتم کە ئەوە وێنەی کابرایە نە خودی ئەو! دوو مانگ لەوەپێش شووشەم لێ کڕیبوو بۆ ئەو بەقوڕێ گیراوە و نزیکەی دوو هەزار تمەنی پێ قەرزدار ماوم! حاڵی بووی کاکی خۆم خانووبەرە ئاوای ترسەنۆک و خوێڕی کردووم . نامەوێ بەدەردی خۆمەوە تۆشتووشی ژانە سەر کەم بەڵام بۆ ئەوەی برێک مەبەستت بۆ روون بێتەوە پێویستە مەسەلەکەت بەکورتی بۆ بگێڕمەوە .

سیغارێکی داگیرساند و بەهێرشی گوت :رۆڵە برۆ بزانە سەماوەرەکە نەکوڵێ؟ چایەک بخۆینەوە .

پاشان بە نارەحەتیەوە دوو مژی توندی لە سیغارەکە دا و گوتی :

بۆخۆت دەزانی ئەو پووڵەی وەری دەگرم بەحاڵە حاڵ پێی بەرێ دەچم و هیچم بۆ پاشەکەوت ناکرێ. کەوابوو ئەمن بێ ئەوەی پووڵێک بە خۆمەوە شکبەم دەستم بە قوڕەکاری وخانووبەرە ساز کردن کردووە. کاتێک زەمینم وەرگرت ودەست بەکار بووم هەشتنۆدە هەزار

تمەنم هەبوو. چوومەوە
ئاوایی بۆلای بابم بەڵکوو
وەکهەمیشە یارمەتێکم
بدات. ئەویش دەستی بە
رووە نەنا ولەودوومانگا-
یەی هەیبوو یەکیانی بۆ
فرۆشتم وپووڵەکەی دامێ.
خێزانیشم برێکی زێڕ هەبوو
فرۆشتمان. بەو پووڵانە کە
نزیکەی هەشتا هەزار تمەن
بوو بناغەی خانووبەرەکەم
داڕشت و لەخەندەکم دەرهێنا
چونکە دەبوو هێندێک لە
کارەکانی بکەم جا ئەوجار
بانکوامی دەدامێ. پاش
هاموشۆیەکی زۆر بە چوار
جاران سەدوپەنجا هەزار
تمەنم وەرگرت. بەلام بەو
پووڵەش کاری خانووبەرە-
کەم تەواو نەبوو. پەنامبۆ
یەکدوو کەس لەهاوالەکانم
برد. مالیان ئاوەدان بێ
لەگەڵ تۆ دەستیان گرتم
کەچی خانوو هەر دوایی
نەهات. ئەوجار دەستم کرد
بەشت فرۆشتنی نێومال.
فەڕش و تەلەویزیۆن و
یەخچاڵ وبرێک کەل وپەلی
دیکەشم فرۆشت وهێندێکیش
بە خەڵکی قەرزدار مام. لە
ئاکامدا خانووبەرەکەم ئەو
جۆرەی کە ئێستا دەی بینی
بۆ تەواو بووە. هەڵبەت
بەرق و ئاویشم بۆنەکێشراوە
لەو مالانەی جیرانمان ئاو
دێنین و لە عەمباراوی
دەکەین .شەوانەش لەبەر
چرای گرسۆز دادەنیشین.

هەوتووی رابردوو بە
خێزانم گوت ئەو جووتە
گوارە زێرەی ماوتە بمدەیە
بی فرۆشم. بەلکوو
ئیمتیازێکی ئاوی پێوەرگرم
بەلام هەرچی حەولمدا بۆم
رازی نەبوو.

چتلێ بشارمەوە لەسەر
ئەو مەسەلە بەشەڕ هاتین و
لەو دەمەوە تۆراوە و ئەو
مندالانەی بەسەردا بەجێ

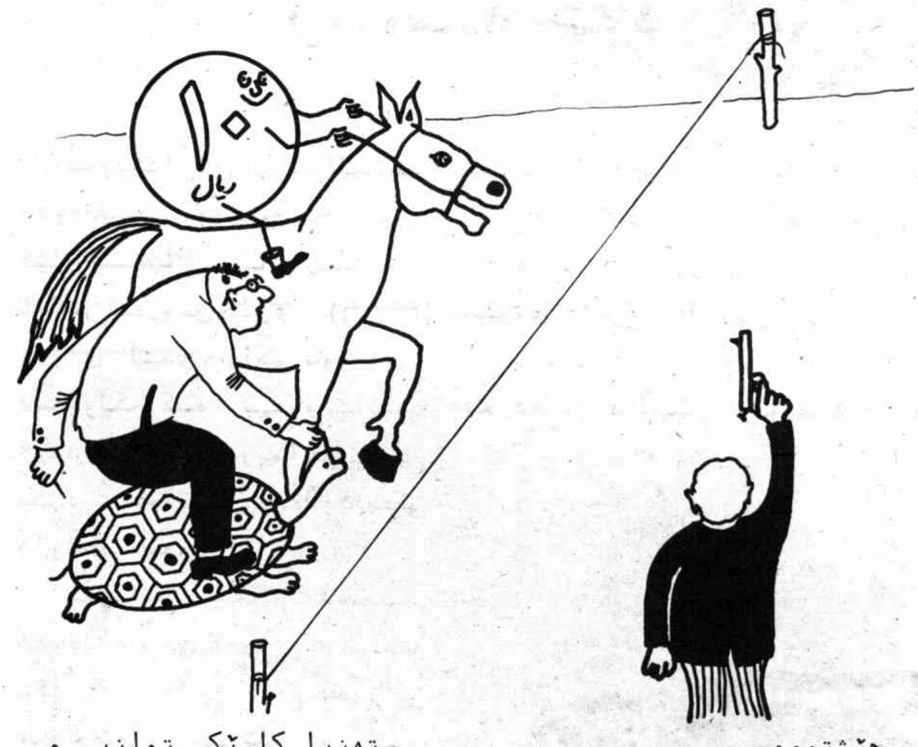

هێشتووم.

هێشتا قسەکەی تەواو
نەکردبوو مندالەکان
دەستیان کرد بە گریان و
فرمێسکهەڵوەراندن بۆ
دایکیان .سولەیمانیش دڵی
پڕ بوو بەلام بەبیانووی
چایی هێنانەوە هەستا
رۆیشت بۆ دیوەکەی دیکە.

کاتێ ئەو بەسەرهاتە
دڵتەزێنەم بیست و گریانی
ئەو مندالە بەستەزمانانەم
چاو پێکەوت، غەم و
پەژارەیەکی زۆر دایگرتم
هێندەی نەمابوو ئەمنیش
وێرای ئەوان دەست بکەم بە
گریان بەلام هەر چۆنێک بوو
خۆم راگرت و مندالەکانم
ژیر کردەوە. برێکیشم دڵ
خۆشی سولەیمان داوە و
پاشان چایەکم خواردەوە و
هەستام.

تەنیا کارێکی توانیم
دەرهەق بەو هاوالە
خۆشەویستەم و مندالەکانی
بکەم ئەوە بوو چووم بۆ
مالی بابی خێزانی
سولەیمان و برێک بەسەر
براژنە مەنیج داهاتم و
لەگەڵ خۆم هێنامەوە بۆ
مالی خۆیان.

کۆچ و کۆچبا

ر. رەشە حمەدی

لەپێشدا داران بە**کێلیز** دەچەقێنن . وەکی دەزانین کێل(لــا) ئاوایە. و ئەگەر سەروبن کرێ (┌─┐) ئاوای لێدێ. یانی دوو داری دمدوولک کە بەرینایی هیندێک لە بەرینایی چیغ پترە دەچەقێنن وچەڵەکەیەکی داوێنە سەر.

بەرزایی کێلیز دەبێ ئەوەندە بێ کەچیغ کەردەستی بگاتێ. بەڵام بەعام **بەرزایی چیغ گەزو نیوێکە و بە مەودای دەسانت ریزێکی بەن تێهەڵدەکێشن** . چیغ هەتا بەنی پتر تێهەڵکێشن "**بەکرتر**" یا بە پشتتر دەبێ .

گلۆلەبەن هەڵکردن بەکاردێ.

ئەم جۆرە بەردە لە چۆم و-دەراوان زۆرە.

شێوەی گلۆلەهەڵکردن :

دوو سێ گەزبەن لە بەردەکە داڵێنن وقوڵفەی بۆسازکردنی چیغ لە پێشدا دوو دوو لەیەکیان گرێ دەدەن ووەک تیر بەسەر چەڵەکەی کێلیزیاندا ، دێنن .

چیغی ئاسایی سێ گلۆڵە بەنی دەوێ .پازدە لەمدیوو پازدە لەو دیو. بۆ ئەوە بەنەکان لەریزی خۆیان نەترازێن دارچەڵە لەشوێنی بەنەکان لەلە دەکەن.هەوەڵ شووڵ بە ئیشتیای خۆیان لە بەنەکان قایم دەکەن بەڵام بۆ شووڵەکانی دیکە هەموو جارێ گلۆڵەکان بەسەر دارچەڵەدا ئەمدیو ئەودیو

بەردە چیغ :

بەردێکی لووس و درێژە ولەبارە وبەقەت قولانجی مێرمنداڵێک درێژە و بۆ دەکەن، دەنا وەختی ئەمدیو ئەودیو کردنی گلۆڵە وە شاتللۆرە دەکەوێ و لە بەریەک هەڵدەوەشێتەوە. جا پێدەکەن. بەمجۆرە تا دێ چیغ زیاد دەکا . وەختێک گەیشتە نێوەراست دەڵێن **نیوەبەر** وکاتێک لەسەر

کێلیژڕا گەیشتە عەرز دەڵێن **بەرێک** تەواو کراوە. بۆجوانی هەموو بەر و

نیوەبەرێک لەجیاتی قامیش چوار پێنج سوورە شووڵ دائەنێن. ئەم شووڵانە بەرجی ئەوە چیغەکە دەنەخشێنن، زۆریشی قایم دەکەن.

لە کوردستان شووڵ و قامیش بڕین کاری پیاوانە، **چیغ کردن کاری ژنانە.**

لەم شوێنانە کە هێشتا چیغ کردن ماوە پایزان کچ وەبەر ناکەون و هەر رۆژە لە ماڵێک بە گەلەکۆمە چیغی ماڵێک تەواو دەکەن. بەمجۆرە تا هەوار چیغی هەموو ماڵان حازر دەبێ.

جۆرەکانی چیغ :

چیغی کرتوو:

جۆرە قامیشێکی نێو پەڕە تا بڵێی جوان وڕێک ولووس ولەبارە، بەڵام لە هات و چۆدا قورسە. **کرتوو** لە مەڵبەندی ئێمە لە دەم رووباری «ژاراوێ» شین دەبێ ماڵێکی دەستی بڕوا چیغی کرتوو ساز دەکا. گەڵای کرتوو وەک کەوەری یەکساڵە دەچێ وپیاو بەزەحمەت لەگەڵ **سێ سو** لێکی دەکاتەوە وهەروەکی ئەویش

بۆ باقەبێن دەبێ.

بۆ سەری گیشە وقۆری بەکەلکە وئاو نادەڵێنێ. هاوینان کۆل کۆل و پۆل پۆل نێری* دەکەوێتێ و لە باڵی پیاو بەرزتر دەبێ.

سوورە چیغ:

لە قامیشی نێوکلۆر ساز دەکرێ. زۆر جوانە و بۆ هات وچۆ سووکە. بۆوەی قایمتر بێ هەموو نیوەبەران چوار پێنج سوورە شووڵی لاوێنی تێهەڵدەکێشن. جوانترین نەخش بۆ ئەم جۆرە چیغانە، **نەخشی شیرو مەتاڵە** کە کچە چیغ کەر سازی دەکەن. وەستایانە بەنەکان راست وچەپ، ئەم دیو ئەودیو دەکەن ونەخشی شیرومەتاڵ دەکەوێتە **کرەکەیان.**

چیغی زڕبیزا:

زڕبیزا گیایەکی کوێستانی یە. دۆپی* واهەیە گیا دروەکەی زڕبیزا دینێ کە ماڵاتکەیفی پێی نایە. هاوینان وەختایەکی لەوەڕ ناخۆش دەبێ بزن بە نابەدڵی گەڵاکەی دەقرتێنێ. نێرتکەکانی

یەک یەکە بۆچیغ دەبن*.
زۆر قورس و نالەبارە و
چیغەکەی چیغی ناعیلاجی یە.
بۆ ئەوە کە زۆر دزێو
نەبێ نێوە نێوە لاوێنی
داوێنی .

لاوێن :

چەشنەبێ یەکی شلک وباریکە
کە زۆرتر لەدم رووبار
شین دەبێ وکەمتر بۆ ئاڵوو
دار دەبێ .

چەتان :

جۆرە چیغێکە لە شووڵ
ساز دەکرێ. بۆ سازکردنی
لە بەنی ئەستوور و شووڵ
کەلک وەردەگرن. لەهەرێمی
دەشتەکی دەیکەنە **وارشی**
عارەبە وترێلی تراکتۆر و
بۆکێشەوی **کاوگزرە** کەلکی
لێ وەردەگرن.

تا چیغ دوایی نەیە
کاریان بە رێک وپێک کردنی
سەروبنی نیە . وەختێک
تەواو بوو سەروبنی لەسەر
کۆلکەدارێک دادەنێن وبە
تەشوێ خشتی دەکەن.ئەمجار
کۆنەکوێنێک دێنن و بە
بەرینایی **کەژوو** دایدەدڕن و
سەروبنی چیغی پێ کۆبە
دەکەن.
(دەسەروبنی چیغی هەڵدەدروون)
ئەگەر چیغ **کۆبە** نەکەن بنی
لەعەرز دەخورێ و دەسوێ و
سەرەوەشی وەختی باوباکوت
دەکوێن هەڵدەچەقی ودەیدڕ-
ێنی .

فڕفڕینگ یا بەروێنچکە

تاوڵی واهەیە هەشت
چەڵەکەیە. دیارە دەبێ زۆر
قورس وگەورەبێ وگواستنەوەی
گەستەمە .لەبەرئەوە سەرتیکی*
لێ نادروون تا بتوانن
بە دووکەرەت رایگوێزن لە
راستی سەرتیک نێوە نێوە
لوولاکە حەیوان قایم دەکەن
و لەبەرەکەی دیکەش هەر
بەمنێوانە قوڵفە بەنی
داوێنێ. لەکاتی تاوڵ
هەڵدان **قوڵفە** ولوولاک لێک
قایم دەکەن و بەم جۆرە
چادر دەبێتە یەکسەری.

کەپر :

کەپر سانی ترین وهەرزا
نترین سەرپەنایە کە هەموو
کەس دەتوانێ سازی بکا،
بەو مەرجە هێندێک خۆ
ماندوو بکا.

کەپر پێویستی بە چوار
کۆڵەکەی سەربەدوولک هەیە
هەتا کۆڵەکە پتر بێ کەپر
قایمتر دەبێ.بنی کۆڵەکەکان
وەک مەزرەق دادەتاشن .

عەرزی بۆ هەڵدەقەنن
بەڵام بۆ ئەوە کەقووڵکە-
کان لەرادەی پێویست
بەرین تر نەبن بەدمە
خاکەنداز هەڵیدەقەنن.ئەوجار
بنی کۆڵەکەکان لە قووڵکە
دەنێن وبەردی بە بەرەوە
دەکوتن تا شەق راوەستێ و
لەقە نەکا.

هەرکە کۆڵەکە بنەگر
بوو دارچەڵەی داوێنە سەر
و دوایە داری بەسەردارایەڵ
دەکەن.ئێستا کەپر قایمە و
یەک دەتوانێ بچێتە سەریو
تێک نەقرمێ. جا ئەوجار
وردە وردە لە خوارەوەرا،
چرپی ولقەداری بەگەڵاوە
دەدەنە دەست کابراوئەویش
بانی کەپرەکەی پێدادەپۆشێ.

بۆئەوە باو باکوت
چرپی یەکان نەڕفێنێ بەردی
پان پانیشی لەسەر دادەنێن.

کەپر لەتاوڵ فێنکترە
بەڵام لەحاند رێژنەبارانی
بەغورەمدا چی پێ ناکرێ

ئەحمەد بەحری

حاجی ساڵە

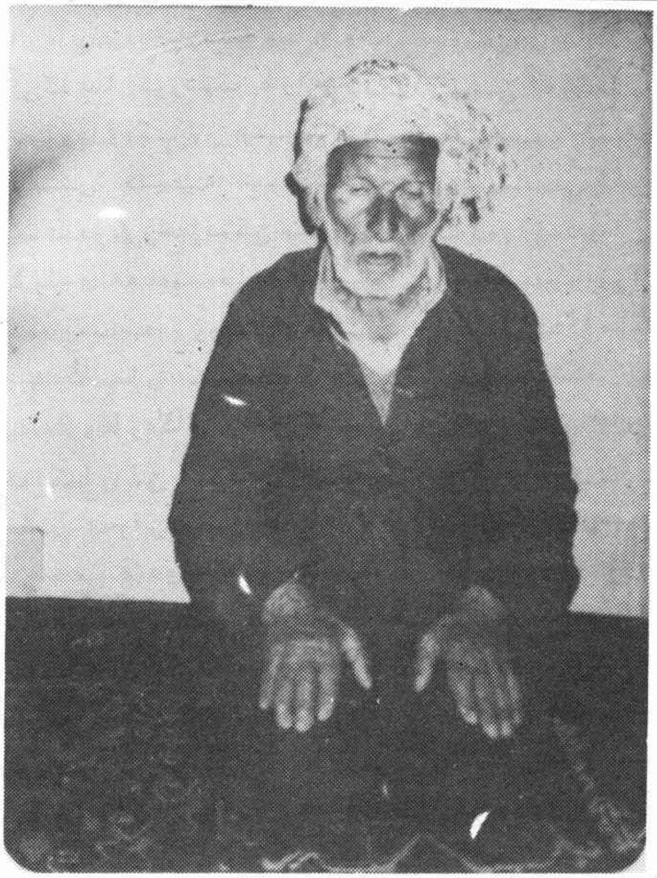

زمان ئەو ئامرازە گرینگە خواپێداوە، وێنەی دارێکی پڕ لک وپۆیە. بێتو خزمەتی نەکرێ، کلۆڵ* دەبێ وئیشک هەڵدێ. دیارە ئیشکەڵیش ئاخری دەکەوێتە بەر تەوری زەمان ودێ بەتووشی تەندووری فەوتان. داری بێ پەرژینی زمانی کوردی، هەروەک ئەو داربەڕووەی لەلێڕ رووا وە و چنگی لەبەندەن داکوتاوە وەیا ئەوگەنمە خێرۆکەی* کە بەبێ سەرافەتی خاوەنی هەموو ساڵێ بەنم نمی بارانی رەحمەت دەبووژێتەوە، هەتا ئیمرۆ خۆی راگرتووە وبەختەوەرانە نەبۆتە کلۆی سەر قەننەوچەقەنەی ئاش، بە ناشکوری نەبێ ئێمە نەئەو نەتەوەین کەنووسەری هەندەران بەشانازی یەوە نشانگەکانیان بەزمانمان نووسیبێ وەنەئەو نەتەوەین کەبەسێ سەدوچوار سەد شاعیر شێعریان پێ هەڵبەستبێ. بەڵکە ئەو نەتەوەین کەهەتا ئەو سەرو بەندانەش تەنانەت نووسەرانی خۆماڵیش ناموێیان* لێ دەکردین ولێمان دەپرینگانەوە! ئەگەر تاق ولۆقیش هەڵکەوتبا تەگەرەی* پڕ سەمەرەی دەخرا سەر رێولەرێ بەدەر دەکرا. دیارە هەر زمانێک هەل ومەرجی ئاوای بۆ بێتەپێش ئاڵ وگۆڕی بەسەر دادێ. ئێستا ئێمە ئەو ئاڵ وگۆڕی یە لەشارەکانماندا بەجوانی هەست پێ دەکەین. ئەوەی ئیمرۆ ئەوان پێی

دەئاخوێن تەنیا قاپۆلکی زمانەکەمانە! بەختەوەرانە ئاخاوتنی گوندییەکانمان نەگەیوەتە ئەو قۆناغە. ئێستاش بۆ ئەوە دەبێ پشتی پێ ببەستی وبیکەیە شارە. زمان لەدێ داپوختوپاراوی خۆی کەمتا کورتێک پاراستووە بەیت وباوەکان هەروا بەرمێنن*. ئێمە ئەگەر دەمانەوێ زمانێکی پوخت وپاراوی ئەدەبیمان هەبێ پێویستە رووبکەینە گوندەکانمان، شێوەئاخاوتن وبەیت وباوەکان رەچاوکەین وکەلکیان لێ وەرگرین وبە زمانی ئەوان بنووسین.هەتا بتوانین هێدی هێدی بەرەو دوندی بەرزی ئەدەب تێهەڵبینەوە. ئەگینا تووشی ئەو قەرقەشوسەرلێشیواویە دەبین کە ئەوانی تر تووشی هاتوون وبۆ خۆشیان لە خۆیان حاڵی نین،چ بگا خەڵکی تر، وێدەچێ گوندکانیش بە دەردی شارەکان بچن .یەکێک لە بەڵگەکانی ئەم قسەیەم دوایین پشتی بەیت بێژانە بەداخەوە نەسلی داهاتومان لەو هونەرمەندانە بێ بەش دەبێ. ئەو هونەرمەندانەی کەهەست ونیستیان بەیتە و شوێنێکی یەکجار گرینگیان خستۆتە سەر زمانەکەمان (بەتایبەت سەرشێوەی موکریانی). ناساندنی بەیت بێژان چەند قازانجی بنەڕەتی هەیە کە دەتوانین قامکیان لەسەر دابنێین، بۆوێنە هەست بەئەمەگداری کردن ورێز لێنان لە هونەرمەندانمان هەروەها ناسینی ئەوهونەرمەندانە بەبەرەی داهاتوو کە بە گوتنێ لەنگەریان بە تەێران دەبەست . کەوایە وەرن بۆ پاراستنی کەلەپووری نەتەوایەتیمان تێ بکۆشین.

ئەو بەیت بێژەی کەئەمجارە پێتان دەناسێنم، بێجگەلەوەی یەکێکە لە بەیت بێژە هەرەگەورەکان، هاوچەرخ وهاونشینی زۆربەی بەیت بێژەکانی ئەم سەدەیەی ناوچەی مەنگوڕی مەهابادیشە. لەسەرەتای هاوینی ساڵی١٣٦٥ چووینە خزمەتی وت و وێژمان لەگەڵ کرد. گەرچی ئێمە مەبەستمان سەرگوزەشتەی خۆی بوو، بەڵام ئەو زۆرتر لە بەیت بێژانی کۆن دوا!ئەوەش کورتەیەک لەو وت و وێژە:

بە" حاجی ساڵەتەورە"مەنشوورـم" ماڵم لەگوندی"قۆزلو"ێ چووکە. لەگوندی " کیتکە" لە دایک بوومە. بابم نێوی مینەیە ودایکم نێوی خانمێیە نیزیک ٩٥ساڵم تەمەنەسەرێکی لە"بەرەجۆ" بووین، لەوێرا چووینە " خەلیفان"١٥ ساڵ لەوێ ماینەوە،دیسانچووینەوە کیتکە. هەروا لەو بەینە رامان بوارد هەتا لێرە گیرساینەوە (واتا :قۆزلوی چووکە) .هەر لەسەروبەندی منداڵییەوە بەیتم گوتووە بەجعێلی* بۆداوەتانیشم دەگوت .زەینێکی چاکم هەبوو ئەوەی بەرۆژ بیستبام بە شەو هەمووم وەبیر دەهاتەوە. لە بەیتەکان زۆربەیان دەزانم جارێکی کابرایەکی ئەلمانی هاتبووە قۆزلوێ گەورە. لە دوایان ناردم، چووم بۆمگوت ئەویش زەفتی کرد وبردێیوە ئەلمان، بیست ساڵ دەبێ.

دەکرێ بفەرمووی لە . بەیتەکان کێهانە دەزانی؟و ئەوانە لەکێ فێر بووی؟

لەبەیتەکان کاکەمیروکاکەشێخ، خەج وسیامەند، سایل محەممەد حەنیفە، سەیدەوان، مێرو وەفا ،شێخ فەرخ، مەحمودەشۆڕی مەرزینگان، سەعیدومیر سێوەدین بەگ، لاس وخەزاڵ، گەلۆ، سوارۆ، عازیزە، پایزە، شەوونیوەشەو گوڵەجوان، ناسروماڵماڵ شێخی سەنعان ....دەزانم بەیتی سەعید ومیرسێوەدین بەگ لە" مەندە" فێر بووم شوعەرای وەک مەندم کەمدیوە خەڵکی "لاجان"ێ بوو. هەرچی خودا داینا وە دەیزانی کەس دەنگ وئاواز وسەدای ئەوی نەبوو.

مەندە زۆرمەنشوورەبەیتی* لاس لە " ئەحمەدەکوێری کارەسووی" فێر بوومولە " یەڵتەمر"ی مرد. مێرووەفا

مستەفا عەیزقۆیلەری" فێر بووم. خەڵکی "گردەبەردان" بوو، خۆش خوانێکی کەم وێنە بوو. سەیدەوان لە" عەولا، کۆڵی خدرشەمێ" فێربووم قەدیم خەڵکی " یەڵتەمر"ی بوو، لە " کولتەپە"مرد. خەج وسیامەند لە " عەولاّ گۆج " فێر بووم، شارویّرانی بوو پێم وایە خەڵکی "دارەلەک"ێ بوو. گەلۆلە ئەحمەدکەپۆسووری کانی رەش" فێربووم. بەیتی شێخی سەنعان لە "سەعیدی نادری"وە بەیتی محەممەد حەنیفەلە" حەمەقازی" فێر بووم. خەڵکی "خەڵیفان"بوو لەکێنتکە عەمری خولاّی کرد. ناسرو ماڵماڵی چاک دەزانی. بەیتی کاکە میرو کاک شێخ لە برایمی شەریفی" فێر بووم. بەیتی سایل لە" وسووی سمایلی" فێربووم، خەڵکی "بەرەجۆ بوو ئەویش مردووە.

— حاجی بێجگەلەئەوکەسانەی نێوت بردن، کەسی دیکەت پێ شک دێ کەبەیتی چاک زانیبێ؟"

ـ ئەڵڵا قیتک"م دەناسی خەڵکی " بێکۆس "بوو. چاکی دەگوت. عازیزە هەرلەزاری ئەو خۆش بوو. هەرچی مەدحی بکەی کەمە. ئەحمەدی شەنگ هەر ئەو گوتبای. سالێکی هاتبۆوە دیوەخانی خەلیفانێ. ئەمنیان برد هەتالێی فێربم. حوسێنی مینەی کوێخا ئەڵلاّ" خەڵکی خەڵیفان بوو. پێم وایە هەر لەوێش مرد. "عەولاّی ئەحمەد قاسمی" بەیتی شۆڕ مەحمودی مەرزینگانی دە گوت خەڵکی "داربەسەر"ێ بوو. دوایەهاتە "دارەگردەلەی". ئەگەردەیگوت دەستی داویشتە سەر دەسکی خەنجەرێ. هەرشیرن بوو. بیلێ. لەمێژ مردووە.

"ئەحمەدی مەلای مۆتانی "م دەناسی. دەتوانم بلێم دەنگی وەک حەزرەتی داودبوو. گوتن هەر بۆئەوی دەبوو. " مام رەحمانی ئاختەتەری"، "رەحیم شایەری قەباغکەندی"، وسامە کوێری خەلیفان"، "عەلی حەیران" کەلە کاسەکەران مرد، " کەریم مل خواربەیتی کاکەمەمی چاک دەزانی. " کەریم شێخ لەری " بەیتی جوولەکانی دەگوت، " مام نادر" (نادرە کوێر) خەڵکی خەلیفانێ بوو. بەیتی سەیدەوان وپایزەو.... چاک دەگوت. دەنگی زۆر خۆش بوو ودەرویش حەمەدی قەرەداغی " هەمووکەس دەیناسێ، هیچکەسی ناگاتێ.

ـ "حاجی داوای تەمەنێکی دوور ودرێژت بۆ دەکەین و هیوادارین هەتا دەرفەت ماوە ئەو گەواهێراتانە بخرێنە سەر شریت ولە فەوتان رزگاریان بێ"

فۆرمی ئابوونمان ژمارە

ناو...........شۆرەت ....دانیشتووی ....

...... تمەنم بەحیسابی ژمارە ۵۴۰۰ ی شوعبەی ناوەندی بانکی سپەی ورمێ گرت و فیشەکەم وێرای ئەم بەرگە بۆ ناردن. لەژمارە.......را هەتا ......گۆواری سروەم بۆ بەرێ بکەن.

ناونیشان ....

....

ڕێنوێنی ئەدەبی

مەهاباد: یۆسف ڕەسووڵی

نازانین ئەوە شیعرە یا پەخشانە؟

کەسێک کەنازی منی دەکێشا
دایک بوو
کەسێک کەگەنجی دونیای بە
من سپارد باوک بوو
کەسێک کەنیوەشەو بەدەنگی
گریانی من
وەک ئەسکەندەر ڕادەپەڕی
دایک بوو

... : عەلی پەناهی

شیعرەکانت گەلێک جوانن لەسەر کێشی خۆماڵین . بەلام بەداخەوە درەنگمان پێگەیشت ووەختی بەسەر چووە. ئەوە بەشێکی چاپ دەکەین .

بولبول دەخوێنێ دڵ
دەبزوێنێ
غونچەی باوەشی گوڵ
رادەژێنێ
گوڵ بە نازەوە بۆن
دەپرژێنێ
پەپوولەی شادی
دەهارووژێنێ
چاوەڕێی یارە دڵی
بێقەرار

عەلی شوکری:

شیعرەکەت لە باری وەزنەوە کەموکووڕی هەیە وەک :

نە هاژەی ماشێن نە
زرنگەی زەنگ
شارشار خامۆشان بازار
بێ دەنگ

یا :

دەمەوێ بزانم کێ وای
کردووی
کەوا سەرتاپێ تەواو
دامردووی

هێندێک جێگاش مانای نایە وەک :

بەتەرزێک ناجۆر زوڵمی
لێ کرام

لە هێندێک جێگا قافیەش لەبەرچاو نەگیراوە وەک :

بەسەهات وبەسەرهات
تێکڕا و ڕێژا
ئاوارمان و دووکان
لانکدا وبۆرتمان کرا

تلفن ۳۵۸۰۰

چون خۆشەویستان ولایەنگرانی سروە لە دەروژووری وڵات بە نامەی جوان ورازاوە داوای "فۆرمی ئابوونمان"یان کردووە، ئەوە چۆنەتی ئابوونمان لە دەروژووری وڵات بەو شێوە رادەگەیەنین

نرخی	١٢	ژمارە بۆنێو خۆی وڵات	٢٠٠	تمەن
نرخی	١٢	ژمارە بۆ وڵاتە دراوسێکان	٣٨٠	تمەن
نرخی	١٢	ژمارە بۆ هیند وئورووپا	٤٢٠	تمەن
نرخی	١٢	ژمارە بۆئامریکا وخاوەری دوور	٥٠٠	تمەن

ناونیشان : اورمیە ـ صندوق پستی ٧١٧ ـ انتشارات صلاح الدین ایوبی ـ تلفن ٣٥٨٠٠٠

بۆ ئەم خوێندکارانە کە لە زانستگاکانی دەرەوە دەخوێنن (ئەگەر بەڵگەی خوێندکاری خۆیان بنێرن) هەل و مەرجێک پێک دێنن کە گۆواری سروەیان بەنیوە قیمەت پێ بگا .

بابەوا ودایەوە

چاوەڕوانی شیعری جوانترین.

عوسمان پشکۆ :

بە بڕوای ئێمە ئێستا باوی ئەوە نەماوە خەڵک داوایەک بە شیعر بنووسێ بۆ وێنە فلان بابەت لە گۆواردا جێ بکەنەوە بەڵکوو شیعر هەستێکی دەروونی یە لە قالبی وشەدا بە رێک وپێکی دێتە دەر و قانوونی شیعری تێدا لەبەرچاو دەگیرێ .

سەلاح عەبدوڵڵازادە :

برا گیان بەرجی ئەوە شیعرەکەت لەباری وەزنەوە لەنگە ماناشی نیە وەک :

بخوێنە با قەدری هونەر
دەرکەوێ لەپشتی پەردە
چون لەمێژگوڵی هیوا
هەیەتی خەملانەوەیەک

لەم چەند شیعرانەی تۆ کە تا ئێستا بە دەستمان گەیشتووە پێمان وایە تۆ ئەگەر بارێکی دیکەی ئەدەب جگە لە شیعر بگریە بەر دەتوانی باشتر وبەکەلکتر بنووسی .

محەممەد قەهوەیی :

برا گیان ئێمەش پێمان وایە بووژاندنەوە خۆشترە لە وشک کردن . روان وگەشە کردن جوانترە لەدامرکان و سیس بوون .

شیعرەکەت زۆر پەرداخ ، نیە .لەسەر ئەوەشڕا چاپی دەکەین و داوەری دەدەین بە خوێنەران :

لە شک دام
وەک شکی هەڵۆیەکی نەبەز
وەک ئاواتی بێ تاوانی،
ناو قەفەس
لە شک دام
بەڵام
لەپەلامار دەس هەڵناگرم
دەبێ ببێ دەنا دەمرم
دەس بکەوێ
ئاواتەکەم
وەدی بێنم من رەواکەم
غەزالەکەم

نافیع عەلایی :

برا گیان لەنێو شیعرەکانتدا ئەم چەند شیعرەمان هەڵبژاردووە و هیواداریین وەک هاوکارێکی دڵسۆز یارمەتیمان بدەی و پێوەندی خۆت درێژە پێ بدەی.

سروە سەمەری سەبری سەدان
سابت ووریا
سروە سەمەن ویاسەمەن و
سەرووسوڕەییا
سروە بەگوڕو گەرم وگورم
گوردی وڵاتم
سروە بەخەبەرهێنەرەوەی ،
هەستی خەباتم

شاروخ فەیزنیژاد :

لەوە کە خۆت هەستت بە کەموکووڕی شیعرەکانت کردووە نیشانەی هەڵدان و گەشەی بیر و زانستی تۆیە کە بۆ ئێمە جیی شانازی یە .

لەبابەت پرسیارەکەشت کە نووسیوتە چ بابەتێک لە سروەدا چاپ دەکرێ ؟ دەبێ بڵێین سروە فەرهەنگی و ئەدەبی یە . چاو بە لاپەڕەکانی دا بخشێنە بۆت دەردەکەوێ چ جۆرە بابەتێک لە سروەدا چاپ دەکرێ .

نووسراوەکەتمان دا بە دەستەی نووسەران تا ئەگەر پەسندی کرد بۆچاپ ئامادە بکرێ .

چاوەڕوانی هاوکاری پتری تۆ بەرێزین .

عەلی پدرام :

بەداخەوە ناتوانین شیعری فارسی چاپ بکەین .

لەبابەت پرسیارەکەشت :

بەڵێ وشەیەکی لەنگ و نالەبار لە شیعردا ئەگەر وەزنەکەی نارێک بکا بۆشیعر ئیرادێکی گەورەیە .

سەیدکەمال لەتیفی :

شیعرەکەت تەعبیری شاعیرانی کۆنی زۆر تێدایە. هیندێک شیعر مانای نیە وەک :

لەبیری تاروئالۆزم مەهی
یارم لەوێ دیارە
کەبۆتە بووکی رازاوەوئیتر
نای بینمەوە دیارە
یاوەکوو پەندێکی ناخۆش با
بچێتەتەنگی گیرفانم!

تائێستا کێ پەندی لە گیرفانی ناوە .

لە شیعری دووهەمتدا (هەستاند وورووشاند) و (بەرز وفەرز) و... قافیە نین.

چاوەڕوانی دیاری جوانترین .

کارەسات

ع. حەسەنی

کات ژمێر بەچرپ وکوت تەقەلایەتی خۆی بگەیەنێتە نۆو و نیو .

خەو لەچاوی وریای منال زیز بووە .مەشقەکەی بۆ نەنووسراوەتەوە و هەزار بیری بە مێشکی دادێ .

ئێستەکەزوربەی هاواڵە-کانی نوستوون ، وریای ژیر لەبیری باوکی دایە کەبۆچی وەک پار پاییزێ لەخەمی سووتەمەنی‌وکەل وپەلی سەرمادا نیە !

شەو پاییزی ئەمسال دەڵێی لێفەی چڵکن وچەوری بێ سنووری عاسمانی پێرە کەخۆی بە عەرزی شل و بێ تین داداوە و هەناسەی لێ بڕیوە و جار جار ئارەقەیەکی ساردی پێ دەکا ووای بەڵێنی پێ دەدا کە زستانەکەی سەختە و دەبێ وریا بێ،بەڵام عەرزی کۆنە نەخۆش خۆڕاگرە وچاوەڕێی زستانی تەڕە کە بێ و تاو پۆی لێفەی چڵکن شی کاتەوە و لۆکەی پیسی وەدەم بای وەعدە بدا وئاداری بەسەر پادارەوە نەهێڵێ. روکارە جوانەکەی بەهاری خۆی بە خەڵکی بنوێنێ وئەوەندەی لە توانای دایە خۆشی لە دڵان باوێ .بەخۆشی یەوەئەو کارەش بەتوانا و هێزی تەواوەوە بەجێ دێنێ .

ئەلبەت تەبیعەتی جوان پشتیوانێتی و دەستی ئادەمیزاد لە حاندیدا کۆڵە و غەیری مل کەچی چی دی پێ ناکرێ !

خۆزگە لە هەموو شتێکی جوان دا دەستی نابەکارکۆڵ بوایە! بەلام بەداخەوە زۆر جاران وانابێ وئەو پاییزە ناخۆشەی کە هەموو ساڵێ لەبەر عەرز بەزیوە ئەمساڵ تۆڵەی خۆی لە وریای بێ‌ناز و منال ئەکاتەوە و لەچوار

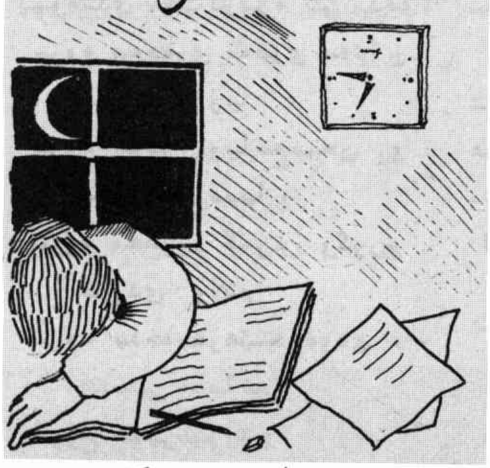

دەوری حەساری خەم‌دەکێشێ و خەونی ناخۆشی وەدی دێنێ.ئەوەی کە باوکی لە منالیدا بەسەری هاتووە وردە ،وردە لە داهاتووی ناخۆشیدا سەر رێ بە وریا .. دەگرێ .

بەلێ هەموو خەڵکی شارە خۆشەکەمان لەبەر تەزووی پاییز خەریکی وەکۆ کردنی نەوت وسووتەمەنین ،بەلام باوکی بەڕێزم چاوەڕێ تازە ، بوکەکەبۆی بێتەمالێ وخێرا لەبیری چووە کەقسەیەک لە قسەنەدەگیرا دیگوت : تاوانی بێ دایکی وریالەمنەوەیە و ئیتر ژن ناهێنم وتۆڵەی ئەوە بۆوریا بکەمەوە کەلە باوەشی گەرمی دایکی بێ بەش بووە، بە خودای ناهێلم‌تاقانە کوڕەکەم نێوچاوانی ترش و مۆڕی زڕدایک ببینێ ئاخر بۆخۆم‌تامیم زۆرچاک چێشتووە ئەرێ ، ئەرێ چاک دەزانم !!

وەختێک باوکم دایکی تەلاق داوپاش ماوەیەک زڕدایکمی هێنا ،بۆماوەی دوو ،سێ حەوە-توویەک ریحانەوگولێ زڕدایکم بووم تابۆنی پێوە نەکردبام نەدەنوست .

تاکو رۆژێک قەندانێکم لەدەست بەربۆوە وشکا ،بەپەلە گەیشتەسەرم ،

- چی بوو عەلی؟
- دایەقەندانێکم‌شکاند!
- دایەی‌چی تولەسەگ ! کەی من دایکی سەگی وەک تۆم ؟لەم رۆ بەم‌لاوە نێوی ئەودایکە گلاوەت بەسەرمن دا نەبرێ! هەرپێم بلێ"باجی " بەس ! ئەمجارەش نۆبەبەخشت بێ لەم‌رۆبەم‌لاوە هەرشتێک بشکێنی بۆخۆت دەزانی ومن ! ئەوەتا ئێستا رووم داویەی خەریکی پشوی لێ هەلکێشی!
- خو . . . خو . . . . دا . . . . . .

دا .... خۆباجی بەئەنقەست
نەمشکاندوە زۆرم خۆش دەویست
ئاخر پارلەگەڵ دایکمان
کڕیمان .

ـ باشە ـ باشە چابوو شکا
ئەزیادگارە گڵاوەی دایکت!

ئەمقسەکەمکەم تەواوی
مێشکی داگرتم ،لەخوێنم چزا
بەئازای بەدەنم داگەڕابوو
بە تاوپۆ دەوری دڵی تەنیم
لەگوێم راچوو بەدەست هەستم
پێ کرد .

وڕمابووم لەلەت وکوتی
قەندانەکە ، ئەمجار بەتوندی
قیژاندی .

ـ زووبەفڕێ یان دە! بامن
دەستم بەوانە ـ گڵاونەبێ !

ئەی خوێنم هاتەکوڵین
چاوم سووربوو ـ دەستمرەق بوو
قینم هەستا وهاوارمکرد بەسی
بڵێ گڵاو . ژنەتیوەنالەبارە !

ـ چی چی! بەمن دەڵێی
نالەبار ! دایکەواوالێ،
کراوەکەتە ـ یاڵڵا !

ئەمجار ئەمیش خۆم پێدادا
مستی لێ دەم تفی لێ کەم ،
ئاخ وئۆخی دڵی خۆی پێ دەرکەم
بەلام ،من چووک وئەو گەورە
ئەمن مەزلووم وئەو زاڵم
ئەمن بێ هێز وئەوبەهێز ، من
بێ کەس وئەو پشت ئەستوور.
لەنێو دەستی داگیرم کرد
لەشم ئازاری هەست پێکرد کوا ـ
نێ دایکم زوو بمگاتێ؟کوانێ
باوکم لەفریام بێ؟

بەڵێ خەیاڵ زووتێپەڕبوو
دایک نەبوو بەلام باوکم
هێندەی پێ نەچوو هاتەوە
پرسی: چی بووە عەلی؟

ئیتر جوابم پێ نەدراوە.
گریان وقینم تێک هالان تەواوی
لەشیان داگرتم ـ خێرا خۆم
دەباوەشی کوتا وئیتر خۆم
پێ رانەگیرا ولەقڵپەی
گریانمدا .

دەستی لەسەری وەردەدام و
بەباوەشی یەوە دیکوشیم
دەیگوت :

چی بووە رۆڵە بڵێ؟
رق وقینم ـ سینگ وگەرومی
داگرتبوو نەم دەتوانی چی
پێ بڵێم هەرگریان بوو ،لەپڕ
باجیم پەیدا بوو .

ـ بەخێربێ یەوە کابرا ـ تۆ
دەزانی کاکەعەلی فێربووە
بەشەقەوە بۆمان بێ پڕی بە
گوارەکەمداکرد هیندەی نەمابوو
گوێم هەڵ دڕێ ، ئیتر خێرا
باوەشی باوکم شل بۆوە ،وەک
مردووی لی هات ،گەرمایی باوە
ـ شی تەواوبوو وەکووهەوری
تالی لێ هات ،بەپەلە دایناەم
بەسەری داگوڕاندم .

ئیتر نەبیسم بەباجیت
جوێن بدەی ، دەزانی هەمیشە
لەفیکرت دایە ، لباست بۆ
دەشوا چێشتت بۆلێ دەنێ،
ئەمەبەپاداشی چاکەی کە
دەیدەیەوە .

خەریک بووم چاوم لێک نێم
وگوێم بگرم وبەتوندی بنەرێنم
وبڵێم .

ـ بۆهەرمن لەم ماڵەدانان
دەخۆم ! بۆخۆتان هەمیشە
بەرۆژوون؟ بۆتاقە دووکوت
لباس بچولەی من هێندەی ئەرکە
کەوام بەسەربێ ؟ بەڵام زبانم
گەڕا بادوو هێندەی دیمئیجارە
بوو (دووهێندەی دیموێدەکەوت)

بەدوای ئەو بەزمەدا سەرم
داخست وچومە ژوورەوە لەجێ
جارانی دایکم دانیشتم
هێندیک سوکنایی بەجێ نەقوچک
ومستەکانی ڕان وپشتمداهات
وخەریکی وردە هەنیسکی دوای
گریانم بووم . کەباوکم
هەرای لێکردم "عەلی"وەرە ،
نانەکەت بخوا ئیتر ئەمیش
کەتازە ـ خۆشەویستی خۆم لەم
ماڵەدابەپچڕاوی دەدیت .
بێ دەنگێکی لەلای خوارەوەی
سفرەکە بەئەدەب دانیشتم و
خەریکی نان خواردن بووم کە
چاوم هەڵ بڕی سەعات نزیک
چوونی مەدرەسەیە بەپەلە
هەستام کەوشم دەپێ کەم
وهەڵێم ـ باجیم ـ هەرای
لێکردم .

ـ ئەدی چایەکەت بەزەهر
ناکەی؟بەلالوتێکەوە گوتم :
"نا" ورۆیشتم ـ گوێم لێ بوو
کەباوکم بەباجیمی گوت :

دەبوو لەسەرئەو"نا"یەلێم
دابا بەڵام تازەقەیدی ناکا .

. ئەمەبوو بەسەرهاتی تەنها
رۆژێکم ، وبەهۆی هەزاران ر ـ
ووداوی تالی ژیانم رازی بەوە
نیم ، ئەوچاوە جوانەی "وریا"
تەموغەوری خەمی زڕدایکی
لێ نیشێ !!!

شاعیرانی لاو

شیلی سەردەشت جینایەتی حیزبی بەعس

هیرۆشیما دێنێتە یاد،
جەستەی زاماری شارەکەم
دەستی پیسی شەڕە کەوا
دەسووتێنێ گوڵزارەکەم

* * *

بەتاوانی بێ تاوانی
دەسووتێنێ هێلانەکەم
بەشیمیایی دەیرشێنێ
شارو کووچەو کۆڵانەکەم

* * *

ژاری مەرگە لەوڵاتم
بەچووک وگەورەی دەچێژێ
خوێنێ گەشی لاوی کوردە
شەری داسەپاو دەیرێژێ

* * *

هەرگوڵی ژینن ئەپرووکن
بەئاوری بێ ئامانی شەڕ
مەگیرانی بەخوێن دەکا
ئەفلەقی پڕ زیان وزەڕ

* * *

کوورەی نەمانی کوردەوا،
بەرزە بڵێسە وگڕی
خۆشی دەکا نەکا جارێ
بەسەریا بێ ساردوسڕی

* * *

هەرواگوڵەوپەڕپەڕدەبێ
لەپووشپەڕی وەرزی تەمەن
ئاسۆ نوقمی خوێنە! سوورە
لەبستۆکەی بەرزی وەتەن

* * *

ب. بریاجی

پیری

پشتی ورەی پۆڵایینم
مەترسی مردن دایمووکاند
پلاری سستی وبیماری
باڵی شیعرەکانمی شکاند

* * *

نووکە گاسنی گای زەمانە
دای لەهەردی هەرزەکاریم
کێلای کێڵگەی خەیاڵاتم
شکاندی گەنجی دڵداریم

* * *

قرچەی گەرمای هاوینی ژین
خەونەکانی تواندمەوە
پیری لەسەرکێکی تەمەن
گەڵێ شەمی کوژاندمەوە

* * *

پیرەداری هێزوباهۆم
گەندەڵەداری ڕزیوە
کێوی سەوزی لاوەتی من
بەفروسەرمای تێ خزیوە

* * *

نەماوە باوی لاوەتیم
تەنیام لەگۆشەی بێدەنگی
تەپۆلکەم لێ بووەبەهەڵگورد
لەبەر هەوری نەفەس تەنگی

* * *

بەچاویلکە لێی دەگەڕێم
لە دەورانی تازە ساڵیم
بەپشتی کۆم هاواردەکەم
کوا جەوانیم، کوا منداڵیم

ک. د. ئازاد

ئاوات

دەمەویست
گوڵێ بام لەناوباغی ژینتا
سوور
دەمەویست
کێوێک بام
لەکوێستانی بەرزی ژینتا
بڵێند
دەمەویست
لوتکەیەک بام
لەدەریای فرمێسکی ژینتا
بچووک
بەڵام گوڵی سوورم
بووم ونەبووم
پەڵەخوێنێک بووم
کەلەچاوەجوانەکەت را
تکامە سەر رووی عەرز
بەشێواوی دڵی بەغەم
بەری روناکی ئەندیشەو
ژینی بەخۆشیم گرتبوو !

سولەیمان زارعی

بەپرەی شین وگریانی
چەپکێ وشەی شیعری تاساو
لەخەوهەستام
وتم کۆرپەم
جگەرگۆشەم
بۆچی دەگری؟
چەند هەنیسکێکی داو وتی
هەتا کەنگێ
لەزیندانی دەفتەری شڕدا
رامدەگری ؟

ڕەوەند

دەریا

لەرووبارێکم دەپرسی
ئەگەر رێگات بێ وەگەڕێی
بۆباوەشی دۆڵ وچیا
دەچیەوەیا
دیسانەوە دەگری رێگا
وتی :
دایکی هەموو رووبارێک دەریایە
دەچین لەوێ یەک بگرین
چەپڵەی یەکدەست دەنگی نایە

ک . د . ئازاد

سبەینێ

خەفەت مەخۆ
دامەنیشە دەستەوئەژنۆ
مەڵێ چ بکەین
ئەو ژیانەی دەمانەوێ
دەبێ گۆرانی بۆ بڵێین
خۆمان دەبێ سازی بکەین
دڵنیابە ئەوروۆژەدێ
لەژێرسایەی ئاڵای ئیسلام
کەس زگی برسی خۆی نەکوشێ
کەس لەرێ وبانان نەخەوێ
کەس لەرێ قۆرخانەکان
پادگان وقۆرخانەکان
دەبن بەباخچەی مندالان
لەئاسمان بەجێی دووکەڵ
دەبینی شەقەی شاباڵان
دارودرەخت چرۆدەکا
لوولەی رەشی چەک وتفەنگ
دەبێتە هێلانەی کۆتر
بۆسۆی گوڵی گەنم نایە
چەوسانەوەش
دەچێتە گۆڕی تەنگەبەر
خەفەت مەخۆ
دامەنیشە دەستەوئەژنۆ
مەڵێ چ بکەم ؟
مەڵێ چ بکەین ؟

شێواو

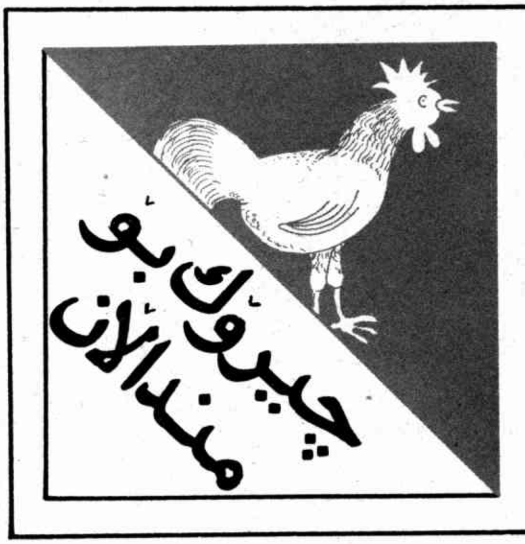

دیکل و ریڤی

پەرویز جهانی

رۆژەک ل رۆژێد بوهاری
کەلەشێر بهێڤیداری
ل گوند دەرکەت وچوو چۆلێ
خو گیهاندە ناڤا دۆلێ
گولاوین بوو هەوا بوهار
بشکفتی بوون هەرگول ودار

ناڤ چیمەن ودار و بەرا
تەماشە کر ل هەردەرا
کەیفا وی هات پەڕێ رەنگین
ل هەڤدا و کرە قووتین
دەنگێ وی یێ بەرزو ئازا
کەتە چیا و زانگ و رازا

توچرا چووی فێزا داری
ژمن بۆدکی فراری ؟
بۆدترسی برا ، توژمن
ئەزی دۆستم ، نەکودوژمن
وەرە ئەم دۆست وهەڤالن
ئەم دۆست ، ناسێ باڤوکالن
خۆشا من هات ل وی دەنگی
هاتم باتە ب خۆشرەنگی
بەەبەە بنێرە هەوایێ
ل بێهنا خاش وسەفایێ
بنێرمێرگ وگول وچیچەک
سۆسن، بەیبوونێ چاڤ بەلەک

دەنگێ وی گوهێ رووڤی کەت
رووڤی بۆراڤێ پەی وی کەت
لە*مەلەم هات رووڤیێ فێلباز
بەر بدیک چوو ب تەول وباز
دەما کو دیک دوژمن بدیت
دلکا وی ترسا هلاقیت
هەلات وپێ دا فراری
بازدا ، فڕی چووسەرداری
رووڤی دیت دیک ژدەست دەرکەت
نەما ژێ ڕاکەلێن،دەرفەت
چوو بەرداری بپۆ*لۆتقە
کێشا نەخشە وحیلەوحۆقە
گۆتێ سەلام برایێ باش
برایێ باسک جوان ،دەنگ خاش

وەرە ئەم بکەن سەیرانێ
ل ناڤ مێرگێد ڤێ زۆزانێ
بانگ بدە بدەنگێ بلند
دەنگ ڤەدە ل بازارو گوند
دیک گۆتێ هەرە خاپ* خاپین
بۆمن تو نەخشەیا نەکشین
دزانم تو هەر دوژمنی
تو نەیارو دژی منی
رووڤی گۆت چەندێ سۆسرەتە*
جێ زەندەما* ن وعێبرەتە
برا تو بۆ م ناناسی
بۆهند بێ هەست وهەواسی ؟
ئەزو باڤێ تە ئەم دۆستن
دوجان لناڤا یەک پۆستن
دهوونی من دیت باڤێ تە
م لێ هلدا سلاڤێ تە
دیک کەنیا وکر قرەقر
گۆتێ بەسە دەرە وڤر
باڤێ من پارڤا مری یە
ئەمرێ خودێ جی ئانی یە
رووڤی گۆتێ ئەرێ ئەرێ
م خوشاش کر ل وێ دەرێ
رەحمەتێ باڤێ تە نەبوو
ئەواک مگۆت دایکا تەبوو
ڤێ پرسێ لێم ببۆرینە
برایێ دیک، ببەخشینە
ئەزگشتی بنەمالاوە
ناسدکم تێمە مالاوە
نزام چرا تو م ناسناکی
پرسا خۆ ژمرا راس ناکی

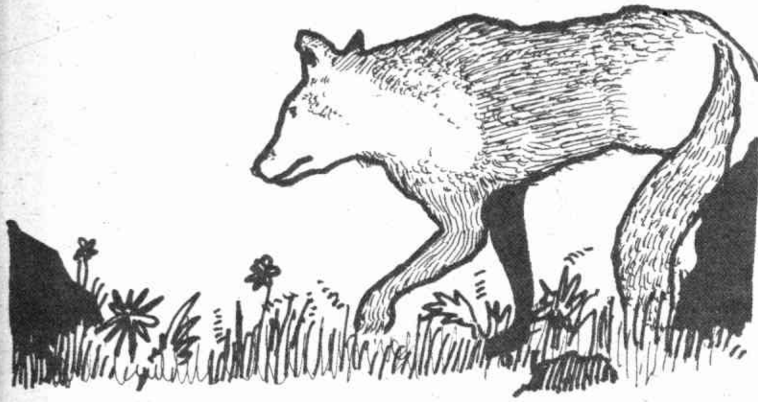

دیک گۆتێ ئەز تە ناس دکم
دوول وبابێ تە راس دکم
دزانم تویی نەیاری
دوژمنی تو قەت نەیاری
رووڤی کەنیا بڤێلبازی
حەتا کو دیک بکە رازی
گۆتێ توچەند بێ خەبەری
دبێژی پرسا سەرسەری

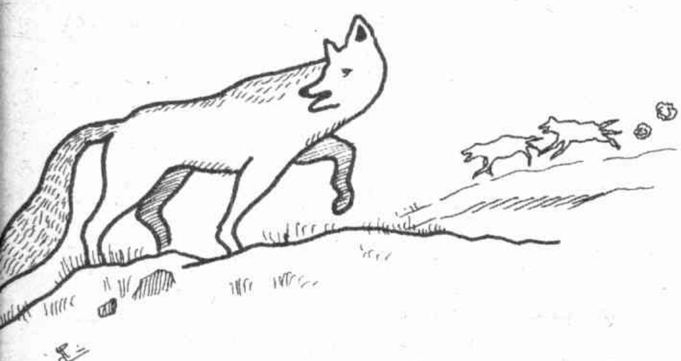

ماتە نەبهیستی فەرمان
فەرمانا شێرسەرەک حەیوان ؟
شێر فەرمان دایە هەردەرا
شاندی یە گشت دەشت و دەرا
گۆتی دوژمنایێ نەکن
دەرکێد خۆشیێ لەخۆڤەکن

ئێدی تونه شه‌ڕو کوشتن
زۆرزۆر یا ساغه خوو ن ڕێژتن
سه‌گ ورووڤی بوونه هه‌ڤال
دۆستن که‌له‌شێر وچه‌قال
می وگورێ ته‌ڤ بچێره
به‌ره‌ڤ دکن شوور وکێره
خرڤه‌دکن تۆپ وتوفه‌نگ
ئێدی چنینه شه‌ڕوجه‌نگ
دیکێ پشتا رووڤی سیاربه
گورێ بۆ په‌ز نۆبه‌داربه
خوئه‌زما مه زه‌نده گرتی
ته‌فه‌رمان بۆنه‌بهیستی ؟
ل وێ ناڤێدا که‌له‌شێر
بئێمناتی وبه‌ربهێر*
گه‌رده‌ن درێژو نێزه کر
به‌ر بگوند ئه‌وی مێزه‌کر
رووڤی گۆتێ بخۆش، خێری
تو زل مایی چ دنێڕی؟
دیک گۆت حه‌یوانه‌ک وایه‌دێ
بله‌زوگه‌ف وگور وچێ
ئوسا دێ وه‌ک بایێ به‌زێ
نزام چڕا دکه له‌زێ
ئه‌و هه‌روه‌کی ته کولکینه
گوه‌پان وزۆر دیل هه‌ژینه
ژته‌مه‌زنتره وپرچین
ژگوند ده‌ردێ، بکه‌ل وبین
ئه‌ز خوه‌ژی ناس ناکم چییه؟
نزام هرچه، یان رووڤی یه
ده‌ماک رووڤی بهیست هه‌وار
ئه‌وخه‌به‌را توند ودوژوار

ژدیک دوورکه‌ت وکه‌ته‌رێ
دگه‌ریا ل رێیا ڕه‌ڤێ
دیک گۆتێ تێ کودا هه‌ڕی
ئاخر توچڕه دڕه‌ڤی
رووڤی گۆت نیشانێک ته‌دان
گه ماله یان سه‌یێ شڤان
ئه‌م وئه‌وانا نه‌یارن
نه‌یار ،دوژمنێ خووندارن
دیک گۆتێ ئه‌هه‌ی ده‌ره‌وین
ئه‌هه‌ی فێلبازێ خاپخاپین
ته‌نه‌گۆت نه‌یاری تونه
یاساغ بوویه‌خوون رێژتنه؟
بوونه دۆستگشتی دوژمنه
لی ئه‌و چی ڕه‌ڤ ، هه‌لاتنه؟
رووڤی گۆت پرسێ ته‌راسته
دۆژی هه‌ر برایێ ماسته
ئه‌ز دترسم سه‌یێ شڤان
نه‌بهیست به‌وه‌ک ته‌فه‌رمان
ئه‌وێ وه‌ره‌م زه‌حی که
پرسا دوستانیێ نه‌هی که
ئه‌ڤه‌گۆت وکه‌ته چۆلێ
ره‌ڤی خوه داپشتا دۆلێ

مەتەڵ

یەک پێ لە دەشتێ
دوو پێی گەیشتێ
خستی یە سەرتەنیشتێ
" ئینسان "

گوێلەوسارم ئاو دەدا
گوێلکەشین هەڵدەمسا
"ئاوداشتنی شووتی"

خانمە خانم دابەزی
کەوتە بیری چل گەزی
سەری پڕبوو لە دەرزی
" کەنگر "

سپی یە پەنیر نیە
کلکی هەیە مشک نیە
" توور "

ئەوە چیە ، ئەوە چیە
دوو دیو کۆڵەکێکی هەیە
" کەپۆ "

تەپە خریلە
گیا وردیلە
" سەر "

هەوەڵ چوار لاقە
دوایە دوو لاقە
ئاخری سێ لاقە
" ئینسان "

پەندی پێشینیان

- راستۆل رێ دا ، خارۆ دقەهرا خودێ دا .
- کەس ل رێ یا راست دا بەزرنا بە
- دونیا ببەکەس، مرۆڤ نابێژە بەس
- گا ب جلا نایێ ناس کرن
- هەسپێ نێر ب دەست ولەپێ خۆدەردکەڤە .
- *بۆز ب هونورێ خۆدژی
- تونەبوون ریشاکۆتی بوونی یە .
- چاڤێ دەریا ، خولی ل سەری یا .
- چاڤ ب چاڤا دکەڤە چیا ب چیا ناکەڤە
- پۆستێ هێشترێ بارێ هێشترێ یە .
- بلا کچ بەبلا پیربە ، بلارێ بەبلا دویربە بلا بهۆری بەبلا کوێربە .
- دیزک دبێژە بەرۆشێ رووتەنی.
- هەسپا چێ رکێڤا ل خۆ نادە .

رەشی بەرتاوێ سپی نابێتەوە بە ئاوێ .

دەستێک بەتەنێ تەقەی نایە .

قسە کەوتە زارێکی دەکەوێتە شارێکی .

بۆ مردووی پار هاوینێ
مەگێرە تازە گەرمەشینێ

ئەوەی لەمشک بێ هەمبانە دەبڕێ .

بەپەلە ژن مەهێنە تا بە شێنەیی پەشیمان نەبیەوە .

لە هەموو هەوران باران نابارێ.

دەریا بەجێ دمی سەگ پیس نابێ .

نە باغەوان کوڕی لەبیر دەچێ نە مار کلک .

قەت خوێن نابێ بە ئاو.

کارکەری شیرین
نوێژکەری نوورین

کەس بەخەیاڵ نابێتە ماڵ.

دز بازاری شێواوی پێخۆشە.

نە یاری زانا، نە دۆستی نەزان .

گاوان بەگاوانی خۆی پێ عەیب نیە
نان خرکردنەوەی پێ عەیبە،

هەر تەیرێک لە رەوەی خۆی دابڕێ باڵی دەشکێ .

هاوینان سەرت بکوڵێ
زستانان دیزەت دەکوڵێ

هاوینان بکەی قەپۆزە
زستانان دەکەی دەرۆزە

چ بچێنی ئەوەی دەدرووێیەوە.

ئەو چاوە کوێر بێ دوژمنی خۆی ناناسێ .

کوڕێک ژنێکی تەمبەڵی دەبێ. ڕۆژێک لەگەڵ بابی تەگبیر دەکەن کارێکی بکەن بەڵکوو ئەو ژنە حەیا بیگرێ وکار بکا.

باب گەسکێک بەدەستەوە دەگرێ ولەحەوشە رادەوەستێ بە کوڕەکەی دەڵێ :

- راوەستە من حەوشە گەسک بدەم

- نا بابە. بەسەری تۆ نابێ ! خۆم گەسکی دەدەم

ژنە وەجواب دێ:

- شەڕی ناوێ. هەرڕۆژە یەکتان بیماڵن !

- ئینگلیزی دەزانی ؟

- بەڵێ دەزانم بپرسە.

- بەجیڕەی دەرکە دەڵێن چی ؟

- ماڵتە وەدەزانی ماڵی تۆیە. کوا ئینگلیزی دەرکەیان جیڕەی لێ دێ ؟

پیاوێک بەسواری کەر بەنێوەراستی خیاباندا دەڕوا پۆلیس دەیگرێ ودەڵێ:

- جەریمە بدە! نازانی ئەوکارە خیلافە ؟ سەت و پەنجا تمەن بدە!

- بۆ سەت وپەنجا ؟

- سەتی خۆت وپەنجای کەرەکەت ؟

- قوربان هەرنەبێ وەک کەرەکەم حیسێب بکە و پەنجاش لەمن بستێنە ؟

●●●

- رۆڵە ئەوە. بۆ وا داماوی ؟

- وەڵڵاهی دایەگیان نازانم! چەندرۆژە چاوەڕێم رۆژنامە بێ وبزانم لە کۆنکوور قەبووڵ بووم یا نا، ئەوڕۆ کڕیم بەڵام ناوی منی تێدا نەبوو.

- هەی لەمنت نەکەوێ، ها ئەوە دوو تمەن بڕۆ رۆژنامەیەکی دیکە بکڕە.

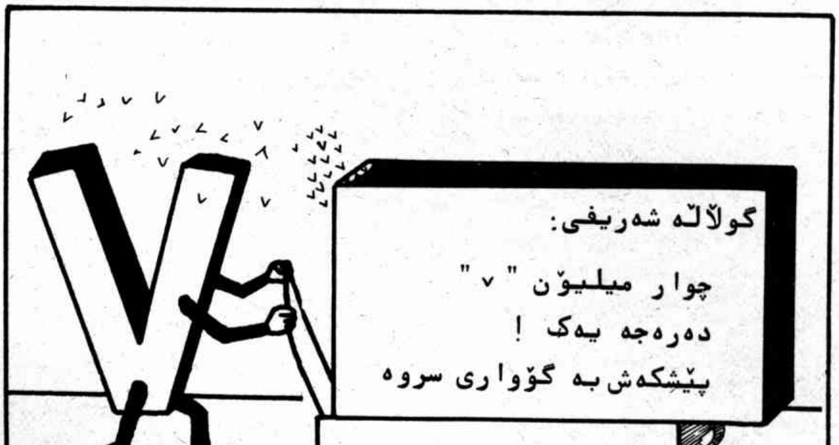

ئەم وشانە کە لەم ژمارەی گۆواردا نیشانەی(■)یان بۆدانراوە لێرەدا مانا کراونەوە.

فەرهەنگۆک

کێلێز : کێل و بەرد
قولانج : مەودای نێوان قامکی شادە وقامکی گەورە بەراکشاوی .
مێرمندال : لاوێکی تازە تەمەنی لاوەتی دەست پێکردبێ.
شاتللۆرە : خللۆر بوونەوە وەک گاشە و جالە.
ترازان : لە جێگە و رێزی خۆ دەرچوون .
دارچەلە : ئەو دارە ئەستوورە کە چیغی پێوە دەبەستن ، چەلەکە.
شوول : لقە بی یەکسالە کە باریک ودرێژە وسەلە وسەوەتەی پێ دروست دەکەن یا بۆ چیغ کەلکی لێ وەردەگرن .
بەرجی : بێجگە، جگە لە، سەرەرای .
گەلەکۆمە : هەرەوەز، یارمەتی گشتی لە کاردا .
کۆل کۆل : چین چین .
پۆل پۆل : دەستە دەستە .
نێر : بەرجی مانای ئاسایی، بەو دارو گیایەش دەلێن کە گول و تۆو ناکەن و زۆر بەرز دەبنەوە.
دۆپ : پاوان ومێرگ ، لەوەرگە.
کۆبە : قەراغ .حاشیە
سەرتیک : جەمسەری دروومان .
تێک قرمان : تێک رووخان .
چربی : لک وپۆپی دارە بی .
تەرشداری: مەرداری .
هێژا : شایان ، شایستە
چاوا : چلۆن .
زۆزان: کوێستان .
ئاران: گەرمێن .
مهی،می : مەر
کەری : رەوە ، مێگەل .
بانین: وەخۆکردنەوەی بێچوو.
قسە بزرکاندن : ورێنە
مێژۆکە : بەرخی تازە لەدایک بوو.

زایەلە : دەنگدانەوە، تەنین .
نارە : گۆرانی بن لێو.
زراندنی خەو : بێ خەوکردن ، خەو پەراندن .
هەیڤ : مانگ .
داتووکان : داسەکنین (بتمرگ)
پاناوک : زەوی پان وسافلەقەدی کێو.
راز : رەوەز .
بەربەست : سەد.
شیواو : ئەو شوێنە چۆمی پێدادەروا .
پیاسە : قەدەم لێدان .
رەهەند: کانال .
خر : دۆل .
توێلک : توێکل وپێستی دارومیوە
بۆهەرنەهووت :بۆ ترشاوو گەنداو.
تەنەوە: بلاو بوونەوە، داگرتن .
کەلەپوور: میرات ؟
خێرۆک : گەنم یا حاسلێکی لە تۆوی رژاوی سالی رابردوو شین دەبێتەوە وخاوەندەکەی زەحمەتی لەگەل نەکێشاوە .
نامۆ: بێگانە ، بیانی .
تەگەرە : گرێ ، کۆسپ .
رمێن : رەواج .
قەرقەش: گێرە و کێشە .
مەنشوور: مەشهوور ، بەناوبانگ
چاوبەمۆلەق وەستان : رەنگی مردن بەخۆوە گرتن .
گلان : کەوتن وهەلنەستانەوە .
گوولک : چرێش ، پانجارەکی کێوی یە
سێ بسکە: پانجارەکی کێوی یە ولە ئاش دەکرێ .گیا دۆکلیو
بەلەکی : کەوی بەفر.
شەمزە : بەرخ وکاریلەیەکی کەلە چیا لەدایک دەبێ .
خەلەندۆر: هەوەلشیری مەروما لات کەپاش کولاندن لەفرۆ توندترە
چرپاندن: قرتاندن، گول چنین .
پێسیر: ئەتەک ، ئاتەگ .
ساز : قامیش ، زەل .
هۆگج : بەرانی سێ سالە .
ماز : بەرانی چوارسالە

درماز: بەرانی پێنج سالە
پەرژین : پەردە .
بینبەر: دیمەن .
هەیلۆ:تا ، هەتا .
مەرڤ : مرۆڤ ، مەری .
باق : باقە .
قزلاندن : هەلقرچاندن وسووتاندن.
پنجار : پانجار، سەوزی کێوی.
وەرێنە: بێنە .
حەشەری: گەرم داهاتوو .
بەرۆدان : زاوو ماک .
مشە : زۆر، گەلێک .
ئارش : مەعنی .مانا . واتا
شلێر : جۆرە دەغلێکە کە لە گەنم باریکترە نانی لێ ساز دەکرێ . نانەکەی رەشە.چێودان
پەلەخ : گیا رەشەی درشت .
چیل : زۆر سپی .
گەمال : سەگ ، چواربێ
لەمەلەم: تەلەتەل ، ماتە ماتە.
پۆلۆتقە: کلکە سووتە .
سوسرەت : عەجیب .
بەربهێر : لەسەرەخۆ.
زەندەمان : سەرسورمان .
قەف :
ئالقە، گرێ.
جەلە :
رستە،گوریسی ئالقەکراو.
سوور:
کۆی گەنمی خاوێن و ئامادە.
بەقوون داختن :
وەپاش دان. وەدواختن .
سی :
سیپەلک . ریە .
قۆستنەوە :
گرتنی بەپەلە. گرتنەوەی ، بەپەلە. رفاندن .
لە حەجمەتان :
لە حەیفان. لە داخا، لە تووڕەیی
لاترەی بەست :
کەوت .هەلەنگوتن وکەوتن .

گوندی ورا (هەورامان)

دیاری حەیدەر ئەحمەدی-پاوە

دیاری عارف ئاغایی - شنۆ

دیاری عەزیزناسری - مەهاباد

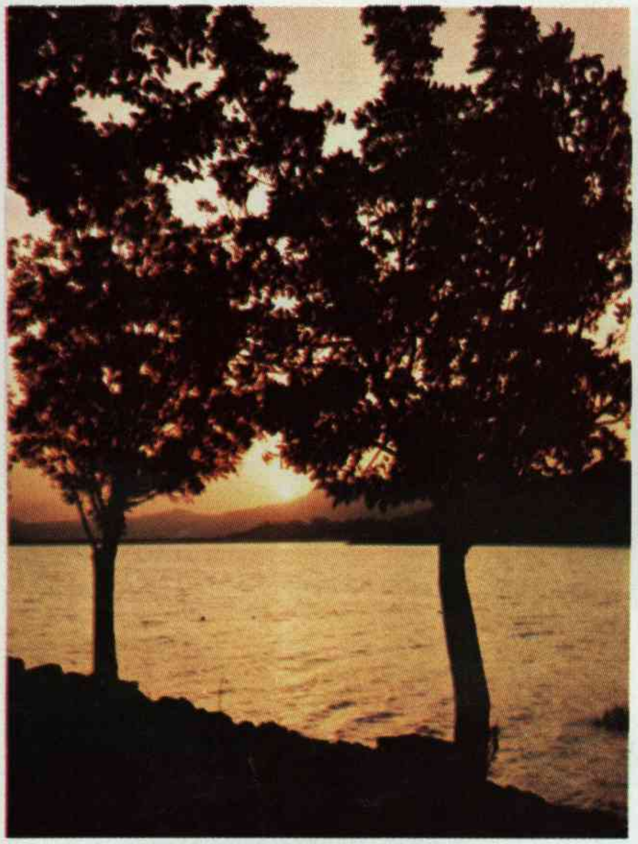

دیاری خالیدئیسماعیلی - مەهاباد

دیاری خالیدقەلعەکووهی - بۆکان